

115
1180 112

I a Barradas, a Rafael Barradas el recordes? Si, l'has de recordar perquè l'estimavem i recordar vol dir estimar. La vida del record es vida d'amer. Inu-
conscienment, ens neguem a recordar la lletgesa i el mal, que convertim en pes-
bres, i agraïm no oblidar els instants plaents de la nostra vida de la carn i de
l'esperit. Beneït sigui el dó de recordar.

A Rafael Barradas, tan bó, tan gran artista, no l'oblidarem mai, estimada. Tu, tam-
poc. Tampoc, perquè el recordaràs en mi, perquè jo el recordaré per tu.

Qui ho diu que els morts no poden recordar? Qui ho diu que ets morta? Qui ho
diu que la mort existeix? La mort no pot existir.

Rafael Barradas tenia un rostre allargat, d'un groc de llimona vella, els ca-
bells negres, una veu apagada i un ample i lluminós somriure d'infant. Vestia sem-
pre de negre i la negror de les robes el feia semblar més pàl·lid. Era molt bó i
estava molt malalt. Era molt pobre i suportava la pobresa amb una dolça i serena
resignació. O bé estimava la pobresa, font del seu art meravellós, com l'estimà
Sant Francesc d'Assis?

Pintava unes coses humils i resplendents que havia vist tot-hom però que
mai ningú no havia sabut veure com ell: pallasses de circ ambulant, fires de po-
ble, infants mal vestits, -no tenia fills i estimava els fills dels altres, sobre-
tot si eren pobres, i s'apropava a ells i els veia i els sentia amb una tendresa
emocionant-carrers de suburbi, gossos nòmades. I moços de l'Esquadra, malgrat que
odiava els uniformes, en els quals veia sempre una disfressa sinistra.

Mai no es queixava de la seva pobresa ni de la seva malaltia. Mai no malparla-
va de ningú, ni dels que, per manca de sensibilitat i d'intel·ligència, l'havien
tractat malament, injustament.

Queixar-se? Perquè? De què serveix queixar-se? Quin goig o quin conhort hi
ha en queixar-se? No es més digne i més pudic callar el sofriment? Ell ho feia
així i en el seu rostre hi havia sempre una alegria pura d'il·luminat, de

l'il·luminat que hi ha en tot autèntic gran artista. Alegria apagada, humil, en tó menor.

Fins i tot quan estava acompanyat... (Acompanyat d'una manera molt relativa car, com nosaltres, tenia pocs amics. I el millor, la mare) Fins i tot quan estava acompanyat semblava estar sol, en una solitud de flames que barrava el pas a totes les impertinències, a totes les indiscrecions, a totes les nicieses de la gent del comú.

Havia estat a Milà i a París. Havia viatjat per Espanya: el nord de les dolces boires d'argent, les Castelles i l'Aragó del sol de foc. Certa vegada es feu amic d'un esmolet -com nosaltres, tenia amistats estranyes; amistats de poc llum- i amb ell, i a peu, se'n anà carretera enllà. Ens ho contava a nosaltres com ho havia contat a un poeta amic seu(1): "...Si, jo he tingut un amic esmolet, quan l'any 1913, la fam em llançà a les carreteres. Amb ell havia projectat anar a Madrid a peu per aquests camins de Deu." El viatge havia finit a Saragossa, a l'hospital de Saragossa on els dos pobres arribaren malalts de fam, de fred i de cansament. Després, Madrid. I de Madrid, a Barcelona, al seu Hospitalet: a seguir sent pobre, a seguir sent digne, a seguir somrient a la misèria, fent-la, amb el seu somriure, lluminosa.

Venia sovint a casa. Es quedava sovint a dinar. Amb ell, amb la seva conversa els dinars eren més plaents. Ens parlava de la seva mare, vella; de l'esposa, jove i pomposa com una Juno, filla de pageses d'Aragó; d'una germana que tocava el piano; d'un germà, que escrivia; (del seu barri, l'Hospitalet, i de les cases i els jardins i la gent del seu barri. I quan parlava, quan evocava les coses i els homes, semblava que ho pintés, semblava que ho veiessim.

A mi m'havia fet dos ~~xx~~ o tres retrats. A tu te'n havia fet més. Retrats d'una simplicitat de tècnica i una força expressiva meravelloses.

Deia:

-Es bonica Maria Anna.

(No deia mai bella. El mot bella li semblava ampulós, inflat. Bonica era més humil, més de cada dia, pertanyia més al món de cada dia que ell, amb la seva dolça i pura mirada d'artista, convertia en un món de diumenge, en un món que ignorava els dies de cada dia)

Alguna vegada compareixia amb un dibuix, amb una pintura: un infant, un dels
(1) Julio J. Casal.

seus infants esparracats, de mirada trista i profunda; un pallàs, un dels seus pobres pallassos nòmades; un mosso de l'Esquadra que, sortosament, no s'assemblava en res als mossos de l'Esquadra que pintava Carles Vazquez.

-Us agrada?-ens preguntava, somrient amb goig del goig nostre- Us el dono.

Era inútil protestar. Era inútil dir-li que el podia vendre.

Responia:

-Home, es clar que el podria vendre, però també, si volgués, em podria suïcidar. Si no us hagués agradat l'hauria dut a can Dalmau. Però com que us agrada no el puc vendre i us l'heu de quedar.

Com que tampoc, sortosament, tenia seny; com que tampoc, sortosament, tocava de peus a terra es permetia el bell gest de donar, de ser generós, de ser pròdig. Luxe de gran senyor, d'autèntic gran senyor, que he vist més sovint en els pobres que en els rics. Luxe que la gent de seny, pobra o rica, blasma: "Quin poc enteniment! Quina mà foradada! Valdria més que pensés en el pa de la família!"

Era tan feliç, ell, que no tenia res, quan podia donar alguna cosa!

(Que no tenia res? I el seu art? I la seva amistat? No són, l'art i l'amistat, dues grans riqueses? No són, amb la bondat, les més grans riqueses?)

Recordo que ens deia aquesta cosa inefable:

-Si trobo un pobre i em demana caritat, com que gairebé mai no tinc diners li dono un somriure per a que em perdoni la meua pobresa. Però gairebé sempre el pobre em mira amb rancúnia car no sap veure el com i el perquè del meu somriure.

I sofria de l'incomprensió del pobre i pretenia disculpar-la així:

-Segurament sóc jo el culpable, que no dec saber somriure com cal. Es tan difícil saber-ne!

(I somreia com Sant Francesc d'Assís degué somriure als ocells i a les flors dels camins i a les aigües que corren)

Quan es trobava malament engolia el bicarbonat a grapats. Després somreia per a tranquil·litzar-nos-tu l'esguardaves amb una gran engúnia-i deia:

-No es res, no us espanteu. Mentre hi hagi bicarbonat rai!

Pobre i estimat Barradas! Amb quina dolcesa, amb quina finor, amb quina bondat inefable somreia! Ell, que creia ignorar la gràcia del somriure!

Era gran amic de l'antiquari Dalmau, que semblava un Crist romànic i no sabia

ser prou lladre, -no en sabia gens, pobric!- per a fer un bon ~~comerciant~~ comerciant
I gran amic de Josep Maria de Sucre i de Federico Garcia Lorca, l'angel gitano
que una nit, recordes? em digué:

-Tinc el pressentiment que moriré d'una mort trágica.

Dalmau, Garcia Lorca i Josep Maria de Sucre en parlar de Barradas feien sempre el mateix comentari:

-Es un infant.

Un dia se'n anà pel camí d'iràs i no tornaràs. Acomiadar un amic que se'n va per mar es més trist que acomiadar ~~el~~ el que se'n va per terra. La terra lliga els homes i la mar sembla que hagi de trencar tots els lligams.

Viatjava en tercera, tal com ~~Galdós~~ deia que calia viatjar. Però estava tan malalt que li hauria valgut més viatjar en primera.

Ja no l'hem vist mai més. La mar fou veritablement el camí d'iràs i no tornaràs. Moria a poc d'arribar a la seva terra.

Avui a Montevideo crec que hi ha un Museu Rafael Barradas.

Recordo, Maria Anna, que em digueres un dia:

-Anirem a Montevideo a veure al nostre amic Barradas, a retrobar el nostre Barradas. I ens agenollarem davant les seves pintures i les veurem rera un vel de llàgrimes.

Ara tu també te'n has anat pel camí d'ell. Però tal vegada un dia jo vagi a Montevideo. I aquell dia tu vindràs amb mi. Ho sents? Em sents? Tu vindràs amb mi, Maria Anna!

I, per obra i gracia de la teva presencia, les pintures del nostre amic, tan belles, ens semblaran mes belles.

I em semblarà oir la veu del nostre amic, apagada i tan plena de tendresa, saludant-te:

-Bon dia, Maria Anna. Ben vinguda siguis.

~~III~~ 113

I Carles Albasa, el nostre Carles Albasa? (Com hem sabut, com sabem estimar

els amics, Maria Anna!) També aquest, com Barradas, es mort. Mort per la gent que creu en la mort, que ~~xxxx~~ hi creu perquè li han dit que cal creure-hi, que hi creu sense saber què vol ^{dir} creure, que es massa frívola i banal per a creure en ~~xx~~ res d'una manera noble i apassionada. Per nosaltres, per tu i per mi, Barradas i Albesa segueixen vivint: perquè els estimem. Que això no es prou?, diran els que creuen que la vida i la mort són, com ells, limitats i mesquins, han volgut que siguin. Què saben ells -ells, que tot ho mideixen i ho pesen- del prou i el massa, ells, que, per limitació i mesquinesa, mai no arriben al prou i el massa els fa por!

Carles Albesa es tan vivent com quan s'asseia a la nostra taula. Vivent en mi i en tu. Vivent aquí amb mi. I plorant amb mi la teva primera vida, com un dia plorarem nosaltres la seva.

Albesa era ~~tota~~ una altra cosa que Barradas. No s'assemblaven ni físicament ni artísticament. I, no obstant, al record de l'un sempre, per mi, -i per tu- va lligat el record de l'altre. I es que a l'un i a l'altre els unia el mateix lligam de foc: el fervor de l'art, que els feia tan semblants que els agermanava.

Albesa era ric i, per la seva extraordinària simpatia, per la seva gran bondat, ~~malaltia~~ mereixia l'honor de ser pobre. Malalt, com Barradas, tenia motius per a ser ^{un} hipocondríac, un home caigut en l'acèdia, aspre i malhonorat. I era, com Barradas, un home de lluminosa i cal·lida joia. La d'Albesa, però, era una joia més esclatant, més exuberant i en to major. Barradas somreia. Albesa reia: rialla que no era mai grassa, grollera ni cruel. Sovint, una fiblada de la malaltia torçava la boca que reia. Llavors Albesa en lloc de planyer-se, reia més fort, talment com si amb les xurriacades del riure volgués vencer el sofriment.

El rostre angulós, d'una pal·lidesa de malalt ^{del} ~~xx~~ pàndor o del fetsge, amb ~~xx~~ els ulls negres i la còrnea d'un blanc oliós -ulls de mirada intel·ligent i ~~xx~~ lleial~~x~~ que els mediocres i els pedants temien- el nas agut, de proa, el front ample i despul·lat i els cabells molt negres i llisos, Carles Albesa tenia aire gitano. Dic aire perquè no trobo una altra paraula -la d'aspecte em sembla pobre i manosejada- que expressi el que vull dir. Aire per com els gitanos tenen una manera de caminar i una mimica plenes de gràcia i d'el·legància, airoses, que no te l'altre gent. Aire per com en ells més que volum hi ha perfil: un perfil de proa que talla les onades del vent.

Federico ~~XXXXXX~~, parlant-nos dels de Granada, ens deia:

-No hi ha ningú que sàpiga caminar amb tan senyoriu com els gitanos. *Tenen duenda.*
Recordes?

Barradas era tot vida interior, flama interna. La vida interior d'Albesa no era menys intensa, però l'ocultava amb el seu dinamisme explosiu.

Barradas havia anat de dret a la pintura, força i llei del seu esperit. Albesa d'una vitalitat física més poderosa i dispersa-vitalitat poderosa malgrat la malaltia-hi havia anat fent moltes marrades, atret i distret per altres activitats. Fill d'un mestre d'obres ric, havia estat boxador, torero, cantant de sarçuela, per a ~~XXXXXX~~ re-trobar-se, per a des-cobrir-se en la pintura. Pintura daurada de sol, calenta de sol.

El món espiritual d'Albesa, el seu inquiet món espiritual, feia pensar en Leonardo. (1) Barradas feia pensar en un Giotto. O en un Van Gogh, car, com Van Gogh, donà al seu art la seva vida.

Albesa deia que no li dolia ni l'avergonyia gens res del que havia fet; que per a l'artista mai no hi ha temps perdut, car el temps sols el perden els frívols. I deia que la manera més segura d'arribar a lloc es fent volta.

Recordes la casa que tenia en una vila de la costa de Tarragona?...Quines preguntes de fer! No en facis cabal: parlar per parlar; necessitat dolorosa de parlar-te... Es clar que has de recordar-la!... Hi vivia tot l'any i era una casa molt bella, posada amb un bon gust plè de senyoriu, de l'autèntic senyoriu que mai no hi ha en les cases dels falsos senyors.

Un dia ens reptà:

-Per culpa vostra passo massa dies a Barcelona.-I acte seguit, decidí peremptori:- Vull que vingueu a viure en sec jo. Vull fer-vos una casa al costat de la meua, una casa blanca davant la mar, com una nau varada damunt les roques. I us la vull decorar i moblar jo.

I ho feu tal com digué, dirigint els paletes i els pintors i al moblista i al jardiner

(1) El Leonardo de Vinci que deia, amb verbola de pamfletaire: "Crec que els homes grollers, de baixos costums i talent limitat, no són dignes d'un tan bell i ric organisme com els homes de gran talent. Els primers són tan sols un sac on entra i d'on surt el que menjen, car res no em prova, excepte en la veu i en la figura, que pertanyin a la naturalesa humana; en el demás són molt semblants a les besties. Caldria nomenar-los fabricants de fems i emplenadors de latrines, car no tenen altre ofici. Del seu pas per la terra tan sols en resta aixó: unes latrines plenes".

~~I barallant-se amb el rector del poble que li proposà venir a beneir la casa.
que n'haviem de fer nosaltres de les seves benediccions?~~

La nostra casa blanca davant la mar, dalt d'unes roques que Albesa havia convertit en ampla terrassa!

A l'entrada del gran jardí, que els copresos, en files espesses, resguardaven del xaloc, hi havia dues àmfores romanes que hom havia descobert colgades en ~~xxxx~~ terra quan obriren els fonaments. Jardí pobre de flors - el vent xaloc no les deixava viure - jardí mariner amb espigols, oliveres i eucaliptus. Hom baixava a la platja per unes escales tallades en la roca viva: la platja, de sorra fina i morena de sol. A un extrem la nostra casa dels estius, que ens acollia també molts dies d'hivern. A l'altre, la taca blanca del barri dels mariners. I a un kiló-~~xxxx~~ metre terra endins, enfilat dalt d'una coma suau, el poble de cases pintades de blau, de verd, de rosa, de groc; l'església; el castell.

Al cap al tard eixien "en mar" les barques - els "llums" - que després, alta ja la nit veiem lluny, talment com si en mig de la mar hagués nascut un poble on fessin festa major les sirenes que un poeta francès, (1) nascut a l'Uruguay, com Barradas, oblidà en el seu conte L'enfant de la haute mer.

I els mariners, els recordes? Els recordes, Maria Anna, a Quimet, al Roig, a Josep Maria, a Salvador, a tots els altres? Tots foren aviat amics nostres, tots ens estimaren.

Venien algú dissabte a la nit a prendre cafè. O be anavem Albesa i jo al poble, a "La Violeta", on es reunien. I els estivejants, pobra fauna tan fàcil a la caricatura, deien de nosaltres, de tu, de mi, que erem uns "senyors molt estranys perquè només frequentavem la purria". Nosaltres, però, estavem molt contents d'aquella "purria": els mariners. I ens feien riure els fums de senyoriu d'aquella gent me~~q~~quina en tot, totalment mancada d'intel·ligència i sensibilitat, que volia fer el senyor i no tenia res de senyor; que, per grotesc esperit de classe, es creien obligats a no voler tenir tractes amb els que "no eren del seu braç".

Una frase estúpida, aquesta: "el nostre braç", quan hom li dona un sentit social; un prejudici més al sac dels prejudicis, única riquesa d'aquella pobra gent. No és el braç el qui ha de comptar en el tracte social: és el cor, és el cap. Rics o pobres, que això no te importància, ço que veritablement compta són la intel·ligència i la sensibilitat.

Tu, tan senyora, deies que negar o acceptar per esperit de classe és igualment im-

(1) Jules Supervielle.

bécil i edió. I hauria semblat imbécil i edió negar a aquells mariners l'acolliment cordial que tan mereixien.

Albesa ens deia:

-Són molt pobres, car l'ofici, feixuc i perillós, no dona sempre per viure. L'aire de la mar menja molt i ells menjen molt poc. Hi ha entre ells molts tuberculosos. Quimet, com exemple, és un pre-tuberculós. I, us hi heu fixat?, és dels més intel·ligents. Li agraden els llibres, les pintures, la bona música. Dirieu que la malaltia el fa sensible al món de l'esperit. Ell i tots els altres són estremadament pobres i no tenen, com els de la colònia, el consol de fer el ric... Quan la pesca és bona, la nit del dissabte es paguen el gran luxe d'anar a prendre cafè al Café del poble. I els senyors de la colònia s'indignen i posen el crit al cel! "Quina vergonya! No poden donar pa als fills, no poden pagar el lloguer i es gasten la setmanada al cafè!".... A mi, és clar, l'indignació d'aquesta mena de senyors em sembla d'una comicitat que ja no es pot demanar més; ~~XXXXXXXXXX~~ ~~XXXXXXXXXX~~ l'espectacle de la seva beneiteria, si no dura massa, em diverteix molt, però em resultaria inaguantable si durava massa. Valen més els altres, els pescadors, la "purria". Són més interessants, més dignes de la nostra amistat i el nostre ajut. Cal estimar-los. Cal ajudar-los. Però cal ajudar-los d'una manera cordial i delicada per a que l'ajut no sembli una humiliació... Avui veig que no han vingut, tal vegada per por de fer nosa, que és una por que els senyors de la colònia no tenen mai... Deuen ser a "La Violeta". Anem-hi, que els convidarém. Tu...

(Amb quin goig el dic aquest pronom! Una sola síl·laba, dues soles lletres, i quin gran be em fan! Tu, goig meu, vida en la meua vida)

Tu et quedaves amb Mercé, la muller d'Albesa. Anar al cafè, ni en aquell poble de marina ni enlloc, no et plavia. Deies que el cafè és el safareix dels homes. I tenies raó.

Mercé, tan bona i tan tabalot, no seguia els consells del seu marit, i, quan els pescadors, per delicadesa, gosaven refusar el seu ajut: unes monedes, un vestit, qualsevol altra cosa, es posava a cridar i, vulguis no vulguis, havien d'acceptar el que amb tanta generositat, -i tants crits- donava.

-Jo crec que els hi faig por, -comentava indignada. I afegia, rient, per a cercar justificació als crits- la por també és útil, per a fer el mal com per a fer el be.

Tu i jo no sabiem cridar i ens hauria dolgut el refús d'aquells pobrics-refús que no hauria estat dictat per l'orgull sinó pel convenciment que tenien de que la misèria cal amagar-la com un mal lleig-als quals ens sabiem en el deure d'ajudar. I amb el pretext que els infants ens duïen ericons, "datils", crancs, un

arbre de mar, els reunies a berenar per a que mengessin ~~tot~~ ^{el pa i les,} coses bones que no podien menjar a casa seva.

Quina alta dignitat la d'aquella "purria", estimada.

XXX

~~117~~ 114

I Pau Casals? El recordes a Pau Casals?

Tirania de la paraula que corromp i fereix i ens retorna a la realitat dolorosa! A cada instant, -miserere mei- em ve a la boca, com una glopada de fel, aquesta paraula: recordar, conjugada en diferents temps. Es com el tema central que aparegués en tots els temps d'una sonata: l'andante, l'allegro, l'adagio.

Recordar, veu que adhuc, en les ànimes més vulgars té tonalitats d'el-legia.

Hom no pot recordar l'inexistent, car fins i tot quan recordem un somni el ~~xxx~~ somni ha existit. Recordem ço que ha estat i, perquè ho recordem, torna a ser. Recordar es re-crear, donar nova vida.

-Oh, be, si: tot això es facil de dir-ho, però la realitat és altra cosa-comentarien els que tenen una vida ~~mesquina~~ i grollera, sense altres apetencies que les de la taula i el llit.

La realitat no existeix com fet biologic. No hi ha una realitat immutable i per a tot-hom, feta a mida de tot-hom. Hi ha la de cada u, la que cada u crea amb la seva inquietut i el seu somni. Per a la gent curta de gambals la realitat es Aldonza Lorenzo i no Dulcinea. Aldonza Lorenzo, però, no compta. La que compta es Dulcinea, el somni. L'home, creador de somnis, ha condemnat la veritat al fons del pou: per por de la veritat, de la lletgesa de la veritat.

La gent diu, referint-se als que tenen la sort de no tocar massa de peus a ~~xxxx~~ terra: "Viu d'il-lusions". I això prova que si ells viuen de realitats -el ventre, la latrina- també hi ha qui pot viure d'il-lusions. O sigui: de mentida.

Recordar es, doncs, mentir-se? I què, si així fos? Pobre del que no sap mentir-se! Però no es així. Recordem ço que un dia forma part de la nostra vida, ço

un arbre de mar, els reunies a berenar per a que mengessin tot de coses bones que no podien menjar a casa seva.

Quina alta dignitat la d'aquella "purria" estimada.

I Pau Casals? El recordes a ~~PAU CASALS~~ Pau Casals?

Tiranía de la paraula que corromp i ens retorna a la realitat dolerosa! A cada instant miserere mei em ve a la boca, com una glopada de fel, aquesta paraula: recordar, conjugada en diferents temps. Es com el tema central que aparegués en tots els temps d'una sonata: l'andante, l'allegre, l'adagio.

que ha viscut, que tal vegada no fou -als ulls dels altres, dels que no saben veure-hi-tal com ho visquerem nosaltres. Però la nostra vida no la creen, no la fan els altres. Excepte quan es tracta de poetes, creadors de vides.

Recordes? Pau Casals estíuejava molt prop: a Sant Salvador. Jo el trobava manta vegada al tren, anant a Barcelona o venint-ne. Parlavem, es clar, de musica: del seu Bach, del meu Beethoven. I de tu, car mai no oblidava -tan senyor, tan amic-preguntar-me per tu.

-I Maria Anna, que fa?

Un dia que et parlava d'ell em pregares:

-Demana-li que quan doni un concert posi al programa la Träumerei de Schumann.

Pau Casals prometé:

-Si, senyor: hi haurà Träumerei.

et

I un dissabte a prima hora de la tarda ~~x~~ telefonejava el mestre:

-Puc venir aquesta nit? Em convideu a sopar?

Tu, de tan contenta, ~~etxx~~ posares a picar de mans, com els infants, davant el tel~~l~~èfon. I vingueres saltant i ballant al recó on jo llegia:

-Aquesta nit ve a sopar al mestre!

-Quin mestre?-vaig fer jo, estranyat.

-Quin ha de ser? Només ^{hi} ha un. I si no endevines qui es no t'ho diré.

No ho endevinava, i, rient, ~~com~~ reies, Maria Anna, aquells dies lluminosos que no tornaran mai mes! Reies com mai ningú no ha rigut amb una rialla tan pura-em digueres burgès, beoci, filisteu.

A les set de la tarda tragueres el cotxe i te'n anares a l'estació. Quan tornares t'acompanyava Pau Casals. I Pau Casals ~~duia~~ el seu violoncel.

-Com que la tardor encara es lluny i no sé quan donaré un concert a Barcelona, vinc a tocar la Träumerei.

Tu, que no t'esperaves un gest tan bell, tan cordial com aquell, li hauries besat la ma.

-I la part de piano?-preguntares, de sobte.

Girant-se a mi, respongué el mestre amb una altra pregunta:

-Que no voldrà acompanyar-me la seva mare?

Mentre sopavem vaig recordar que aquella nit venien els pescadors.

I Pau Casals, somrient-somrient amb tot el rostre, tal com fan els essers d'una gran bondat-digué aquesta cosa tan simple:

XXXXX/

musica passa i es perd. A vegades, però, torna. No sempre per la riquesa de la musica en si -car sovint retorna a nosaltres una qualsevol cançoneta banal efí- da fa molts anys i, en canvi, ens resulta difícil recordar deu compassos del Mes- sies de Haendel o d'un Concerto grosso de Corelli-sino pel record de la ciutat on l'oïrem, de la dona o l'amic que ens acompanyava quan l'oïrem.

Mai més no voldré escoltar les melodies que aquella nit tocà Pau Casals. Mai més no voldré escoltar aquella Träumerei que s'ha popularitzat sense vulgarit- zar-se. Si l'escoltava trencaria a plorar.

Plorar? Plorar com qualsevol pobre home dels que creuen que el passat no ter- na? Plorar com qualsevol entenimentat dels que ignoren que la criatura humana, quan es un xic sensible, viu del passat i amb els fantasmes del passat incorpo- rant-los al present, convertint-los en presència?

Però no temis: plorar per una cosa -record visual o auditiu- que va lligat a la teva vida fora plorar-te a tu, acceptar la teva mort, saber-te morta. I tu no pots morir.

~~118~~ 115

Més d'una vegada anavem a la nostra casa de marina en plè hivern. O ens hi duia Albesa, que es presentava de sobte i ens deia molt indignat i amb l'esguard espurnejant d'alegria:

-Fa massa temps que no veniu al poble. Què hi feu tan temps a Barcelona, a la Barcelona plena de fang i de gent fangosa? Al poble ara s'hi està més bé que mai, no hi ha estiuejants... Heu sentit be? No hi ha estiuejants!... Hi fa un fred dolç, la mar es magnífica i Mercè i jo ~~xxx~~ us enyorem. Au! Agafeu el més necessari i anem-se'n volant. Tinc el cotxe a la porta.

Albesa tenia raó. Aquells dies hivernals al poble -sobretot els nadalencs- eren meravellosos. Per a estar més junts, per a crear millor un caliu d'intimitat vivíem a casa els Albesa. De dia hi havia el sol, el bon sol d'hivern que dona al paissatge coloracions de mel; el bon sol prè al racer amb un bon llibre i una be- na pipa i el gos -els nostres dos setters alemanys que a l'hivern, quan tornavem a Barcelona, feien vida al mas d'Albesa-ajegut als peus; el bon sol de les passe- jades platja enllà, camí de Tamarit.

O bé hi havia el cel color de plom, gràvid de núvols d'arquitectura abarroca- da que el vent empenyia. I la veu de la mar avalotada, remor de mil veus irades en

les quals dominava un tò greu i dramàtic unint-se a la veu del vent, que xiulava en tò agut, xurriacada furient damunt els lloms de les ones ~~cercers amb cri- nera d'escuma.~~

Quimet, el pescador, ens digué un dia:

-Es bonic, veritat, contemplat des d'ací? Per als que hem d'anar en mar ja no ho es tant.

I les paraules del pobre minyó, -dites sense aspre, sense l'agre desig de llevar-nos el goig, però amb tristesa profunda- eren ~~exagerades~~ com esgarrapades que destruïen la bellesa i la grandiositat de l'espectacle. Ja no restava, per obra i gràcia d'aquelles paraules, -dó i puixança de la paraula que pot canviar-ho tot: la joia en dolor, la mort en vida- cap mena de bellesa: ja tan sols restava la por de la criatura humana, feble i desvalguda en front de les forces inmisericordes de la natura.

Hi havia, en havent dinat, l'anada a peu al poble de cases blaves, verdes, blanques, rosades, grogues. O l'anada en cotxe a Tarragona.

I hi havia les nits vera la llar de foc comentant un llibre o unes pintures, fent música, parlant amb els pescadors si era dissabte...

Nadal en aquell recó de marina tenia una gràcia i un encís que no te a les grans ciutats, excepte les del nord d'Europa. El ritme de la casa prenia una força trepidant que Mercè -que la resta dels dies de tardor i d'hivern no sabia què fer-agraïa. Dona estremadament dinàmica i d'una extraordinària vitalitat, la vida en aquell recó la consumia. La tolerava, però, sense la més lleu protesta -al contrari: fingint que no ~~sixplaxixixix~~ n'hi plavia d'altra-per amor a Albessa. Ell, en canvi, quan venia a Barcelona se'n cansava aviat i retornava aviat al poble. Barcelona? Què hi havia de fer a Barcelona? Al poble pintava, llegia, anava amb els pescadors a "La Violeta"-amb espartenyas, boina i tapaboques com ells-o be els pescadors anaven a casa seva. Ja no necessitava ~~xxx xxx~~ ni volia res més.

Nadal, ~~perx~~ per ell, irrel·ligiós -més que irrel·ligiós, indiferent en religiós- era una gran festa; la festa de l'amor i l'amistat, deia.

Aquells dies si erem a Barcelona, ho havíem de deixar tot i anar-nos-en amb ell. Un any ens acompanyà Barradas, que a les poques hores d'arribar ja era el gran amic dels pescadors i comentava:

-Els pobres sembla que no tinguin nacionalitat. Un pobre dels ravalers de Montevideo és igual que un pobre dels ravalers de Barcelona. I aquests pescadors d'aquesta costa de Tarragona deuen ser com els pescadors italians o bretons.

Quimet i els seus companys, pel fet d'haver conegut a Albessa i a Barradas, ens preguntàvem després:

-Mete els pintors són tan bona gent?

-Tots els pintors són tan bona gent?

I nosaltres els havíem de respondre:

-No: també n'hi ha de brètols, com entre els escriptors i la gent de tota mena.

A la casa hi havia un gran trasbals i Mercè era feliç. Si cada dia fos Nadal! Calia pensar en moltes coses: el dinar de Nadal, copios i succulent; els torrons per als fills dels pescadors... Albesa treia del celler el millor xampany, un vi blanc de Tarragona que no tenia l'empalagosa ^{dolçor} dels vins blancs francesos però que tenia més cos, un Priorat vell i ric de sava, malvasies, moscatells, conyac.

La nit de Nadal anavem tots a la missa del gall, malgrat l'antipatia ^(que no ve perquè) ~~ins-~~piravem al rector, ~~un capellà selvàtic i despòtic~~. (En canvi érem molt amics d'un altre capellà, rector d'un llogarret proper que la misèria anava despoblant. Temps enllà i talment com per por de la mar -les avies deien que havien estat els pirates els causants de la por- la gent abandonà les cases de ^{la} platja i bastí d'al- ^{en}tres terran endins, cada vegada més terra endins. I els pobladors del llogarret, gent de mar i d'aventura que no sabia avesar-se a la rutina de la terra, vivien tan miserablement que gairebé -o sense gairebé- passaven fam. El bon rector, quan cobrava algun diner el repartia amb ells. I els dimenges d'estiu, confiant amb la generositat dels estivejants, que ell, ingenuament, nomenava "els senyors", eixia a la carretera a demanar caritat pels seus pobres.

Albesa li prometé restaurar-li l'església, gairebé en runes.

El sacerdot, però, proposava:

-Si a vosté no li fa res, els diners que costarien les obres valdrà més que els donem als pobres. Deu Nostre Senyor pot esperar.

A Albesa "no li feia res", ben al contrari. A més dels diners per als pobres restaurà l'església i els sants de l'església i pintà una Verge dels mariners, obra molt bella, que fou posada a l'altar major.

Algú, però, escandalitzat, anà a explicar al senyor rector que Albesa, per a pintar la Verge, havia pres com model Mercè, que no era la seva dona perquè no hi estava casat com Deu mana.

A nosaltres Nadal mai no ^{ens} ~~no~~ havia semblat una festa per a cel-lebrar-la vora la mar. Al "pessebre", que es el paissatge de la divina naixença, no hi ha mar. La mar es camí de risc i d'aventura, camí de desarrelats. Nadal es la festa de ^{la} ~~la~~ festa de la mare, deia aquell psiquiatra amic nostre (1) -del bressol i el caliu familiar, el foc a terra i la neu trucant als vidres de la finestra.

A muntanya Nadal es més Nadal que ~~xxxxxxx~~ a vora mar.

(1) El doctor J. Solanes.

116

Perquè et parlo de tot això si, sense tu, ja no tinc Nadal? Si sense tu ja no tinc res? El concepte de festa es impossible sense la presència. La festa es presència. Per a que el Nadal sigui cal la presència de la Mare i la del Fill.

I Doncs? Perquè te'n parlo?

No ho sé. Segurament per la necessitat de parlar-te, de lligar-te amb mi per la paraula.

Vindran altres Nadals i tot-hom creurà que ja tu no hi seràs. Jo m'asseuré a taula amb la mare i els germans. Al meu costat hi haurà un seient buit: el teu. I la mare, mirant-lo i mirant-me, trencarà a plorar.

Seran uns Nadals molt tristes, Maria Anna. Els altres dies de l'any, els de cada dia, tal vegada hi hagi moments que no pensi en tu. Això ens passa a tots i amb tot-hom. El de Nadal, però, no és un dia de cada dia. El de Nadal serà el més trist de tots els meus dies perquè t'enyoraré més que mai, i em sentiré més sol que mai i no sabré -aquell dia, precisament aquell dia- què cal fer per a poblar la solitud amb un fantasma.

M'ha semblat veure que somreies. Es cert que somrius o ha estat un raig de sol que, per a dir-te adeu, ^{ha} vingut a besar-te el rostre? Si ni la mort podés arrencar-te la gràcia pietosa del somriure!

(La mort? No haviem quedat que no existia?... Be, si: la mort que veuen els altres. Tu i jo, però, no som com els altres.

Divago, jo ho sé. I què? La vida de l'home és això: convertir-ho tot en conceptes i divagar d'un concepte a l'altre)

En el teu somriure em sembla veure-hi un dolç reny.

Es com si diguessis:

-Tu que saps! Tu que saps del Nadal, de la solitud i dels fantasmes! L'amor mai no és un fantasma. Jo no et deixaré mai. No puc deixar-te perquè visc en tu. I els dies dels Nadals a venir seré més que mai en tu, amb tu.

117

Barradas, sentint-se morir, fugia a la seva terra de Montevideo. Calia que el

bressol fos tomba. Albesa també moria, poc temps després. Morien per tot-hom ~~xxxx~~ menys per nosaltres, que els estimavem. Sant Agustí ho ha dit: Estima i després fes el que vulguis, car saber estimar ho justifica tot. El després de Sant Agustí vol dir moltes coses que escandalitzarien als que van a l'església amb "la fe morta" (1) Per mi vol dir: després llança't a la follia, nega la mort, nega-la i re-nega-la.

Ja ho sé: aquesta veu, mort, es repeteix amb idèntica monotonía que l'altra: record. Son com martells amb els quals una mà misteriosa em colpeja el crani. Mort. Record, -Mort, Record-Mort, Record... O són com dues forces en lluita suprema?

Mentre hi ha vida hi ha esperança, diu el poble. Que es el mateix que dir: ~~XXX~~ ~~mit~~ mentre hi ha lluita. Lluitar es viure. Agonitzar, doncs, es lluitar. Si en la ~~ll~~ lluita el record venç a la mort, la mort ha deixat de ser.

128

La casa de la platja, tan plena de records, tan plena de la teva pressència, no la vendré ni la llogaré. La tancaré perquè, després d'haver-hi viscut tu, hi visqui el teu record, la teva ombra.

De tant en tant aniré a trobar-t'hi.

-Soc aci, Maria Anna, -mormoraré en obrir la porta.

I pel sol fet d'haver trencat el silenci amb el teu nom la casa fosca s'inondarà de llum.

122

A Barradas i a Albesa, que deixaren una obra -l'obra també es vida, el millor de la vida en un artista- tal vegada els recordin adhuc els que no els estimaren com nosaltres.

Però i els altres amics nostres, els més pobres, els anònims? Aquell Kolinick, aquell "Llàgrima", aquell Joan Mollat, aquell Llop...

A Joan Mollat l'havíem conegut una nit d'estiu a la terrassa d'un restaurant de la Barceloneta. Era un home alt, pàl·lid, eecardalenc, vestit de negre, amb capell negre i ulleres fumades. (Es en la mirada on l'home veu la joia o el dolor de l'home, es per la mirada que l'home es traeix i es descobreix, i Joan Mollat

(1) Maragall.

per a que no veiessin la seva humiliació, ocultava la mirada als ulls de la gent)

S'havia deturat davant les primeres taules, una de les quals ocupavem tu i jo, i havia dit, amb veu fosca i poruga, aquesta oració extraordinària:

-Honorable concurso: para ayudardarles a amenizar la cena y pidiéndoles tengan a bien socorrerme con su óbolo, voy a tener el honor de recitarles unas poesias escogidas del Parnaso español.

Ens esguardarem amb un gran-i un xic irònic-esbalaiment. Ens colpia la singularitat del pobre. I ell arrencà a grans crits i amb molt d'èmfasi:

Oigo, patria, tu aflicción
y escucho el triste concierto
que forman, tocando a muerte,
la campana y el cañón...

Després, en finir, tímidament, avergonyit, -l'altisonància que els versos donaren a la seva veu s'havia fos-anà de taula en taula, allargant el barret. Comentàfes:

-Quina llástima fa!

-Tots els pobres en fan.

-Sí, però aquest, no se perquè, en fa més que els altres.

Li donares, sense esguardar-lo, -no el volies veure avergonyit-una moneda de cinc pessetes.

El pobre digué, no sabent-se'n avenir:

-M'ha donat un duro, senyora.

-Ja ho sé.

-Perqué?

-Perqué...no ho sé. Es a dir, si: perquè en vosté no em sembla veure-hi un pobre com els altres.

-No ho sóc pas. Ni vostés són com la gent de les altres taules.

-Potser no.

El ferem asseure amb nosaltres. Ens digué que vivia en la pobresa més gran i que no sabia fer de pobre. Ens digué, amb orgull ingénu, que era poeta. I ens recità els seus versos-vulgars, ripiosos i plens de llocs comuns-que trobarem molt bons, es clar.

El pobre home, emocionat, gairebé explorava d'agraïment.

Des d'aquella nit fou amic nostre i venia sovint a casa. Trucava tímidament-s'havia barallat amb la portera, que no el deixava pujar amb l'ascensor-preguntava tímidament per mi, em deia tímidament:

-Passava per etzar...No el molesto pas?...Tan sols un instant, per a saludar-lo.

[Sempre ens recitava els versos que acabava de fer i que sempre trobavem molt

bons. Sempre li donavem algunx diner.

Les primeres vegades es negava, pudicament, a acceptar-lo.

-Aci no vinc a fer de pobre -protestava-

-Ja m'ho penso. Pero com el fet d'entrar a casa nostra no es prou per a convertir-lo en ric de cop i volta li prego que, per a poder-li donar un duro, no m'obligui a anar a sopar a la Barceloneta.

128

120

I a Kolinick, el rus, el recordes? Alt, pal·lid, amb una pal·lidesa de guix-d'anèmia-amb els cabells d'un ros de lli, amb els ulls d'una blaver aigualida, tenia un aire fantasmal i, més que una criatura humana com les altres, semblava venir d'un món desconegut i misteriós.

Era pintor i pintava uns homes i unes dones al·lucinants que semblaven larves i feien angúnia. No venia mai cap pintura i passava fam. Si hagués menjat regularment hauria pintat altres coses, car aquelles pintures ascètiques i espectrals naixien, com d'una pesombra de la fam del pintor.

No tenia talent i ho sabia. I deia, amb indiferència:

-Tot això que pinto no val res, i el mal no és que ho sàpiguen els altres: és que ho sé jo. L'art és un enlluernament i el primer enlluernat ha de ser el propi artista, cosa que jo no aconseguiré mai. M'analitze massa. Veig massa fredament en mi.

I afegia, després:

-Tanseval. L'art no te importància; és una mentida, una estafada. L'únic sentiment respectable en l'home és el sentiment ~~religiós~~ rel·ligiós.

Car, no sabent com poblar la buidor de la seva vida miserable, Kolinick havia inventat, com el ~~senyor de la Terra de les Hores~~, el senyor de la Terra de les Hores, una rel·ligió.

Tu li deies, amb irònica llàstima:

-Pero, home de Deu, li sembla que encara no n'hi ha prou de rel·ligions?

Responia:

-Tan sols la meua és la bona. Les altres, totes les altres, s'han prostituït col·laborant amb l'Estat. La gent les adopta sense creure-hi o creient-hi sense intel·ligència i, sobretot sense fervor. La rel·ligió no ha de voler saber res del diner, ha d'ignorar-lo, car aquesta és la ^{manera} més eficaç de renegar-lo. La riquesa de l'Església, força material, és la negació de Deu, força espiritual. Les al-

tres religions han esdevingut un comerç vil, mercaderen amb tot i d'elles ha pogut dir un poeta anglès(1): "Es amb les pedres de la Llei que hom ha bastit les presons i amb els rajols de la Rel·ligió els bordells". De la meva no ho hauria pogut dir. La meva es una rel·ligió terrible, dura, de sacrifici i de renunciació a tot goig, de pobresa absoluta i total que la gent entenimentada i d'ànima freda no acceptarà mai.

I ens l'explicava -garbuix informe d'altres religions- i no l'enteniem. I era ell, llavors, qui ens tenia llàstima.

Hom gairebé intractable, tenia pocs amics. Malgrat la seva misèria, no transigia en res, no sabia mentir i era fàcil a l'indignació, que en ell prenia accents apocalíptics. En el seu esguard hi havia sovint espurnes de follia.

A vegades ens deia:

-Fa tres dies que no he menjat res i vinc per a que em compreu aquest quadre. Ja se que no us agradarà. A mi tampoc^{no} m'agrada. Ni aquest ni cap dels que pinto. Però me l'heu de comprar perquè tinc fam.

No acceptava que el convidéssim a dinar. No acceptava diners donats. Calia, ~~no~~ vulgués no vulgués, comprar-li el quadre.

~~124~~

121

Benet, el pintoresc dramaturg, era altra cosa.

Benet, tan pobre com el pintor rus, ens feia riure. Després, però, ens avergonyiem d'haver rigut, car la misèria no ha de fer riure.

Benet, per pudícia • qui sap si per a venjar-se d'ella, mai no dramatitzava la seva misèria. Al contrari: en parlava rient, la descendia al fang de la rialla, la convertia en còmica. Comicitat sinistra.

Actor dolent, havia recorregut els pobles de Catalunya amb una companyia d'actors dolents, de miserables arreplegats com ell, representant obres dolentes. Com ha passat a d'altres actors, que d'interprets han volgut fer-se creadors, escrigué

(1) William Blake en Marriage of Heaven and Hell.

un drama: la reina azteca, que aconseguí estrenar en un teatre de Barcelona. Ell en parlava fent-ne grans ~~lloances~~ ^(però) un amic nostre ens digué que era la cosa més absurda, estrofolària i desllorigada que s'havia representat desde que al món hi havia teatre.

I afegia l'amic:

-Es un drama que fa riure més que la comedia més comica.

Quan nosaltres el coneguerem, Benet ja no tenia companyia i anava, dissabtes i diumenges, pels cafés de barriada • els llogarrets dels ~~seu~~ ^{voltants} de Barcelona, recitant escenes del seu drama. A vegades l'acompanyaven la dona i la filla que, "si no fos que els còmics i empresaris em tenen enveja i em fan el boicot, treballarien al Romea".

La dona i la filla no reien. La dona i la filla gairebé no parlaven. La dona i la filla feien llàstima. Ell havia aconseguit -qui sap amb quin dolorós ~~esforç~~ ^{esforç}!- no fer-ne. Anava a la rambla i als cafés a la cacera del duro • les dues pessetes i podia mentir-se fent projectes -"boles", contractes, tournées, un altre drama que estava escrivint, encara més bo que la reina azteca- i podia parlar i embriagar-se de paraules. Elles, no. Eixint tan poc com podien del país, ~~breus~~ ^{breus} incursions a les tendes del veïnat, - la miseria i el silenci les atuien, les embrutien. Cada vegada que venien a casa semblaven més pobres, més silencioses, més pal·lides. Era com si ja no els ~~restés~~ ^{restés} una gota de sang a les venes. Tot en elles/es descoloria: la cara, els cabells, les robes, ^{adhuc} la veu.

Car les veus també tenen color, com les roses, i, com les roses, també es descoloreixen. Les descoloreixen la tristesa i la miseria i la solitud les apaga enduent-se'n l'últim so, talment com una flama s'apaga dintre la campana pneumàtica.

I tu, Maria Anna? I la teva veu? Podrà ser cert que la teva veu també s'hagi apagat?

Per als altres, si. Jo, però, segueixo oint-la, car viu encara en mi.

Ja, fora de mi, ^{sent} no la ~~sent~~ ningú. I quan, de sobte, callo, talment com si escoltés, la gent m'esguarda amb llàstima. No saben que escolto la teva veu, que duc en mi. I si em veien parlar-te, com no saben que parlo amb tu, dirien que parlo amb la meua solitud.

126 123

No; Benet no tenia talent. I què? Era pobre i calia ajudar-lo. Es que tan sols son dignes d'ajut els que tenen talent?

Si n'hagués tingut hauria estat el seu consol en la pobresa. I no li quedava ni aquest consol. Era un pobre total i definitiu.

Un dia desaparegué de l'òrbita de la nostra vida. Els homes com Benet venen de l'ombra i els engoleix l'ombra. Desapareixen sense que ningú n'hegui esment. I passa molt temps i el temps va colgant-los d'oblit. Fins que un dia, al carrer, al tranvia, al cafè, algú diu, incidentalment, parlant d'un Benet qualsevol, d'un pobre home qualsevol que ambiciona la glòria i la riquesa:

-I aquell? Fa temps que no se'l veu.

-Es veritat. Què es deu haver fet?

I la conversa, fixada un instant pel record fugisser de l'absent, es desvia ~~xxv~~ vers altres temes. I hom llença amb indiferència el record del que ja tan sols ~~xx~~ es "aquell" al cabàs de les escombraries de l'oblit.

127 124

La processó dels fantasmes no es trenca. Quan un d'ells desapareix, es fon en l'ombra, n'apareix un altre. Rera el dramaturg fracassat es presenta -timidament, silenciosament, donant-nos el "Bon dia" o la "Bona nit" amb l'esguard i no amb la

paraula- un esser estrany, estrany com tots els nostres amics: Llop, el pobre ~~xxx~~
Llop, el pierrot.

Menut, desnarit, era vell i semblava un xaval. Servava encara els cabells negres i tenia uns ulls de mirada humida i plena de tendresa. (Hi ha gossos que tenen una mirada semblant) La faç, arrugada i marcida, era d'una blancor malaltissa, record tal vegada de quan hi posava una màscara de guix. La veu era feble i fosca, incolora, tal vegada d'haver-la usat tan poc, i la paraula insegura i difícil. Car Llop, com Debureau, havia estat mímic, el pierrot romàntic i heroic de les pantomimes.

A Paris havia treballat amb Colette, quan Colette no sabia encara que un dia es dedicaria a la literatura. A Barcelona havia treballat amb els Onoffri

D'això feia molts anys i l'art de la pantomima era mort.

Llop es guanyava la vida -si d'allò podia dir-se'n guanyar-se la vida- fent d'home-anunci, passejant per places i carrers sense veure res del seu entorn, indiferent a tot el del seu entorn: la gent, les cases, els vehicles, les flors, el sol. No tenia família ni recordava que mai n'hagués tingut. Dormia en un recambró dels voltants de Santa Caterina i menjava, quan menjava, que no era sempre, en una taverna del carrer de Carders.

A vegades ~~xxx~~ el trobavem pel carrer, passejant lentament l'anunci -una liquidació de robes, una fonda de sisos...-amunt i avall. Si ens veia -gest d'una suprema delicadesa- no ens saludava per por de comprometre'ns als ulls de la gent ben vestida i ben menjada.

Però nosaltres, que no teniem por, ens apropavem al pobric. I en donar-li la mà posavem a la seva unes monedes, ~~xxxxxx~~ qu'ell ens agraià amb una mirada que valia més que totes les paraules.

A casa tan sols hi venia quan no tenia treball.

-Què hi ha, Llop?

-No em necessita? No vol que li faci algun recado?

I somreia tímidament com si em demanés perdó d'haver parlat tant.

I somrient ~~xxxxxx~~ se'n anà d'aquest món vers un cel de Pierrots, plé de lluminàries i d'un meravellós silenci.

128

125

Tota aquellax gent! Tota aquella pobra gent estimada i estraforària!

Amb altres tan pobres i singulars com ells, compartirem hores de la nostra vida. No de la teva • de la meva: de la nostra. De la nostra, feta de les dues vides.

Te'n parlo perquè, com no els he vist morir, els vull saber vivents, i, amb ells, en les hores que la vida els dugué al nostra costat, et veig viure a tu. ~~XXXXXXX~~
Fixa't: no dic el destí ni l'etzar, que es el parent pobre del destí: dic la vida. No hi ha destí, no hi ha etzar, no hi ha altra mon. (L'altre mon el portem en nosaltres i es el nostre mon interior) No hi ha cel, no hi ha infern, ~~no hi ha Deu, no hi ha dimoni~~. Tan sols hi ha vida.

La tomba? La tomba es cosa de melodrama.

Si, en aquell pintor inventor de rel·ligions, en aquell Pierrot, en aquell dramaturg fracassat, en aquell versaire, que, per a enlletgir-los i desorbitar-los més, la misèria caricaturitzava, t'hi veig a tu, Maria Anna, tan bella. La gent assenyada, la de cada dia, no ho entén això. Tu, si. Tu si que ho enténs perquè ho sents. I entendre, comprendre, es sentir.

I et veig en tot, en tot el que, arréu, he vist amb tu: en aquell moll de l'illa de Sant Lluís, en aquella placeta de Salzburg, en aquell carreret de darrera la catedral de Viena, en aquell parc de Basilea, en aquell fastuós hotel del Russel Square londinenc, en aquella matinada a Sant Miniato, en aquella nit de la plaça del mercat a Nuremberg, en aquell primer raig de sol del primer matí a la casa blanca vora la mar: aquell raig de sol que no fou com els altres car et veia nua i la teva nuesa donava al seu or un to rosat que mai més no tindrà i que mai fins llavors no havia tingut; aquell raig de sol que només neixia per tu i per mi i que ningú no tornarà a veure però que jo seguiré veient en la tenebra de la meva vida.

Bon dia, raig de sol! Bon dia, Maria Anna!

I et veig en totes les coses que foren teves • que tu toques: les robes que vestires un dia i encara serveixen el perfum del teu cos; unes perles que, sense la tebior del teu pit, moriran; el mirall de la cambra de bany, que et reflectia de cap

a peus, i el mirallet de mà, tan petit que sols hi cabia, com una flor, l'imatge de la teva boca; el piano, que mai més no obriré i que en el seu teclat deu sentir encara el dolç pes de les teves mans; els llibres que llegendes: el teu Maragall, el teu Shelley, el teu Rilke - teus perquè els estimaves i l'amor es possessió, absorció - tots els altres; les velles estampes de Boilly i de Duplessis-Bertaux; les velles miniatures, i els vells ventalls, i aquella porcel·lana persa i aquella gerra que Goya havia tingut a les mans i aquella pàgina autògrafa de Beethoven.

I et veig en els teus retrats, es clar: els dels fotògrafs i els que t'havien fet Barradas, Albasa, Domingo, Sunyé; en la profusió dels teus retrats - hores de la teva vida, somriures de la teva vida - que ara cercaré per tota la casa i posaré a totes les cambres en llocs ben a la vista per a que em faci'n companyia i em diguin sempre les mateixes paraules:

-T'he estimat i el meu amor ha donat claror al teu món d'home.

Car en deixar-nos -veus? no gos dir, per por, per una por afosa, "en morir" - els éssers que hem estimat molt no esdevenen ombres, com creu la gent vulgar: esdevenen llum, una dolça llum que es posa damunt totes les coses que elles tocaren.

Hi ha moments que la mà glaçada de la por cau damunt meu. Per de la mort, per de creure en la mort i, creient-hi, donar-li efectivitat. Moments que són com un carreró de tenebres en el qual em veig perdut. Quan la pobre criatura instintiva i desamparada que és l'home es troba en aquests moments la gent entenimentada diu que "toca de peus a terra", que "cal tenir temor de Deu" - per ells Deu es la mort, car tan sols en la mort saben veure'l i altres nicieses per l'estil.

Cosa ben miserable, cosa ben mesquina i trista tocar de peus a terra!

Sortosament, reacciono. O sigui: torno al refugi de la meua follia. I ~~et torno~~ et torno a veure vivent.

La mort és la tomba, és cloure els ulls a la llum, i tu ets i seràs plena de llum. Com puc creure, doncs, en la teua mort? La llum que Deu ha donat al món neix i mor cada dia. La llum que l'home s'ha donat: la del seu món interior, tan sols pot morir amb ell. I la meua llum ets tu. La vida del somni és més rica i puixant que la de la realitat.

Cal, però, no enmetzinar els fantasmes del somni.

129- 126

I el "Llàgrima", el recordes?

Aquest mati ha vingut a veure't. I en veure't, plorava. Ara d'ací pocs instants, tornarà: per a dir-te adeu.

Ell, el pobric, tampoc no t'oblidarà, però la que ets avui, silenciosa i ^{m. f.}immobil, arrencarà de la seva memoria la que fores ahir i ja sempre et recordarà morta.

I es que tu, Maria Anna, sols pots seguir vivint per mi.

I com que ens estimava - "Que bons han estat ~~xxxxx~~ per nosaltres", deia sempre - el "Llàgrima" deurà venir sovint a casa per a dur un xic de consol a la meua ànima i dir-me amb les pobres paraules de cada dia, pobres de tan usades, ~~xxxxx~~ el que diu tot hom: que s'ha de tenir resignació, que s'ha de tenir conformitat, que no serveix de res desesperar-se, que la mort es l'única cosa al món que no te remei... I jo, malgrat comprendre el seu bon desig, tal vegada el treuré a empentes. I ell em perdonarà perquè pensarà que no sé el que em faig ni el que em dic.

La resignació? La conformitat? Mai no he sabut resignar-me. Ni n'he volgut saber. He acceptat les situacions difícils i perilloses, he acceptat les hores negres i feixugues d'angunia i he lluitat per a ~~xxxxx~~ fer-ne hores de claror i de victòria. Com lluito ara parlant amb tu. Lluita desesperada, a vida o mort, per no perdre't del tot.

Tal vegada el "Llàgrima" vingui amb la seva filleta, la petita Juliana, que no gosarà dir res ni em creurà foll i m'esguardarà llargament, lentament amb els seus ulls grans d'infant que, sense tu, tornarà a sentir-se pobre.

No sé com el coneguerem. Em sembla que fou la mare qui un dia, el primer any de tenir la casa vera la mar, ens parlà d'una familia caiguda en una total misèria. Eren murcians, venien del Havre i tenien una filleta, Juliana, que se'ls mo-

i i l'Exèrcit, fonaments d'uns societats cristiana i ben entesa.

Tot això per a obtenir -a força de mentir i d'humiliar-se- alguna roba vella inservible, i algun "bono" de pa, carn o arroc.

Entre les seves protectores hi havia una marquesa pontificia, ~~amiga de bisbes i generals~~, que li donava una pesseta cada mes i que, alguna vegada, es sentia tan generosa que el feia passar a la cuina per si havia sobrat res del dinar. Ell, però, malgrat la fam que el consumia, no tocava res del que li donaven i pregava molt humilment que li emboliquessin les deixalles per a dur-les a la dona i als fills.

Quan arribava a casa seva es disculpava de no sopar o no dinar pretextant que ja havia menjat de valent, fins no poder més, a casa ~~de~~ la marquesa.

Per a venjar-se de la farsa de mentides i humiliacions a la qual l'obligava la beneiteria dels seus protectors, es dedicava encès d'ira, a renegar com un endemoniat, ~~a deixar Deu, la Verge, els Sants, les marqueses, els bisbes i els generals com un drap brut~~, i acabava cantant l'Internacional. Mai com cantada per aquell infeliç, incapaç de matar una mosca, ha tingut l'Internacional accents de ferocitat tan implacable.

La dona, plàcidament, el deixava cantar i renegar sense fer-ne massa cabal. Els fills, que ignoraven de què se les havia, reien. Els veïns, en sentir-lo cantar, ja sabien que venia de visitar alguna família rica de les que per a estar bé amb Deu Nostre Senyor, donen el que han de llançar.

El "Llàgrima" tenia un nom, com tot-hom: Andreu, i era home tan bo, tan generós que es partia el que li donaven amb els que eren més pobres que ell. Tan sols el preocupaven els fills infants, que se li morien de fam, i per ells representava la comèdia de ~~les oracions i les llàgrimes~~ -de saber fingir tan a la perfecció el plor li venia el motiu d'"el Llàgrima", que nosaltres li havíem posat- i pels fills ho hauria fet tot, adhuc el més baix i el més deshonorant. Es que hi ha res de baix o deshonorant quan hom ho fa per amor?

Algunes vegades -poques, llastimosament- trobava feina de manobre i es posava a treballar amb una gran angunia: l'angunia de, per mal menjat, per feble, no poder

resistir. I pujava i baixava escales, i descarregava sacs de ciment sota el 139
pès dels quals es doblegava com un jonc, i, dalt de les bastides, el cap li rodava.

Al vespre arribava a casa retut i no tenia ni esma d'engolir, el pobre separ
que algunes vegades, perquè la dona es trobava malament, s'havia de cuinar ell
mateix.

Quan una de les criatures enmalaltia, i enmalaltien sempre del mateix mal: l'anèmia en qualsevulga de les seves manifestacions, es desesperava, plorava -tan bé
com si fes comedia- i es donava cops de cap contra les parets.

L'espectacle devia ser d'un dramatisme de pesombre. Com la nostra època, però,
ha envilit, disminuint-les, totes les valors del món moral, la dona, inconscient-
ment, tenia cura de fer grotesca l'escena. Deia, amb un gran calme inalterable:

-Andreu! Amb aquests crits i aquests cops de cap despertaràs els veïns.

Andreu s'asseia, poruc i avergonyit.

L'advertiment de la dona, temperament linfàtic i impermeable al dramatisme i
a l'ironia, retornava a Andreu al món de cada dia: al món de l'indiferència, del
"què diran", del no despertar els veïns.

La ganivetada del grotesc feia un trauc al dolor, que es desinflava.

~~129~~

127

Tal vegada jo, parlant-te d'aquestes pobres coses de la vida de cada dia, faig
amb tu ço que la dona feia amb el "Llàgrima". M'és forçós fer-ho: per a retornar-
te al món que visquem, en relació amb el món de cada dia. Parlar-te de tots els
que més o menys s'apropen a la nostra vida i dels seus perfils i les seves mani-
es, del seu riure i del seu plor, es fer-los reviure. I, per tant, amb ells fer-te re-
reviure a tu.

A més, al record del "Llàgrima" ens hi uneix el de la seva filleta, que pren-
guerem amb nosaltres quan encara no tenia sis anys i que cada dia, com a la nostra

tra casa marinera dels dies felïços, ~~avui ja no hi ha~~ ha vingut a aquesta casa dels dies malaurats per a fer-te un petó. I que avui, quan ja no li podies tornar el petó de cada mati, ha trencat a plorar.

(El petó que et despertava i que avui ja no t'ha pogut despertar. La boca pura de l'infant es impotent contra el no rès. La boca impura de l'amant, no, car del no rès en re-crea fantasmes d'amor)

La recordes a la petita? Era bonica com una nina i tenia uns ulls de color de tabac que no havien sabut somriure mai i n'aprengueren a casa nostra, al nostre costat.

A l'hivern, a la casa de la carretera d'Esplugues, tenia les joguines, el jardí i les passejades en auto. A l'estiu, a la casa de la platja, tenia la mar i el sol.

La mar els primers dies li feia por, com al "Black", que tan sols es mullava les potes. Per al gos i per a l'infant la mar era un misteri. I el misteri sempre fa por: als gossos, als infants i als homes.

El sol, daurant el seu cos nù, la convertia en una mòbil estatueta de terra cuita. Car l'obligavem a anar nua, o gairebé nua -un mallot exigü d'un cap de dia a l'altre. (Quan tornavem a ciutat, a últims de setembre, li costava d'avesar-se a anar vestida): *les faldilles i els abrigells li entorpien els moviments i li estranyava que la gent dugues tanta roba al demunt*

A tot-hom feia gràcia. Tot-hom la volia. Tu, ja no cal dir-ho. Jo, també. Malgrat que a mi -cosa que no sabies, que no podies ~~explicar-te~~ explicar-te- els infants, la majoria dels infants m'irriten fàcilment. Comprendre un infant, penetrar la seva psicologia, més complicada del que la gent creu, és sumament difícil. A mi la veritat, em fan poca gràcia i, gairebé sempre, els trobo impertinents i insuperables. Tot això de la puresa i la bondat dels infants són fantasies i llocs comuns que s'ha inventat la gent que esguarda les coses sense intel·ligència. O si gui, veient-les deformades, que és com no veure-les. La puresa i la bondat, en l'infant i en l'home, són excepcionals. El que passa és que en l'infant la crueltat poques vegades és del tot conscient.

La petita Juliana em plavia perquè ^(era)graciosa, perquè no era turbulent-he odiat sempre, per plebe^a, la turbulència, -perquè ~~XXXXX/XXXXX/XXXXX/XXXXX~~ no tenia l'afany de destrucció d'altres criatures i perquè sabia jugar sola: amb unes petxines de la platja -les joguines de ciutat eren per a l'hivern, -amb un llibre d'estampes-a casa havia après de respectar els llibres, cosa que els infants aprenen difícilment-amb "Black"

Amb "Black", que a tu i a ella us seguia arreu on anaveu: al bany de cada mati; al passeig de cada tarda pel camí de vora mar, que els pins ombrejaven; al poble, quan hi anaveu a peu o quan hi anaveu amb l'auto. Era el primer en pujar-hi: d'un salt i sempre al seient devanter, que devia considerar com seu-tal vegada tenia, com les humanes criatures, l'instint de la propietat-car no en volia d'altre. O bé era perquè tu conduïes i volia anar al teu costat? Presumit!

Quan ja ~~XXXX~~ era dalt del cotxe i tu i la menuda us entretenieu parlant amb mi o amb les minyones, "Black" es despacientava i lladrava amb furia, talment com si us cridés, com si us escrida^{es}.

A mi no m'estimava tant com a vosaltres. A mi tan sols em tolerava. Home de poc passejar, sempre amb ^{un}llibre o la ploma a la mà, devia trobar-me massa ensopit. A vegades es plantava davant la taula on jo escribia o llegia i em mirava, talment com si em digués: "Què hi fas ací, tantes hores i tan quiet? La vida no s'ha fet per a passar-se-la assegut amb un llibre ~~XXXXX/XXXXX/XXXXX~~ a les mans. La vida s'ha fet per a saltar i correr perquè sí, sense saber perquè, pel goig gratuït de saltar i correr; i per a rebotcar-se per la sorra humida de l'estiu o la palla calenta de l'hivern; i per a lladrar a la lluna quan surt com una bola de foc de la ~~XX~~ mar del capvespre o quan, tota enfarinada, sembla que es pengia a la branca d'un arbre... Ets un ésser estrany, un ésser misteriós i no t'entenc, saps? Hi ha dues coses que no entenc: tu i la mar. Tu, però, no em fas por. Als gossos no ens fan por els homes malgrat saber-vos, per experiència, arbitraris i rampelluts. Es a ~~XX~~ dir, si que ens en feu: quan sou morts i ja no ens podeu pegar"

Quan veia que jo seguia escriuint o llegint, que ni li adreçava un sol mot de justificació, girava cua i se'n anava a trobar-vos a la platja.

Jo no li feia por, però ^{li en} ~~no~~ feia la mar: una por ben xic comica~~n~~ que, començant per tu i acabant pels pescadors, feia riure a tot-hom. (Perquè, les més de ~~de~~ les vegades, l'espectacle de la por d'altri el veiem en còmic? No serà per venjar-nos de la ~~xxxxx/xx/xx~~ nostra pròpia por?)

Juliana, malgrat les teves lliçons, encara no sabia de nedar i la mar li feia tan poc goig com al "Black". Preferia restar a la sorra jogant, ^{my i b} o, immòbil, deixar-se colrar pel sol abrusador d'agost. Quan restaveu massa estona quietes, "Black", que devia aborrir-se i no sabia explicar-se la vostra immobilitat, -quina cosa paurosa l'immobilitat, Maria Anna! -començava a lladrar amb desfici, i a saltar per damunt vostre, i a gratar la sorra adaleradament, llançant-vos-la al damunt sense cap mena de respecte.

Llavors us aixecaveu rient i retornaveu a l'aigua. Les primeres vegades el pobre "Black", amb una gran angoixa us mirava avançar mar endins. I tal vegada ~~per~~ pensava, penedit, que així us venjaveu dels lladrucs i els salts enjogassats i la sorra que us havia llençat en forma tan poc civil. Després, però, veia que reieu i saltaveu cavalcant les ones com dofins i compregué que aquell rite estrany: anar a l'encontre d'uns cercers de blanca crinera escumejant no devia ser per vosaltres una cosa tan tràgica com ell temia. I us acompanyava fins on l'escuma es desfeia en randes damunt la sorra i lladrava un xic. Ho feia, però, per compromís, per no quedar malament, entossudint-se en el seu paper de protestatari.

Un dia ^{us} banyaveu un xic mar endins tu i la petita Juliana. Tu volies ensenyar-li a "fer el mort". Fer el mort: estendre's immòbil damunt l'aigua, amb les cames obertes en compàs i els braços oberts en creu i que les ones et brecin.

Un joc d'estiu, com tant d'altres. Un joc sense cap risc, com ~~xxxxx/xx/xx~~ tants d'altres, però en el qual el risc pot apareixer, com en tants d'altres jocs, irremediable i fatal. I sobretot, el nom: Dir-ne "fer el mort". No era allò, ~~valent-me~~ valent-me d'una locució de la gent d'aquelles platges, cridar el mal temps? Al mal temps mai no cal cridar-lo. Arriba sempre quan, amb l'oblit, voliem negar-lo. Arriba en l'instant que menys l'esperavem.

Fer el mort, un joc? Com es possible incloure la paraula mort en un joc? Jogar

~~xxxx~~ a fer el mort. Joc sinistre que perdia, pel què simulava, tota la gràcia i la joia de joc.

La petita Juliana, poruga, refusava. La petita Juliana, tan plena de vida, no ~~volia~~ volia fer el mort; fer el mort no li semblava cosa de joc. I tu, en un moment que l'infant es distreia mirant el vol d'unes gavines, l'agafares i li volgueres fer veure que allò era la cosa més sencilla del ~~xxx~~ món, que no calia tenir por, que tu l'aguantaries... Tot fou inútil i la pobre criatura, esfereïda, es posà a cridar a grans crits.

"Black" no s'hi pensà gens i, malgrat la por que fins llavors li havia fet la mar, aquella cosa inexplicable per monstruosa, embestí les onades i entrà mar endins. Veuràs: les bestioles no tenen enteniment. Miller, car l'enteniment, en nosaltres, homes, es moltes vegades, el pretexte que utilitzem per no comprometre'ns, per no arriscar-nos. Les bestioles, com no tenen enteniment, no temen el risc ni el compromís.

"Black" havia cregut que estaveu en perill i, venent la por que el monstre li feia, es llencava contra el monstre per si us podia salvar. En trobar-vos-el al vostre costat restareu esbalaïdes. Com era possible! El gos, de mena tan poruc! Després, compreguereu l'actitud de la pobre bestiola, i trencareu a riure i li fereu, per a ~~xxxxx/xxx~~ regraciar-lo, moltes festes. "Black", però, seriós com totes les bestioles, seriós adhuc quan jogava, no estava per festes -al lloc on ereu hi havia dos o tres metres de fondària- i arrapant amb les dents un tirant del mallot de la nena l'arrossejava cap a la platja.

Aquell dia, recordes? ~~debia~~ devia endevinar ~~xxxxxx/xx/xxxxxx/xx/xx~~ que contaveu a tot hom que venia la seva gesta heroica car es donava molta importància.

L'endemà volgueres repetir la facecia i, quan ja ereu mar endins li digueres a la menuda:

-Ahir el "Black" es pensà que et negaves i en oir els crits i el teu plor es decidí a entrar a l'aigua. Avui farem una mica de comedia, cridarem i fingirem plorar, a veure si també ve.

"Black" ^{e)}us d^eixà cridar fins ~~ins~~ que us en cansareu i no es mogué de la platja. De^evia veure que tot alló era comèdia. I de^evia intuir que l'heroicitat passada perdria tota l'importància si es deixava atrapar ~~en~~ el parany d'aquella comèdia vostra.

Adhuc temo que s'ofengué un xic car us esguardava amb ressentiment, com si pensés: Desagraïts!

Com l'estimava ~~xxx~~ "Black" a la menuda! Sempre anaven junts, saltant i corren^r per la sorra i ella li parlava com si ell la podés entendre. I ens deia, molt seriösament, que si que l'entenia però que, com no sabia parlar, car els gossos tan sols parlen en el món meravellós de la fauna, responia lladrant i remenant^r la cua.

-I quina mena de converses hi tens amb ~~xx~~ "Black"? -li preguntava.

-Oh, ves! Li explico què es la mar, els peixos, les petxines, les flors del jardí, els llibres, els pescadors. I també li explico qui sou i com sou la senyora Maria-Anna i tu.

-Ah, si? I què li dius de nosaltres?

-Li dic que tu hi ha vegades que fas uns ulls que no semblen els teus i crides i sembles molt dolent per culpa de no se^e què, i que altres vegades somrius tot sol d'una manera ~~xxx~~ estranya.

-I de Maria Anna?

-Que es una senyora molt maca i molt senyora, que sempre fa una olor molt bona, que mai no crida i que mira com tu escrius. I jo no entenc que miri com escrius. Si pintessis "sants" si que ho entendria. Però, escriure? Escriure no fa bonic perquè totes le lletres son iguals i d'un mateix color i totes son lletges.

Avui, parlant-li de tu, el "Llàgrima" s'haurá vist obligat a fer comprendre a la petita aquest altre misteri: el de la vida i la mort, que la petita ^{F'}, és clar, no haurá comprès.

I quan després vingui a veure^r ~~xx~~ com que els infants tan sols saben preguntar, tal vegada em preguntí:

-Que no tornarem a la platja quan arribi l'estiu?

-No. Quan arribi l'estiu ja no tornarem a la platja.

La pobra criatura callarà, decebuda. I passada una breu estona, com la platja haurà estat el pretexte per a parlar-me de tu, seguirà preguntant:

-I la senyora Maria-Anna, on es?

-Aci.

En el ulls de l'infant s'encendrà una espurna de joia.

-Aci? Així, doncs, el pare m'ha enganyat.

-No: no t'ha enganyat. Maria Anna es aci però no la pots veure, no la veuràs

~~130~~ 128

Aquell Kolinich, pintor dolent; aquell Benet, actor dolent; aquell Joan Mollat, poeta dolent; aquell Llop que no sabia fer-se vell i mai no parlava - sols en parlava amb si mateix - de la seva joventut.

Galeria de fracassats, còmica i enternidora. (Còmica d'una comicitat esquinçada que fa plorar)

Tots ells han mort, ja ho sé. Però no els he vist morir i els vull sentir, perquè s'aproparen a la teva vida, vivents encara.

I vull pensar:

-Potser els trobaré. Potser els retrobaré i em parlaran de Maria Anna. A ells podré dir-los que no es morta. I ells m'ajudaran a mantenir la mentida que m'ajuda a viure, l'engany sense el qual no podria viure.

Adhuc morts podran fer obra de bonat col·laborant a l'engany.

L'etzar ens hi havia dut, de pas.

-Dinarem aci - diguerem.

I hi restarem un mes, ja entrada la tardor i finida l'invasió dels turistes. la presència dels quals, per frívola, tot ho macula. El lloc ens plavia i res no ens apressava. Viatjar sense finalitat és la més bella manera de viatjar.

Hi havia una gran plaça, una plaça enorme, desolada, a la qual s'obrien dos o tres carrers de cases baixes i la carretera de Brest. A un costat de la plaça hi havia l'església, una església gran - per a que la volien tan gran la gent d'aquelles cases tan xiques? - i al mig, un pou molt bell, del Renaixement.

I ni un sol arbre, que en aquelles terres no abunden tant com les ginesteres. Les cases xiques, talment com si una por misteriosa les hagués encongit, l'església enorme i el cel, del qual dia i nit s'ensenyorien el vent i la pluja. Tot

plegat feia l'efecte d'una decoració de teatre.

Hi havia, a més, un vell hostal. Si l'hostal no hagués estat a la plaça, segur ~~no~~ que en habent dinat hauriem continuat el viatge. (La resta del poble, exepte el Calvari, no valia res) Però l'hostal era a la plaça. I a l'hostal, car com un hotel ~~xxxx~~ de primer ordre, ens hi trobarem bé.

El recordes? Decorat amb mobles antics, "autenticament" antics -una de les indústries del país, amb la de les randes, com a la nostra costa de llevant, era la de fabricar mobles antics d'imitació- l'hostal tenia una gran entrada, un menjador molt baix de sostre i amb bigues, una gran llar de foc.

No era el pintoresc fàcil que tan plau als turistes babaus, que són majoria. Era un pintoresc sobri, pudic, gens espectacular.

Digueres:

-Fa bonic. Sembla de novel·la de Dumas.

Dinarem molt bé, a base de peix i de marisc -que ~~les franceses no menen~~ ~~fruits de mer-~~ i amb una sidra excel·lent, que preferiem al Sauternes.

Quan diguerem que ens volíem quedar, els amos ~~xxx~~ de l'hostal s'estranyaren en gran manera.

-Ara, us voleu quedar? Quan ja s'ha acabat la temporada?

-Precisament perquè s'ha acabat la temporada.

-Però si ara ja no ve ningú.

-Precisament perquè ja no ve ningú. No necessitem companyia. I si no tanqueu, ens quedarém

-Tan com tancar, no; però despatxem el servei i amb la dona, la filla i jo portem la casa.

-Mentre la cuina sigui com avui i a la cambra no hi faci fred i sigui neta ja en tenim ben be prou.

-Sou estrangers, veritat? -ens preguntà de cop i volta l'hostaler.

-Sí, senyor.

L'home trencà a riure i comentà:

-Ja sou ben estranys els estrangers.

-Llástima que els francesos en siguin tan poc.

L'home se'm quedà mirant i no sabia si riure o què fer

Aquella nit, des de la nostra cambra, l'aspecte de la placa ~~amb una imatge~~ solitaria era fantàstic. Hi devia haver lluna però la boira espessa l'ocultava i tot tenia un color blanc-gris ^{d'argent} que enamorava.

Digueres:

-Hem fet bé de quedar-nos.

Si no ens haguéssim quedat, si haguéssim seguit el viatge cap a la Turena, i de la Turena ~~al~~ Llenguadoc, i del Llenguadoc a Catalunya no hauriem conegut a Jean Pierre.

El trobarem a Concarneau, al barri emmurallat dels pescadors, en una taverna. Era un vell mariner, -devia apropar-se als setanta-cepat, amb les cames tortes, el rostre colrat pel sol i el vent d'alta mar, pel sol i el vent de tants anys i tantes ~~terres~~ ^{maris}. I en el rostre, de color d'escorça de pi i solcat d'arrugues profundes, la boca era com una arruga més, paral·lela amb les del front, i els ulls, plens de maliciosa bonhomia, semblaven dues gotes d'aigua. Duia una gorra amb visera xarolada, una gorra vella i tinyarra, i les poques vegades que se la treia descobria un front més pal·lid que la part inferior del rostre.

Quan et veié per primera vegada, digué aquestes paraules que ^{hem} recordat sempre i que ens omplenaren d'estranyesa:

-Es bella com la meua Sirena, que Deu l'hagi perdonat.

El taverner intervingué brutalment:

-No en facin cabal, senyors. Es Jean Pierre, un vieux fou.

Foll? I l'esguardarem ja amb simpatia.

El convidarem a la nostra taula. Bevia el Calvados com si fos aigua. Fumava, quan tenia tabac, en una pipa que devia ser tan vella com ell. Aquell primer dia et mirava silenciosament i somreia mirant-te: un somriure que donava més claror als seus ulls, de mirada tan clara. Mirant-te, s'oblidava de beure i de fumar. Semblava que l'haguéssis encisat.

El taverner, rient, li deia:

-Que no beus, Jean Pierre?

Em feu, encuriósit com un infant, moltes preguntes:

-Com es diu la senyora?

-Maria Anna.

Després de marcar una pausa breu, decidí:

-No m'agrada aquest nom. Si m'ho permeteu ...oh, vés, i si no m'ho permeteu també! ...li diré Sirena, senyora Sirena.

-Perquè, precisament, Sirena?

-Perquè es bella com les sirenes de la mar.

Després seguí preguntant:

-I d'on veniu?

-De Paris.

-Ah, si. No hi he estat mai a Paris...com no es port de mar!...però de tant en tant en sento parlar. Es a París on hi ha els ministres, els comedians i les putes. Gent que no m'interessa. Pobra gent. I d'on sou?

-De Catalunya.

-Ja ho conec: Portvendres, Colliure, Banyuls...

-No, no; d'una altra Catalunya: Barcelona.

-També ho conec. Hi he fet escala moltes vegades. Deu ser una gran vila.

-No dieu que hi heu estat?

-Sí, però sense anar gairebé mes enllà del port. De totes les ciutats que conec, i en conec moltes, sabeu, perquè he donat la volta al món més d'una vegada, sols en conec el barri del port... ^{A Barcelona} (tan sols un dia, un matí, vaig arribar-me per una promenada que va de la muntanya al mar i hi ha un mercat de flors i d'ocells. De bona gana hauria comprat totes les flors per a endur-me-les mar endins i donar-les a la Sirena i tots els ocells per a obrir-los-hi la gavia i donar-los-hi la llibertat.

Interrompia el taverner:

-Ho veuen com no hi és tot?

Ens preguntà si passariem uns dies a Concarneau.

-No hi vivim a Concarneau. Som a Lokronan, a l'Auberge de Saint Ronan, que és un ~~psant~~ sant que mai no havíem sentit nomenar.

-Es un sant del país; un sant pobre, que tan sols coneix la pobre gent de per aquí.

Després d'un moment, i en un altre to, talment com si foragités el sant de la nostra conversa, proposà:

-Si no us fa res, si no us avergonyeix la meua companyia, iré a ~~xxxxviii~~ veure-us a Lokronan. M'agradèu. No sé perquè, però m'agradèu. Tal vegada perquè em sembla que no sou com l'altra gent.

I vingué a veure'ns -sempre amb un ram de ginesta, perfumada com la de la nostra Catalunya, cada dia mes petit perquè cada dia en trobava menys, que t'allargava, humil i somrient, Maria Anna, Sirena de la seva follia i ara del meu somni- i ens acompanyava en totes les nostres excursions. I la gent, estranyada de veure'l amb nosaltres, ens contà -amb la santa intenció que deixéssim de freqüentar-lo- qui era i com vivia. No tenia casa i dormia dintre una barca vella. Si feia molt fred o pluvia massa, s'acollia al xopluc d'un recó de taverna o d'un recó d'establ~~l~~. Ell, però, preferia la barca a la platja, vora la mar que amb la seva veu profunda i misteriosa li parlava de tota mena d'encanteris que l'altra gent, la que te seny, no comprenia.

-Si tingués diners, -deia- compraria una d'aquestes barques velles que ja no poden anar "en mar", la tombaria cap per avall i me'n faria una barraca.

Sempre hi havia qui li donava un ²⁾plt de sopa. Sempre hi havia qui el convidava a una ampolla de sidra. Sempre hi havia qui li emplenava la pipa.

I si no li donaven, ho demanava:

-Tinc gana... Vull beure... Vull fumar...

Ajudava els pescadors quan hi havia alguna feina a fer i sovint li donaven un grapat de peix, que duia a la taverna:

-Teniu. I si en sobra, ja me'n guardareu una mica.

Tenia un fill mariner que de tant en tant, des de Hong Kong, des de Singapur, des de Rio, -o des de Brest, o des de Toulon- li enviava algun diner. Feia anys que no el veia.

Li deien:

-El vostre noi mai no ve a veure-us.

I ell responia:

-No us hi amoineu, que ja vindrà. Vindrà quan serà vell i els capitans no el voldran enrolar. Ara és jove i va d'una punta de mar a l'altra. I qui sap si també ha trobat una Sirena.

Tenia l'obsessió de les sirenes. Es a dir: de la sirena, car sempre en parlava en singular. Les sirenes per ell eren la Sirena, una, la seva. Com per als homes que han estimat molt, les dones són la dona, una, la que se'ls ha arrapat al cor, fent-ne niu. Niu en el qual, més d'una vegada, sols hi ha un fantasma. O la tempesta, rastre del fantasma.

Nosaltres sospitavem que Jean Pierre, vell i pobre i bastonejat per la vida de cada dia, prè d'una dolça follia, es refugiava, per a poder seguir vivint, en la vida de la faula.

De tant en tant desapareixia. El cercavem per tot i no el trobavem enlloc.

Preguntavem:

-Quegheu vist a Jean Pierre?

Ningú no l'havia vist; ningú no sabia on era.

-No li pot haver passat res de mal?

Contestaven, rient:

-Res de mal? Què voleu dir?

-Caure a l'aigua, una nit d'embriaguesa. O llençar-s'hi una nit de desesperació.

-Beu molt, però s'aguanta ferm. I la mort li fa molta por. Diu que si es moria no podria pensar en la seva sirena i que li calia viure per a poder pensar-hi... No, no. Ja ho fa sovint això de desaparèixer. Qui sap on deu anar! Qui sap què deu fer quan es fora! Es clar, com que es mig bruixot...

Arriscavem una suposició:

-Potser tenia diners i se'n ha anat lluny a gastar-los.

-Diners?-I reien novament i afegien després en to de blasme: ~~No~~ en te mai. Qui no te seny no te diners.

Quan ja creiem haver-lo perdut, es presentava a l'hostal. No ens donava cap explicació, cap excusa; no ens deia què havia fet ni on havia estat.

Però la seva mirada, clara com mai, semblava que ^{els} ~~va~~ demanés perdó.

Quan algú, davant nostre li retreia, per a fer-nos riure -tu i jo, però, no reïem- la història de la sirena, Jean Pierre, amb paraula de llàstima i menyspreu, mormorava:

-Tu què saps, tu què saps!

I una nit, que feia bé caminar i retornavem a peu a Lecronan, ens digué Jean ~~W~~ Pierre:

-En parlar-vos de mi, per gelosia, perquè no els ^{agrada} ~~plau~~ que vingui amb vosaltres, perquè us voldrien veure en més bona companyia, us deuen haver ~~estat~~ dit que soc un beneitó, un liró, un foll.

Mentirem, plens de llàstima:

-No, no; no ens han dit res d'això.

-A mi, sabeu? que ho diguin o no ho diguin no em treu pas una hora de ~~son~~ ~~son~~ son. I de la Sirena, no us n'han parlat? No us han contat la història de Jean Pierre i la Sirena?... No? Doncs us la contaré jo, que valdrà més. La vareig conèixer una nit de lluna clara, lluny, molt lluny d'ací, d'aquesta mar feréstega: al Mediterrani ^{nih} viatge de Gènova a Esmirna, molts anys ~~XXXXXX~~ enrera. Jo era jove, un xic estrofolari, un xic fantàstic. Si fa o no fa com ara, però sense arrugues ni cabells blancs. L'home no canvia tan fàcilment com alguns creuen. Com era bella la vida quan jo era jove! Vivia meravellat de tot el que veia i tot el que veia em semblava cosa d'encanteri. Navegava per les mars de Xina, per les del Sur, per la del Nord. Nova York, les Antilles, Rio. Hong Kong, la Costa de Vori, Grecia, Singapur, Liverpul, Gènova, Nàpols... Que bell era el món! Bell perquè el descobrien els meus ulls, perquè ningú no l'havia vist com els meus ulls el veien. Mai, però, no

havien descobert res tan bell, tan meravellosament bell com la meva Sirena,¹⁵²
que Deu l'hagi perdonat. Duia un cinturó d'escuma blanca i l'aigua i la lluna
donaven a la seva nuesa una lluisor de vidre i un color verd i blau que enamo-
rava.

Vareig temer, mirant-la:

-Jean Pierre, aixó es que t'has adormit i estas somniant.

I per veure si somniava o no li vaig preguntar:

-Que em veus?

-Si, -i tenia la veu dolça com una musica.

-Què soc? Qui soc?

-Un home, un mariner.

-I tu?

-Jo soc una sirena.

-Així, doncs, es cert que les sirenes ~~existien~~ existiu?

-Es cert.

-Jo em creia que ereu cosa de somni.

-El món dels somnis també es cert.

Em plagué que m'ho digués perquè, estafolari i llunatic com soc, el món dels
somniais sempre m'ha semblat més ^{veritable} ~~real~~ (que el de l'altre gent, la que no sap somniar

La Sirena, aquella nit, pujà a bord. Hi pujà amb un salt de do/ fi. I semblava com
si l'aigua de la mar i la blancor de la lluna n'haguessin fet una flor de vidre
que tremolava als meus braços.

Em digué que si l'estimés m'estimaria. I vaig dir-li que estimar, el que es ~~dir~~
diu estimar, encara no sabia el què era estimar una dona. Tenir-ne, si que n'havia
tingút: com tot-hom... Mai cap home al món ha viscut una nit com aquella que jo
vivía, em podeu ben creure.

I com aquella n'hi hagueren moltes altres. La nau tallava les ones deixant
rera seu una ampla ratlla blanca d'escuma, talment com si la mar fos un camp i
l'hagués llaurat la rella d'un gegant. Un llumet al cap d'amunt del pal major
semblava un estel.

Hi havia també, es clar, les nits sense lluna, amb tot el cel grumollat d'

estels, que semblava que la lluna s'hagués esmicolat. Però la Sirena, que ja era la meua dona, el meu amor d'home, donava a la nit marinera una resplendor de conte de fades, que recordava de quan era infant. I hi havia les nits fosques, les nits sense Sirena, quan la nau feia escala, per a carregar o descarregar, en un port ple de lluminàries i cançons de tavernes i bordells. Les sirenes, sabeu? viuen en alta mar i mai no s'apropen als ports, car tenen por dels carrabiners, els policies i altra gentussa semblant, ~~que sempre fan que dos i dos fan quatre.~~ *que sempre parlen de reptaments i prohibicions.*

Però quan la nau partia mar endins altra vegada, altra vegada la meua ànima s'emplenava de llum. De dia, la Sirena ens seguia malgrat que ningú la sabia veure. Jo si que la veia: en un sobtat remolí d'escuma, que el sol daurava; en visió fugissera d'una forma pal·lida sota el llom d'una onada. De nit, quan em tocava estar de guarda, quan la feia per un company, saltava a bord, talment com si en lloc de braços tingués ales.

I parlavem de la nostra vida de demà, tal com en parlen tots els enamorats del món. I feiem projectes, tal com fan tots els enamorats del món. Ella se'n vindria amb mi, a casa la mare, que encara em vivia i em volia ben casat. La mare, que be no sabia prou que jo era un il·luminat, no se'n estranyaria de veure'm arribar amb una Sirena.

-Es la meua muller, mare, -li diria.

-Ben vinguda ~~xxxxxxx~~ sies, filla -li diria ella. I la besaria.

Una nit volia desvetllar el capellà del barco per a que ens casés. Ella, però em digué que el deixés dormir, car els capellans dels barcos no en sabien de casar sirenes.

-Doncs qui ens casarà? -li demanava.

-El bes que en ~~xxxxxxx~~ veure'm amb tu em donarà la teua mare.

Però una vegada, a Atenes, la vetlla abans d'embarcar, amb uns companys... El vi de Grecia es més traïdor que el d'Itàlia i el d'Espanya... I més traïdor que la sidra que bebem aci... Em vaig despertar en un recambró de la taverna. Era ja migdia. La meua nau havia salpat a les sis del matí. Ah, quin crit de dolor, d'ira, que haurieu dit que m'esquinçava el pit! Em semblà que de cop i volta el món em queia al damunt, esclafant-me. Florava com un infant i corria amunt i avall del

port demanant per amor de Deu si hi havia algun vaixell que fes escala a Gènova. I com tot hom em tenia per un liró, per un tocat de l'ala, tot-hom reia de les meves llàgrimes. Ningú em volia. Ningú tenia pietat de mi. I aquell port d'Atenes era com una presó.

Vaig haver d'enrolar-me, per a fer algun diner, en una altra nau que m'allunyava més de Gènova.

Quan vareig poder retornar -tot el viatge abocat a la borda per si veia la meua Sirena, que Deu l'hagi perdonat!...i que ja no veuria mai més, el capità em prenia novament a bord. No vareig acceptar. Us estranya, veritat? Es que un mariner em contà una cosa afrosa: un mati, colgada de l'àncora, escanyada, trobaren una Sirena: la meua, la que jo estimava, la que m'estimava i volia que la casés un petó de la mare...Ja no m'he embarcat mai més. Per terra vareig retornar ací. La mare és morta, Soc vell i pobre i faig riure a la gent, que em te per foll... Potser si que en soc una mica i sort en tinc, car la follia també ajuda a viure... Oi que a vosaltres no us faig riure? Oi que és veritat que hi hagué una Sirena que estimà al pobre Jean Pierre?

una vegada

I tu, Maria Anna li digueres greument:

-I és clar que és veritat.

Aquella nit, en restar sols, ens esguardarem amb una estranyesa que mai fins llavors no havíem sentit. El què ens havia contat Jean Pierre era francament fantàstic, francament absurd i, no obstant, en boca d'ell, que hi barrejava a cada instant la realitat, -el bes de la mare, el capellà de bord, la nit de la taverna a Atenes, aquell dolcíssim "Deu l'hagi perdonat", -semblava la cosa més lògica i senzilla del món.

No mentia, car la mentida l'ha inventat la gent assenyada i els fells no saben mentir. Isolat en el món de la seva dolça follia, tot el d'aquell món era veritat per a Jean Pierre, que no sabia que mentia car la mentida no pot ésser sense la voluntat de mentir.

Vingué a dir-nos adeu el dia que marxàvem.

-Ara, sense vosaltres, quina solitud!... Però tal vegada tornarèu, -afegí.

I una guspira d'esperança s'encengué en els seus ulls de mirada clara, embruixada pel somni.

Digueres:

-Si, Jean Pierre! Si que tornarém!

I no hi tornarém. No el veurem mai més. Ja no el veuré mai més, pobre Jean Pierre,

-i pobre de mi! -car què hi faria jo sense tu en aquella dramàtica platja bretona?

~~132~~ 130

~~Nara~~ el somriure de Barradas, que ja semblava fondre's quan naixia i del qual deies que era un somriure capvespral, tardoral, per com feia pensar en el finir de totes les coses, el somriure esclatant, lluminós, de Federico, del qual hauries pogut dir que era un somriure calent, de plè matí amb clavells i sol.

Fou Barradas qui un dia ens portà Federico:

-Ve de Granada • de Madrid • de Nova York • de no sé on i és el poeta d'aquells versos que tant us plagueren. Vull que siguem amics.

I ho forem. Ho forem a l'instant, talment com si els versos ens haguessin preparat a l'amistat.

Amb Federico, personatge d'un món que no era el de cada dia, entrava a casa un món al·lucinant, fantasmagòric, ^{de nit} de lluna, de nit vera el riu i de sang. Amb Federico entraven els gitanos, no els que jo havia vist amb Juli Vallmitjana pels ravalers de Barcelona: els de la dansa i la cançó, transposats amb ampla i emocionada volada lírica al món del somni; els de la ciutat del somni, ratziada per la negra guardia civil; els que, en morir, moren de perfil.

En veure't, digué Federico:

-Es molt bella i deu esser, molt bona.

I tu digueres d'ell, després:

-Es una criatura angélica.

Barradas era feliç de la nova amistat que ens donava. I cada vegada que Federico era a Barcelona venia a veure'ns, sol • amb Barradas. La seva presència era com un miracle que tot ho convertia en somriure lluminós. Car, com tu, Maria Anna, estimada, que posseïes també la gràcia del somriure, -el de la gràcia del somriure-, Federico tenia resplandor: la resplandor que la gent d'ànima meßquina no sap veure.

Gràcia i resplandor de Federico. Gràcia i resplandor de l'infant que pervivia en l'home Federico. Gràcia i resplandor que feien al poeta.

-Es una criatura angélica, -havies dit.

-Sempre, sortosament, serà un infant, -havia dit Barradas, que era un altre

infant d'ànima pura.

-Es un jove que sempre somriu, -deien les minyones.

(Sempre hauria somrigut-ne podia fer altra cosa-si la mort, estúpida i brutal, no hagués segat el seu somriure sempre en flor)

Quan trucava a la porta de casa feia l'efecte que la porta s'obria per la força meravellosa, embruixada del seu somriure i no per la mà que havia trucat. Fer-se obrir trucant, com tot-hom, era cosa de tot-hom. I ell feia i deia les coses que no podia fer ni dir ningú. Les coses que l'haurien salvat d'envellir. Dsguardant-lo somriure, oint-lo parlar pensavem aquesta cosa absurda, que la gent diu sovint sense saber el què diu:

-~~Aquest~~ mai no envellirà.

Oh, be, absurda! Absurda per a certa mena de gent, però no per nosaltres que sabem que en alguns grans poetes l'absurd es l'element més real i normal.

Ens anenciava:

-Vinc a llegir-vos uns versos, uns versos dels meus gitanos.

Dels seus gitanos, no dels de tot-hom, dels que veia tot-hom. Seus, perquè no li, era prou veure'ls i els re-inventava, els re-creava incorporant-los al seu món del somni. I en el somni els gitanos de Federico alternaven amb els àngels, que duïen armilla ramejada, i amb Sant Josep i amb la Verge, que anava vestida d'alcaldesa.

Després s'asseia al piano i et deia:

-I ara et vaig a cantar una cançó, Maria Anna.

No tocava el piano com un "virtuós", amb la pose insuportable i un xic còmica de gairebé tots els "virtuosos": el tocava jogant com un àngel -criatura angélica- que, cansat de fer versos, fes música. ~~Cançons~~ Cançons de la seva terra andalusa, que cantava el poble i ell armonitzava. Cançons d'una càlida tendresa, d'una gràcia epigramàtica que cantava amb una veu plena de s s s de vellut de seda.

Quan era lluny ens escrivia i sempre les lletres que ens enviava les il·lustrava amb un dibuix. I sempre deia: "El dibuix es per a Maria Anna". I quan ens donava un dels seus llibres també hi posava, sota la signatura, un dibuix: flors -generalment lliris-ales, una papellona...

Recordes? Una nit, a Granada, ens acompanyà a veure els seus gitanos. Ens digué:

-Viuen pel turista, animal frívol per essència i potència, i exploten la badoqueria del turista i per ell es disfressen. Però no tingueu por: per mi i pels meus amics, llencen la disfressa i són com vull que siguin.

(Així ha estat, després. Abans no eren, no existien Juan Antonio el de Montilla, Anunciación de los Reyes, Soledad Montoya, Antonio Torres Heredia... Ara, sí. Ara existeixen, són: perquè Federico volgué que fossin)

Una altra vegada, una altra nit, a Barcelona, vareig acompanyar-lo a veure els meus. Amb Federico venien Barradas, Josep Maria de Sucre i un pintor murcià, Luis Garay, que ens havia convidat a separar per a que mengessim "minchirones" i beguessim vi de Jumilla.

Els gitanos acampaven sota Montjuïc. Era a la tardor però en aquell punt dolc que no sabem ben bé si l'estiu ja se'n ha anat i la tardor ja ha vingut i hi havia un xic de lluna. A la claror fantasmal d'aquella mica de lluna, que, estilitant-lo, donava to al paissatge vulgar, els gitanos ballaren i cantaren. En retornar al centre de la ciutat, a peu per la Gran Via, Federico, sense com va ni com ve, sense saber perquè -sense saber perquè? qui sap!- ens digué que tenia el pressentiment de morir de mort violent.

Tots, avaluatadament, l'escribàrem. Els nostres crits li retornaren el somriure que ~~no em semblava el d'abans~~ ja no em semblà el d'abans, el de sempre, tan lluminós.

Quan, en arribar a casa, t'ho contava comentares plàcidament:

-Criatura!

I amb un gest de la mà semblà que volies allunyar el tràgic pressagi que, ve-

nint de Federico, et semblava una criaturada.

155 bis

Anys després, en saber que havia mort com ell pressentia: assassinat una matinalada de lluna clara-la lluna dels seus versos, que li deia adeu-a la fondaçada de Viznar, prop de Granada, trencares a plorar. I sanglotaves, tremolosa de fastig i ira;

-Besties! Besties! Besties!

No digueres "assassins" o "criminals", com altres han dit: digueres "besties" per subratllar com la bestialitat feia el crim més abominable.

Ell, Maria Anna, si hagués viscut, avui també hauria plorat per tu.

Ell, si hagués viscut, hauria vingut a veure'm. Les minyones segurament haurien anunciat així la visita:

-Hi ha aquell jove que sempre somreia i avui ja no somriu.

Federico m'hauria dit:

-Et vinc a parlar d'ella: d'ella, que ja no hi es i encara sembla que hi sigui.

O si m'hagués trobat pel carrer m'hauria agafat pel braç, dient-me:

-Tot-hom diria que vas sol. Jo, però, sé que algú t'acompanya.

-Algú? Ella, com sempre.

-Com sempre, sí. Però el d'ara és un sempre més definitiu que el de sempre.

133 131

Recordar, recordar... Maleït sigui el recordar!

No, perdona'm; no sé el què em dic.

Com podria maleir el record si gracies al record et ressucito!

134 132

No em resta el conhort d'esperar retrobar-te en una altra vida. Jo no crec en una altra vida. Voldria creure-hi-sobretot ara-i no puc. La mort no ens retorna al costat dels nostres morts. Per això vull viure: per ~~xxxxx~~ arrancar-te de l'infern glaçat de la mort.

135 133

Fora de tot el què et parlo i, per tant, absurd. Si, ja ho sé. I sé que et parlo de coses de les quals tal vegada ja t'havia parlat. I això què hi fa? L'important es convertir aquesta conversa al·lucinant en una conversa normal, plena de repeticions i d'incorreccions i adhuc, si vols, d'incongruències. L'important es parlar, parlar-te: dels murcians i dels d'altres terres, dels senyors i els no senyors dels pobres i els rics, de Barradas i de Federico i del senyor Serracant, ~~de la casa~~ d'una casa i d'un arbre, de la muntanya i de la mar, d'un llibre i d'una cançó... Del que sigui, de tot. L'important es matar el silenci. L'important es la paraula vivent que, encara que sigui adreçada a un altre món, pot dur-me el resse de la teva veu, de la teva paraula.

136 134

A cada instant et parlo de reviure.

Reviure, re-viure. I la paraula apareix i reapareix en el camí que obren les paraules per a facilitar el retorn. No et pensis: no en podem pas parlar a tot-hom d'això car per a poder reviure cal haver viscut d'una vida més rica i plena que la de tot-hom.

137 135

Dies enrera, saps?, quan encara em somreies-un lent i apagat somriure que feia pensar en els crepuscles, en les tardors, entotes les coses finals, - quan en-

cara, per a encoratjar-me, em menties coratjosament: "No t'anguniegi~~si~~... No serà res... Aviat em posaré bona"-vareig trobar el senyor Serracant:

Estava més descolorit, més magre i decaigut que mai i era més poqueta cosa ~~all~~ que mai.

Em digué que havia estat una dies malalt. I afegi:

-Com ^{que} ja tinc anys i mai no he estat el que es diu un home fort, tenia una ~~xxxx~~ por!... Una por!... Què hauria fet la nena sense mi?... Es per aquest motiu, sap? que he passat tan temps sense venir-los a veure... la menuda pobreta, no s'ha mogut del meu costat ni de nit ni de dia.

Jo l'esguardava dolorosament esbalait. Fou llavors, tan sols llavors, en aquell precís instant, pressentint el lligam misteriós que feia de la meva vida reflexe de la seva, que vareig comprendre plenament el drama del pobre home. Drama, avui, igual al meu.

Em pregunté, després, per tu.

I en dir-li que estaves malalta, que eres a una clínica, la por d'abans, de quan el malalt era ell i temia morir, ~~xxx~~ li posé la mà glaçada a la fac, que esdevingué lívida.

I cridé, allargant els braços com si volgués defensar-se d'un atac per ell tan sols visible:

-No! No! Calli, per Deu!... La malaltia, no! la clínica, no!... Hi ha coses que no en podem parlar, que no podem ni esmentar... porta malastruga!...

I fugí deixant-me palplantat, tremolant d'una por irracional i afrosa, en mig del carrer. Fugí amb el fantasma de la filleta morta. Adhuc em semblà que feia el gest de donar la mà a un infant invisible.

Si, ja ho sè: es tracta d'un foll. Com jo. Com tot-hom. La follia és senyora del món i no hi ha criatura humana que sigui totalment normal.

Jo, com el senyor Serracant, també des d'ara viuré amb un fantasma. I amb el fantasma passejaré pels carrers i els parcs de la ciutat i esguardarem ell i jo -esguardarem, si, car li hauré donat ulls i mirada- un arbre que treu florida, un vol d'ocells, l'aparador d'una llibreria, la lluna embolicada en el paper de

seda d'un nuvol.

157

I la gent em mirará estranyada i neguitosa i no sabrà amb qui parlo.

Un fantasma també ajuda a viure. Car he de viure. He de viure per tu. Si em llevava la vida -recurs massa fàcil- qui et somnaria? La meva vida és la llàntia del teu somni.

Es molt possible que, de la mateixa manera que el senyor Serracant compra joguines a la seva filleta morta, jo un dia et compri les coses belles que et plau: unes pells, uns perfums, un brillant... Joguines, fet i fet. Joguines per al fantasma del meu amor. Del meu amor que no pot morir i viu de la teva llum. Car si ~~el~~ ~~XXXXXXX~~ caliu s'ha apagat, la llum segueix cremant.

~~138~~

136

El meu esguard s'ha quedat clavat al finestral, ple de resplandor del sol, que dona a la llum -que, sense el sol, els arbres del jardí farien verdosa, d'aquarium- un tó daurat, calent.

La gent diu, dels dies com aquest d'avui: "Fa bé". Fa bé vol dir que hi ha sol, que els jardins són florits, que el cel és blau i els ocells canten. Com és possible que avui, precisament avui, ~~de~~ "faci bé"?

Quan mor un ésser estimat la natura, unint-se al nostre dolor, s'hauria de vestir de dol.

Aquest cel blau d'avui, aquest sol, els jardins florits i els ocells cantaires són un escarni cruel.

O be anuncien la teva ressurrecció?

~~139~~

137

~~El mite de~~ El mite de Platzer retornant de la mort. El mite d'Orfeu retornant de l'in-

fern, que també es la mort.

Si, ja ho sè: el retorn esdevé perillós. Retorn d'un món de misteri, de l'inconegut, que no es possible als que, per massa adaptables al món de cada dia, no sabrien readaptar la humana criatura que retorna i diu: La vida no ha finit, la vida no pot finir.

Pobra gent del "Deu l'hagi perdonat", del "Era la seva hora".

Perdó de què? D'haver viscut? Perquè, doncs, ens donaren la vida?

L'hora de què? De morir? Morim a cada instant. Per a renaixer a cada instant. Retorn perillós, si. Però cal el retorn: per a negar l'infern, per a negar la mort, per a negar l'infern de la mort.

140
144

~~Per a conhortar-me, el sacerdot m'ha parlat -sense cap fervor, sense cap pietat, fredament, per ofici, perquè ho fa amb tot-hom- de la voluntat de Deu, del cel i l'infern...~~

~~Ah, si sabia que ha estat voluntat de Deu!~~

~~Però, no: Deu, el cel, l'infern, tot és mentida. No hi ha altra veritat que la vida de la terra i l'amor de l'home, senyor de la terra, del cel i de l'infern.~~

141
145

138

Si, es cert: el poeta cerca els conceptes de les coses. I els crea enfilant les paraules. Cal, per a conseguir-ho, que la paraula sigui gràvida, rica, vivent. Quan no és així, quan la paraula es buida i pobra, el concepte no es produeix o bé es produeix de manera incerta, incompleta.

Com es, doncs, possible, poder dir: Maria Anna es morta?

142 139
1116

Ja fa dies, no se quants dies, molts -des que he sentit rondar entorn teu la presència invisible de la mort- que no dormo. I, plens de bons sentiments -es veu que els faig llàstima i angunia- els que em volen be m'han aconsellat que procuri dormir, que el dormir em serà bo.

No comprenen que ~~ce~~ que ells consideren un mal -sofrir per tu- es el meu sol be.

Dormir es reposar, em diuen.

Reposar de tu, allunyar-me de tu?

Si sabien la por -por de perdre't mentre dormo- que em fa el dormir!

143

140

La mort, el concepte de la mort, tan sols es per ^{aquells que} ~~no~~ l'accepten. Per als ~~qui~~ ^{qui} el refusen la mort deixa de ser obra de la vida per a esdevenir un simple mot d'una sil·laba, obra de l'home, creador de ~~molts~~ mots.

Avui ets ~~molts~~ més morta del que ho seràs demà. Avui ets morta: demà tal vegada -tal vegada? segur!- ja no ho seràs.

148

~~La mort és cosa d'un instant i ja l'has passat. Ara, després d'aquesta frontera invisible -invisible? abominable i estúpid i oc comú! ets lluny, més enllà de la mort. Més enllà, comprens?~~

~~Ara, doncs, puc ressucitar-te, car l'anor te n'ha d'un viure te n'ha d'un~~

144 144
144

Del món de les ombres, de la nit de les ombres, esquincat per un raig de claror, m'arribarà el drinc cristalli de la teva veu.

Car les veus molt estimades també perviuen, -així com hi ha una memòria visual hi ha una memòria auditiva-vencedores del temps.

142

145
150

Amb tu, fent-te companyia, sempre hi haurà el nostre amor, que t'il·luminarà el camí del retorn.

Et sentiré ~~xxxxw/xx~~ neixer, re-neixer en mi a cada instant. Et sentiré, et veuré venir a mi a cada instant. Et sentiré caminar amb mi quan jo camini, asseure't al meu costat quan jo m'assegui.

I viuràs, re-viuràs per la força del nostra amor, que haurà mort a l'absència, que haurà destruït el concepte i la noció d'absència.

151

7

La mort dorm en nosaltres ja quan naixem. Un dia es desperta i ens diu:
- Soc aci i no puc esperar.
La mort, però, mor amb cada criatura humana. La criatura humana, en canvi, si no
recollit un xic d'amor durant el seu pas per la vida, esdevé immortal gràcies
al record.

~~146~~ 143

Processó de fantasmes. I en la processó, talment com en la del Corpus els gegants i els nans, els monstres.

Els monstres, els que ara evoco perquè convisqueren amb nosaltres, -pretanyien ja al món dels fantasmes quan tu encara vivies -eren francesos establerts de feia molts anys a Barcelona: els Bertaux.

-Gent respectable ~~com cal~~; gent de diners, gent seriosa que sap treballar i arrear diners - deien els que ignoren la veritable respectabilitat i confonen els diners amb la xavalla, que es, segons tu, les escombraries del diner.

No recorde -tant se val -en i quan i com els coneguerem. Recorde, però, que quan anarem a viure a Pedralbes deixarem de veure'ls. Mai no els donarem entrada al ^{mon} nostre de l'amistat. La portera els deixava passar cefoia perquè eren "senyors rixrics" i, pobra dona, quan venien a ^e veure'ns, devia pensar:

-Gràcies a Déu que tenen unes amistats com cal.

Nosaltres, però, erem tan estranys, que preferiem els pobres: l'actor fracassat, el versaire que demanava caritat, el Pierret miserable, el rus que havia inventat una rel.ligie. Aquells, si; aquells, que sortosament, no eren respectables, ~~ni com cal~~, eren amics nostres. Els Bertaux no passaren de coneguts.

Em sembla que feres tu la culpable d'aquella coneixensa. Tu, si, que per massa bona eres massa sociable i no sabies engegar la gent desagradable al botavant. La sociabilitat es gairebe sempre un dels jous mes feixucs i ens obliga a tolerar la beneiteria, la banalitat i l'estupidesa d'una gent totalment intolerable. Jo era, i ara encara ho seré més accentuadament, bon xic salvatge. Miller. Cal esser sempre, per a evitar el tracte amb ~~la gent~~ els beneits nomenen "la gent com cal", un xic salvatge.

No et reprenia mai, es clar, però el fet que una dona tan sensible com tu, d'ànima tan delicada, podés suportar els Bertaux em semblava inexplicable.

Un dia em digueres que et feien llàstima. Vareig mirar-te, esbalait. ¿Llàstima? Llàstima, aquella gent?

A mi em feien fastig. A tu també, n'estic segur, però eres tan bona que vencies el fastig amb la llàstima.

Tenien una fabriqueta de paper de vidre però no ho deien a ningú, ho amagaven a tot-hom com qui amaga un mal lleig. Esser fabricants, treballar i fer treballar els semblava cosa poc distingida. Com molts beneits, tenien la mania de la distinció i dictaminaven amb una seriositat que a tu i a mi ens semblava altament còmica: "Això no es distingit... Aquella dona no es distingida... Aquell públic no es distingit..." Adhuc la religió volien distingida. I estic cert que molts sants - Sant Francesc d'Assís, Santa Teresa d'Àvila, Sant Joan Baptista, Sant Pau, com exemple - no els debien semblar prou distingits per a figurar en una religió com la catòlica, que era, gràcies a Déu, una religió de senyors. Per això els placiaven els sants franceses, que són els més polits dels mon.

Al vulgaríssim Bertaux ~~no~~ haurien volgut afegir-hi la particular de. Poder dir-se de Bertaux, quina felicitat!

Ho haurien pogut aconseguir amb un títol pontifici. Però els títols pontificis s'han de pagar. I pagar, no. Els diners, els sous, són una cosa massa seriosa.

Aquells fums d'aristocràcia en ~~una~~ gent tan meququina com els Bertaux ens feien riure. Era l'única cosa que en ells feia riure.

Jo m'indignava d'haver-ne rigut i deia:

-Són uns còrsis, uns beneits.

Tu, placidament, assenties:

-Sí, home: són uns còrsis i uns beneits però no val la pena d'ameinar-s'hi.

Després, poc temps després de tractar-los vares comprendre que ^eren més complicats del que em semblaren a primera vista. Semblaven gent normal, gent de la que n'hi ha més. Tant sols ho semblaven. No n'eren. No n'eren gens.

Els teniem per veïns i vivien en casa pròpia. Una casa de dos pisos, el segon dels quals llogaven. Al primer hi vivien ells i a la planta baixa hi habien instal·lat la fàbrica de paper de vidre. Al pis hi tenien una minyona. A la fàbrica, a més dels obrers, el comptable i el "meritori", -pobra criatura de quinze o setze anys, que feia llàstima, -un gos.

La família la constituïen el matrimoni, ja de certa edat, i un fill de trenta

anys, fadri. La mare era una dona no massa alta, esprimatxada, ossosa, amb perfil d'ocellet. Els ulls, rodons i negres, d'un negre oliós, tenien una mirada inmovil i inquietant talment com si fossin de vidre. La boca era de llavis prims i ressecs, descolorits. Vestia sempre colors foscos i era presidenta d'una junta benèfica. Tenia una veu aspra, revellada, que ~~va~~ l'ira esquerdava, i parlava sempre en tò ~~tes~~ despòtic i conminatori a tot hom: al marit, al fill, a la serventa, als obrers. S'en devinava en ella un pòsit d'am²or i de rancor-amargor i rancor inexplicables- que quan fermentava la feia encara més desagradable i la convertia en un animal veritablement perillós. Sense més ni més, cridava històricament, les mans li tremolaven, el rostre esdevenia d'un color morat, els ulls-la gregor de la còrnea es filetejaven de sang, la nineta es dilatava com la dels gats-s'encenien amb la flama de la follia. Eren veritables atacs d'histeria que després la deixaven retuda, talment com si l'haguessin apallissat. I avergonyida, ~~talment~~ talment com ^{ve}l'haguessin vist nua en ple carrer.

Quan tenia l'atac s'agafava a un moble feixuc: el bufet, la taula de menjar, el llit perquè sabia que allò no ho podia trencar com hauria trencat la vaixella. El marit, si era a casa, i el fill, que hi era gairebé sempre, es tancaven en llurs cambres i la deixaven sola. La minyona es tancava a la cuina.

Tu, Maria Anna, deies:

-Es una pobra dona i, en el fons, em fa llàstima

-Llàstima? Llàstima aquesta bestiola odiosa? Llàstima, perquè?-et demanava jo, esbalait.

-Perquè es gairebé segur que mai la seva boca ha tingut un somriure ni una paraula tendra, ni els seus ulls una mirada d'amor.

Malgrat haver tingut un fill-~~cosa~~ cosa que en una dona com aquella semblava impossible-era una dona eixorca, morta a tot sentiment noble, cercada per la rancúnia. En el fons no creia en res ni en ningú. Tal vegada creia en Deu, -un Deu fet a mida per a la gent com ella, un Deu que monopolitzava la gent com ella-però hi creia~~va~~ d'una manera freda i perquè no creure-hi era una manca de distinció.

~~La vida d'ella~~

I si pertanyia a una junta benèfica no era per amor als pobres ni a Deu: era perquè allò feia senyor.

Jo la tenia per una beneïta vulgar. Tu, però, més ^dlúcia -generalment les dones hi veïeu més que els homes, ~~aduc~~ ^{aduc} adhuc quan es tracte d'homes molt intel·ligents-me l'anaves descobrint, remarcant-me totes les seves tares, tots els seus tics, que la personalitzaven i en feien un ésser a part.

Feia molts anys, molts, que no menstruava i això aguditzava la seva histeria.

Llegia quatre novel·les de Pierre Benoit i Claude Farrère, que li semblaven les millors del món perquè els autors eren francesos i acadèmics. I sentia un menyspreu absolut envers els ~~xxxxxx/xxxx~~ novel·listes que no eren francesos ni acadèmics, cosa que a mi em feia riure molt.

Deia que llegir -no gaire ⁿⁱ/segons que- també feia senyor.

I allò també em feia riure. Car jo no la podia veure altrament que en còmic, un còmic ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ esquincat i estripat. Però les observacions que ^{em feies} d'ella, em tallaven la rialla en sec. I llavors la senyora Bertaux ja no em feia riure: em feia angunia, com en fa tot l'inexplicable, tot l'inconegut. Llavors veia -es a dir: entreveia- que aquella dona que semblava una dona totalment vulgar pertanyia al món dels monstres.

Una de les seves manies més fortes, més accentuades era la de la netedat, que en una altra dona hauria estat inofensiva i adhuc ben xic divertida però que en ella prenia un to francament morbós. Volia sempre el mosaic del pis i els graons de l'escala ben nets, ben nets, ben nets. Les parets i el sostre -més d'una vegada hi havíem vist terenyines- no tenien tanta importància. Els mobles tampoc. Però les rajoles i l'escala habien de brillar de tant netes. I ho aconseguia-la pobre ~~xxxxxx~~ minyona havia d'anar a cada instant amunt i avall passant l'escombra, embolicada amb un drap de llana-tal vegada embarniçant-les i després passant-hi cera talment com s'acostuma a fer quan en lloc de rajoles hi ha un parquet de fusta. El fet era que en anar de visita a casa els Bertaux hi havia el risc de relliscar i trencar-se el cap.

La minyona estava obligada a caminar pel pis amb les sabates embolicades amb draps de llana. Quan el senyor Bertaux pujava del despatx no podia entrar ~~amb~~ amb les sabates de carrer i es descalçava a l'escala i es posava unes sabatilles de drap. Quan venia algu de fora o anava al pis de dalt, la minyona havia de sortir immediatament a netejar l'escala. Sobretot els dies de pluja la senyora Bertaux es desesperava.

Deia:

-No sé perquè hi ha d'anar la gent per les cases els dies de pluja. Que no ho veuen que deixen l'escala tota bruta de fang?

Rebia malament-més malament que de costum-els que l'anaven a veure quan plujava i escridaçava els llogaters del pis de dalt.

Després es planyia amargament:

-Quin castig, tenir llogaters!

I els menaçava:

-També m'he podien dir que tenien tantes coneixences i no els hauria llogat el pis. Però sapiguen i entenguin que si segueixen enbrutant-me l'escala els apujaré el lloguer.

Al fill l'obligava a estar-se al llit fins a les dotze del migdia per a que amb les petjades no embrutés ~~ex~~ les rajoles.

El fill era francament foll i de tant en tant l'havien de tancar al manicomi Foll perquè els pares-la mare, sobretot, d'una personalitat tan monstruosament hipertrofiada-també n'eren.

¿N'hauria estat, allunyat d'aquell pare borrós, d'aquella mare despòtica i atrafiliària, ~~taxada~~ taxada per la histeria? ¿En quina època de la seva vida el pobric es sentí per primera vegada perdut en el laberint de la follia? Segurament passada l'adolescència car els infants desconeixen la follia; ~~quaxaxaltraxaxaxaxaxaxaxaxax~~ segurament, en obrir de bat a bat la seva vida d'hòme, que la mare volia -per fastig i horror de la sexualitat, per fanatisme ~~religiós~~ rel. ligiós, per por de no poder seguir manant en el fill-que seguis essent vida d'infant.

I així fou. Aquell home, aquell pobre home de gest indecis, de paraula indecisa, era, malgrat els seus trenta anys, un infant. Un infant que per per callava i no acceptava tot; un infant, però, que per per per, podria matar. Sovint la follia, carreró sense sortida, desemboca en el carreró sense sortida del crim. Acabar d'una vegada i com sigui, però acabar. Eixir del món de tenebres de la follia adhuc pel camí de la mort.

(Jo, no. El meu cas, per febra i gràcia teva, Maria Anna, es un altre. El món de la meua follia es un altre. I perquè em ve de tu es la meua una dolça follia d'amor)

El dormir-o l'estar-se tantes hores al llit-, la manca d'exercici físic, la vida retreta que feia, ^{convertit} ^{en} ~~el~~ fill ^{en} un home estrany, un pobre ésser que vanament volia fondre's ^{en} la vida dels altres. I no li era possible fer-se un amic, apropar-se a una dona car hi havia en ell quelcom que l'allunyava dels altres. Adhuc els que no sabien que era foll l'esguardaven amb recel, neguitós i el deixaven sol. Sol, sempre sol. (Car el pare, un pobre home, no comptava. I a la mare li tenia por i odi) Poder fugir de la presó d'aquella solitud. Poder parlar i riure amb la gent sense por que la paraula i la rialla el traïssin. Poder ésser com tot-hom i fer el que fa tot-hom: anar al cinema, al teatre, al dancing; treballar, guanyar uns diners, tenir una dona al llit.

La mare li deia:

-Et casaràs quan sigui hora, però mentre siguis fadri no vull perqueries a casa. Pobre de tu si em feies baixar la cara!

I el fill ~~que passava dels trenta i era com un infant~~, esguardava a la mare amb dolerosa estranyesa i no ~~exp~~ comprenia. Perqueries? Fer baixar la cara? No, decididament no comprenia.

Físicament era un minyó alt, amb el rostre d'una palidesa verdosa, amb uns ulls de mirada fixa i inquietant, amb unes mans obscenes i sempre tremoloses, que es passava hores i hores assegut i silenciós i que de sobte començava a cridar, a bracejar, a correr pel pis cercant la porta del pis -la mare, o la minyona per ordre de la mare, amagaven la clau-que no trobava enlloc. Després, quan li passa-

va l'atac-les minyones deien, per a no ofendre a la senyora Bertaux, el rampell-
es deixava caure, retut, al llit i trencava a plorar com una criatura.

A vegades l'atac li passava si, corrent amunt i avall del pis, trebava al pa-
re, que l'esguardava amb por i procurava fugir.

Llavors el pobric sentia com la follia s'apagava i ell tornava a ser l'esser
feble i inofensiu de sempre. I deia:

-No tinguis por, no fugis. Si tu, papa, ets tant de planyer com jo.

Pero si trebava la mare, que li plantava cara i el mirava severament -si que
aniríem be si tinguéssim contemplacions amb els fills!- l'ira i la desesperació
el guanyaven, cleia els punys manacadors i cridava, amb por de si mateix:

-Fuig! Fuig, que et mataré! No em diguis que ets la meva mare perquè jo se que
les mares no son com tu!

La mare el mirava i era el fill qui, vençut, fugia.

Quan l'escena era massa violent, l'endemà el feien tancar un parell o tres de
mesos.

Preguntavem per ell:

-I Carles?

La senyora Bertaux, que creia que tenir un foll a la família no feia distingit
deia:

-El tenim a passar una temporada a casa d'uns amics.

Quan els atacs, "els rampells" segons les minyones- no es presentaven amb mas-
sa freqüència, la senyora Bertaux el deixava sortir una estona després de sopar,
No li donava diners i li exigia:

-D'ací mitja hora a casa.

I el pobre home que mai no fora un home com els altres, el que sempre seria
un pobre noi, obeïa decilment.

Sempre feia el mateix ~~per~~ trajecte: carrer de la Diputació fins al passeig
de Gràcia o fins a les Arenes. Caminava lentament, sense fer remor, com un sonam-
bul, com un fantasma. Les botigues ja estaven tancades i sols hi havia, de tant en

tant, un bar obert. Carles ralentia el pas i mirava a l'interior del bar amb aviesa i tafaeria. A l'interior del bar hi havia uns homes, tal vegada alguna dona, que vivien com ell mai no viuria. Homes que parlaven amb veu alta i sense por que ningú els renyés; que reien i bevien; que segurament eren més pobres que Carles però que ~~tenien~~ tenien més diners que ell. I el pobre noi, el pobre home frustrat apressava el pas, avergonyit.

A vegades trobava alguna dona: una dependenta que s'havia entretingut parlant amb el promès i el pare la renyaria perquè arribava tard, -vas per mal camí, noia; vas per mal camí- una modisteta que no havia pogut sortir abans de l'obra-dor perquè calia enllestir un vestit per aquell mateix vespre, una mecanògrafa que, tot es començar-havia anat amb l'amo a prendre un còctel, una dona de la vida que, com cada nit, se'n anava al bordell a guanyar-se el nostre pa de cada dia.

Carles mirava aquelles dones amb goluderia i cobejança que no sabia explicar-se ben bé. Mirada d'home malalt, d'home "que no hi es tot". No eren dones com la seva mare ni com les minyones de la seva mare. Eren dones que pertanyien a un altre món. Totes li semblaven boniques i elegant, totes anaven perfumades, totes tenien el rostre il·luminat per un somriure.

A vegades sense saber perquè, obeint una força misteriosa que l'emplenava d'un dolç neguit, les seguia silenciosament amb el seu caminar de fantasma. Alguna, girant-se, l'esbrancava amb ira i menyspreu. Altres, veient que la persecució d'aquell home estrany no cessava-aquell home estrany que les mirava d'una manera estranya com mai no les havia mirat ningú- fugien corrents.

Una d'aquelles dones, la condició social de les quals Carles no sabia distingir, el deturà una nit i, somrient, li digué:

-Vols venir?

Carles la mirà llargament, silenciosament, no sabent què fer ni que dir.

La dona també el mirava: no explicant-se aquell mutisme estrany. Repetí:

-Diga's: vols venir?

I Carles, de sobte, trenca a plorar.

Quan passava la porta del pis, la mare, que era l'última a anar-se'n a dormir, sempre el rebia, si fa ~~x~~ no fa, amb les mateixes paraules:

-Has trigat molt. Si segueixes trigant tant no et deixaré sortir més.

Si el pobre home, el pobre noi, es recordava de la mare, abans d'entrar a casa passava pel fang per a embrutar~~xxx~~ l'escala i el pis amb les petjades.

Venjança de pobre home, de pobre noi.

Un dia, recordes? arribares a casa els Bertaux en el més fort d'una escena entre mare i fill. Carles cridava amb veu trencada per l'ira; cridava enfollit, tremplant, retorçant-se les mans per por que li fugissin vers el coll arrugat de la mare. La senyora Bertaux el mirava impàvida, muda, immòvil.

No t'havien ~~sentit~~ sentit trucar. Ni havien sentit la minyona que, mentre anava a obrir, ~~xxx~~ cridava:

-Callin, callin que hi ha algu.

En obrir~~xxx~~ la porta i veure que eres tu, la minyona et ~~xxxxx~~ pregà:

-Corri, senyoreta, corri! Semblen dos dimonis! Un dia en aquesta casa hi haurà un daltabaix!

I t'anuncià, obrint la porta de la cambra d'una revolada, talment com si anunciés el sol en plena tempesta:

«Es la senyoreta Maria Anna!

Degueres entrar com un raig de sol. Com un raig de sol -després m'ho ~~xxxxx~~ digueres esborronada- que te un xic de por de la tempesta.

Carles alenava amb fadiga i en el seu rostre, encara encès per l'ira, hi havia una gran expressió de sofriment.

En veure't -t'havies deturat al llindar, esbalaïda- Carles et digué:

-Perdoni -i se'n entrà a la ~~xxxxx~~ seva cambra.

La senyora Bertaux, que mai no perdia el control de si mateixa però que ~~perx~~ ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ creia que per correcció calia fer-se planyer, digué:

-Si:perdoni.I gracies d'haber vingut tan oportunament...Segui...Quina creu, els fills!...

Ho deia fredament,sense cap emoció,per dir alguna cosa,perquè calia parlar d'alguna cosa.Calia posar-se,per correcció,la màscara de quan hi ha algu de visita i hom vol ocultar-li l'intimitat de la vida de parets endins,la roba bruta de la vida de parets endins.La màscara,pero,era ja inutil i la senyora Bertaux ho comprenia.En el fons hauria preferit que aquell dia,malgrat l'agraïment per la visita tant oportuna,no hi haguessis anat.

Digue:

-Un dia farà un crim.Un dia em matará. I jo no em defensaré per a que el puguin acusar d'haber mort la seva mare.

Pensares:un monstre.Un monstre,com el fill. Com el fill? El fill,malgrat els crits i els insults afrosos,malgrat l'afrosa possibilitat que un dia,en un atac de follia,matés la mare,era una víctima i feia llàstima.La mare feia por.

-Pero be la deu estimar -digueres,car no habent tingut fills,pensaves que ~~in~~ tots els fills estimen la mare.

-No ho sé -confesà la senyora Bertaux- ni sé si l'estimo jo.No se si estimo res.Tal vegada no en sapiga.

Una nit -jo vareig saber per atzar l'aventura-Carles anà amb una dona. Li eixí al pas en una de les seves passejades. L'escometé amb els mots de sempre i per a tot-hom:

-Vols venir?

I ell hi anà,més per por -per de no semblar un home,per d'infant- que per desig.Sentia una gran inquietut i de bona gana,amb ~~xxxxxxxxxxxxxx~~ una excusa qualsevol,hauria fugit.Pero no trobava l'excusa i no gosà fugir. S'assegué a un petit silló

La dona es despullà maquinalment,ràpidament.

-I tu que fas? Que no et despulles?

-Jo?... Ah,si! -i es tragué l'americana,la corbata,la camisa...

Es despullava amb timidesa, amb lentitut, car era la primera vegada que es¹⁷⁰
despullava en presència d'una dona.

Preguntà:

-Els pantalons també?

La dona el mirà amb estranyesa i de sobte trenca a riure sorollosament.

-I es clar, home, que els pantalons també.

Carles apagà el llum i es posà al llit al costat de la dona que reia i li
deia:

-No, home! Així, no!... Però que no hi habies estat mai en cases com aquesta?
Que no hi habies anat mai amb dones com jo?%

I en la fosca s'oïen les riallades de la dona. I els sanglots de l'home.

D'aquella aventura de la seva iniciació sexual en servà un record amarg i g
grotesc, humiliant, fastigos. I en tregué la certesa que totes les dones es riu-
rien d'ell com se'n havia rigut la que "feia" homes al carrer.

Si a ell l'hagues pogut fer!

Ell era una pobra cosa per fer, -un pobre grapat de carn i nervis i ossos- que
sempre restaria incompleta, inacabada.

D'aquella nit ençà, no volgue sortir més. I esguardà la mare amb més odi que
mai. Quan ella li deia, en habent sopat:

-Avui tampoc surts?

Ell responia, sorrut:

-Avui tampoc. No vull sortir mai més. No vull veure a ningú.

I es tancava a la seva cambra i hom el sentia passejar amunt i avall fins a
altes hores de la nit.

A tu et mirava amb la mirada plena de tristor. A mi em mirava amb enveja.

Tu i jo a ell amb una llàstima profunda. Amb una altra mena de vida hauria
estat un altre home. El despotisme atrabiliari de la mare, n'havia fet un anor-
mal. Però es que la mare tampoc no era un ésser normal. La mare -ella ho igno-
rava i es creia "una dona com les altres"- era una histèrica. I el pare, que tam-

be passava ~~passava~~ per normal, un maniatic.

Petit, rabassut, calb, fàcil a la caricatura, un dia et preguntà:

-A vostè ne li agraden les estacions?

Tu, que fins llavors l'habies cregut l'únic normal de la família, l'esguardares amb e-xtranyesa:

-Les estacions?-i la pregunta et semblà tan absurda que trencares a riure i afegires: -Mai he pensat si m'agraden o no. Generalment hi passem sense veure-les

El senyor Bertaux et deia:

-Mal fet. Mal fet. No hi ha res tan bell com les estacions. Ni les catedrals gòtiques, ni els palaus del Renaixement, ni els temples grecs, ni els arcs de triomf dels romans. No, no: no hi ha res tan bell com les estacions, cregui'm. Jo tinc tinc fotos de les més importants: de París, de Londres, de Milà, de Berlin, d'arreu del món. I la de Moscou? Ha vist la del metro de Moscou? Es magnifica. Sembla una sala de ball. Miri, jo no soc comunista, és clar. A un burges no li està be esser-ne, car crec que es una política que va contra la burgesia i Deu nos en guardi d'anar contra la burgesia... Però, sigui com sigui, pel fet de tenir aquella estació del metro, els comunistes ja no em semblen tant dolents com diem.

Intervenía, despòtica i agreu, l'esposa:

-Calla, beneit! Els senyors trien uns altres temes de conversa. Comunisme! No te'n dones vergonya de parlar d'una cosa que no fa senyor?

El senyor Bertaux callava. I es retirava silenciosament, humiliat. La senyora Bertaux comentava, ofesa:

-No en faci'n cabal. El senyor Bertaux te "sortides" estranyes.

(Mai no deia "el meu home", "el meu marit". Deia "el senyor Bertaux", que li devia semblar més distingit però que a nosaltres ens feia un efecte altament còmic)

Aquella nit, quan jo ja no hi pensava, digueres:

-Si que es una "sortida" estranya això de les estacions. El senyor Bertaux també es un home bon xic estrany, com la mare, com el fill. Deu tenir manies, com ells.

Deu estar, com ells, una mica boig et.

-Es possible que tot-hom n'estigui una mica. Es possible que no hi hagi ningú totalment normal.

-Ni nosaltres?

-Nosaltres menys que ningú. Tu i jo, Maria Anna, estimada, vivim dominats per la follia més greu: la follia de l'amor.

I tu, rient, digueres:

-Doncs que Deu ens conservi aquesta follia.

Despres, rient més fort, insistires:

-Ja ho sé! Ja sé perquè el senyor Bertaux te l'obsessió de les estacions. Ell tal vegada no ho sap, com passa sovint, però jo sí. Es l'obsessió d'evadir-se, l'afany d'evasió. Pensa en les estacions perquè voldria fugir lluny de la casa en viu, lluny de la dona i el fill.

El senyor Bertaux recollia, o els demanava si els veia en mans d'algu, adhuc si es tractava d'un desconegut, trossos de paper o de cartó de determinats colors, un trocet de llauna, troços de filferro de gruix diferent.

S'havia reservat una cambra en la qual -unic gest d'independència, de rebel·lia- no permetia l'entrada a ningú. Els diumenges i dies de festa, i algunes vesprades, s'hi tancava misteriosament i s'hi passava les hores mortes. Era el seu "reco d'estar sol", deies tu. I afegies:

-Adhuc un pobre home com el senyor Bertaux sent la necessitat d'isolar-se.

Ni la mare ni el fill ni les minyones sabien què hi feia el senyor Bertaux en aquella cambra. La mare, però, no podia permetre aquell pobre gest de revolta del pobre home.

-A casa no vull misteris! -deia, negant-se a veure el misteri de la follia, que no podia foragitar.

Venguda pel formigueig de la tafaneria, es ~~feu~~ feu fer una clau i entrà a la cambra misteriosa, pensant descobrir-hi qui sap què. I, amb gran astorament, hi descobrí una joguina, una estació de joguina. Com era possible, Senyor? El senyor Bertaux, ric, industrial seriós, home formal que mai no havia donat un que dir,

s'amagava en aquella cambra a jugar com un infant. I per aquell gest tan senzill però tan estrany, el senyor Bertaux, que semblava un home inofensiu i bonic, un home dels que ~~si~~ n'hi ha més, es convertia en un ésser inexplicable i inquietant que, com la mare i el fill, rodava a l'abisme de l'~~anormal~~ absurd. Hi rodava pel camí del grotesc: construint, d'amagat de tot-hom, una estació. L'amagar-se de tot-hom el convertia en un ésser ~~part~~apart, en un home que ja no era com tot-hom. ~~Al~~Allo mateix fet sense amagar-se'n i com un mitjà qualsevol de passar el temps, ~~h~~hauria estat quelcom d'insignificant i d'inofensiu. Ocultant-ho, no parlant-ne a ningú, talment com si es tractés d'una cosa inconfesable, d'una cosa lletja, prenia un aspecte de pesombre que li arrencava a esgarrapades tot el que el fet en si hauria pogut tenir de vulgar. Manies. Si, manies. Però una sola i absorbent, una mania obsesionant. Una mania pueril, de pobre home, d'home limitat que mai no podria confondre els molins de vent amb els gegants. Una mania de pobre senyor. Una mania, però, que d'una revelada llancava el senyor Bertaux, -un senyor Canons francès, tan fàcil a la caricatura com el català-al men de la neurosi.

Sertosament allò no ho sabia ningú i al senyor Bertaux el seguirien tenint ^{per} un home entenimentat i normal.

El senyor Bertaux, que sempre havia estat un xic bricoleur, que sempre li havia plagut entretenir-se arrenjant un rellotge, fent una gavia per a ocells o per a conills-tant se val: la qüestió era entretenir-se construint un aparell de ràdio "que anava més bé que els que venien a les botigues", ara construïa una estació. Una estació en la qual no hi mancava res, una estació com les veritables: amb el gran hall ple de guixetes, d'horaris de trens, de cartells de turisme; amb el quiosc dels diaris i el del tabac; amb les andanes i la xarxa de riells, el dipòsit de màquines, el gran rellotge lluminós, el despatx del cap d'estació, els magatzems de les mercaderies, el restaurant, uns jardinetes i la barraqueta per a certes necessitats molt peremptòries damunt les dues portes de la qual hi havia els retells de Homes i Dones. I els trens, es clar. També hi havia els trens, que marxarien gràcies a un motor elèctric instal·lat sota la gran taula.

Que el senyor Bertaux havia construït amb més goig, "mirant-s'hi" més, amb més curiositat, eren els W.C. No hi mancava cap detall.

El dia que l'esposa entrà a la cambra que el marit havia fet misteriosa, l'estació de joguina-una manera de passar el temps, de perdre el temps, de matar el temps-destruïa el misteri.

I a taula, dinant, amb una rialleta inmisericorde, l'esposa comentà, sense adreçar-se directament a ningú:

-Una estació de joguina! El senyor s'entreten amb una estació de joguina com la mainada!

I la rialleta freda, inmisericorde, esdevingué riallada histèrica, trencada, que xiulava com una xurriacada, que esclatava plena de verí.

El fill mirà la mare amb estranyesa, sense saber de què se les havia.

El senyor Bertaux sentí que una gran reenter li cremava les galtes i humilià el cap al plat, sense veure el plat, sense veure res, talment com si un tel de sang hagués caigut damunt dels seus ulls. Les mans li tremolaven i no gosava agafar res -ni el plat, ni la copa, ni els coberts-per por que el tremolar el delatés.

En acabar el dinar se'n entrà a la cambra i a cops de martell trencà la joguina. I amb el gest las, el caminar feixuc i l'esguard esbarriat baixà com ~~seu~~ ~~per~~ cada dia a la fàbrica.

144

Quan sabé que anavem a fer un viatge a França-~~el~~ viatge que ens donà l'amistat i les confidències de Jean Pierre, el mariner que et ~~vaix~~ nomenava Senyora Sirena- la senyora Bertaux ens digué:

-Si passessin per Baiona i volguessin visitar una noia parenta nostra...

Li prometerem que, si passavem per Baiona, aniríem a visitar aquella noia.

La senyora Bertaux afegí:

-Es molt bona, però un xic estranya. Es diu Simona Robert, ja no es una jovequeta i viu tota sola.

Quan forem fora, comentares:

-La senyera Bertaux ens ha dit que la seva parenta era un xic estranya. Talment com ho hauria dit d'una persona anormal una que fos normal. Un xic estranya. I ella, la senyera Bertaux?? Com es deu considerar ella, que ha destruït la vida del fill i la de l'esposa? Com es deu veure?

-De cap manera. No es veu. Costa molt veure's, Maria Anna. Son pocs els que saben veure's. I son pocs els que poden veure's sense sentir un calfred de por.

-Com deu ésser aquella pobra noia?

-Ja t'he ha dit la senyera Bertaux, que no sap -e no pot, e no vol- veure la seva estrangera: "un xic estranya". La pobra noia deu pertanyer, com la senyera Bertaux, al món dels monstres.

Eixirem d'Espanya pel país basc, deturant-nos pel camí moltes vegades, quan una ciutat, una vila o un simple llogarret ens plavien. Sempre forem uns viatgers que semblava que empenien el viatge sense itinerari fixe, el viatge que no menava enlloc. [Recordes? Era a començaments de tardor, quan la mar i el cel, cansats dels estiuencs que a totes les platges semblen els mateixos, esdevenen fombrius i feréstecs i les grans onades escombren l'arena que fou rossa de sol, i el vent esfilagarca els cartells de festa del Casino, i la pluja -fines deixuplines de vidre- repica damunt les teulades.

A tu, Maria Anna, no et plavia la pluja a ciutat. Al poble, sí. En un poble de muntanya i no de marina, car la remor trágica de la mar ofega la dolça remor de la pluja.

La pluja en un poble de muntanya i a la tardor, quan ja les nits son gairebé fredes pero encara queden fulles als arbres i herba als prats. Cal, llavors, deixar el balcó entreobert: per a que entri la bona olor de la terra mullada, de les herbes mullades: el romani, la farigola, l'espigol, la menta. I oir, mentre al llit llegim un xic per a esperar que la son ens clogui els ulls, la remor monacorde, acompassada, igual, de la pluja damunt ~~la teulada~~ damunt la teulada -sobretot damunt les teulades camperoles de les cases basques, que avancen damunt

dels balcons com una ampla visera protectora- e trucant feblement als vidres d'una finestreta, als quals l'escalfor de la cambra dona opacitat.

Ens plavia veure deserta la "Concha" a San Sebastian, -refugi a l'estiu de tota la cursileria oficial- batuda per les onades i amarada per la plujeta fina que els bascos nomenen sirimiri. Ens plavia passejar lentament pels carrers historiatats i deserts -els turistes sortosament ja n'eren fora- de Fuenterrabia. Ens plavia separ i fer nit en una fondeta de poble, amb cuina humil i saborosa, sidra excel·lent i llar de foc.

En arribar a Baiona el paissatge, que es gairebé sempre consubstancial amb la llengua, -el castellà, ^{sense deixar d'esser castellà} ~~no es el mateix~~ a Arago que a Castella ni a Andalusia- no havia canviat. Ni la pluja tampoc.

Baiona es una ciutat bonica, una ciutat que el nostre amic Jean Cassou estima molt, tal vegada perquè, essent francesa, segueix essent espanyola. Hi ha un riu, l'Adour, que no té el prestigi del Sena ni del Rodan però que fa de molt bon veure. Hi ha un carrer amb porxos, com en certes viles de Catalunya i Galicia, que fa de molt bon passejar quan no es massa concorregut; un carrer de fulletí romàntic que ens hauria plagut veure en plena època romàntica, quan, adaptant-nos a l'ambient, tu, Maria Anna, hauries estat una gran dama un xic misteriosa i jo, es clar, un conspirador.

(Gran dama ho has estat sempre, estimada, però fins ara, que ja no em veus ni em sents, no et veig ni et sento misteriosa)

De Baiona en deies:

-Es, com totes les ciutats provincianes i plujoses, una ciutat per a fer vida de llar i tenir la llar plena de llibres. Una ciutat que no convida a la vida fàcil del carrer i et tanca a casa. Una ciutat per a passar-s'hi la vida llegint les vides dels altres, les reals i ~~imaginàries~~ les imaginàries. En aquestes petites ciutats plujoses s'hi llegeix més que en les ciutats de sol. A Madrid, a Barcelona, a Valencia, a Sevilla, la gent viu més al carrer que a casa. A Santiago de Compostela, a Bruges o aci, no.

I la casa -es clar; com que al carrer hi plou i hi fa fred- es més acollidora, més íntima, més llar a les ciutats de pluja que no pas a les de sol.

(Això ho podies dir perquè amb la teva presència donaves a totes les penombres resplander de sol. Però, i ara? Que faràs sense sol, Maria Anna? I jo, què fare sense la teva resplander i el teu caliu de sol?)

Aquella noia mig parenta dels Bertaux, aquella noia "un xic estranya", ja feia temps que no era a Baiona. Ens digueren que vivia a Poitiers. Tant se val. Anavem a Paris, però ens deturariem a Poitiers, ciutat que no coneixiem. No sabíem quan hi arribariem car, com sempre que viatjàvem, la nostra ruta era molt incerta i ens guiàvem per la bruijula de l'imprevist. I, aquella vegada, la bruijula de l'imprevist ens duia a Pau, la petita ciutat ~~tan bella~~ tant bella i d'hiverns tant magnífics, a Arles, el de Van Gogh, a les Santes Maries -que bella era la Camarga aïotada pels ~~vents~~ vents de la tardor!- a Albi, a Tolosa del Llenguadoc i, per fi, a Poitiers.

A Pau habíem anat a un hotel de luxe, d'un luxe gairebé insolent: l'Hotel de France, a la place Royale, enfront de la gran balconada-passeig dels Pirineus. A Poitiers anarem a un hotelet molt confortable però sense cap luxe; el del Plat d'étain, en un carreró rera el teatre.

Poitiers es una ciutat vella que viu del seu passat i en la qual tot el modern -bars, cinemes, autos, electricitat, ascensors- hi es postic, anacrònic, i no val res. Sense els estudiants, Poitiers fora una ciutat morta, com ho fora la daurada Salamanca. Així com a ~~Monte Carlo~~ Monte Carlo tots els carrers duen noms de flors -el de les roses, el dels clavells, el de les mimoses-. Els de Poitiers, estrets, costaruts i torçats, es diuen de la Cadena d'or, de la Testa Negra, de la Bretoneria, dels Tres Reis i són plens de silenci i de misteri. S'hi veuen molts gats, alguna vella, alguna monja, algun capellà. Entre les pedres la humitat hi fa créixer l'herba. El trepig de les sabates hi ressona desagradablement. Rera els vidres d'una finestra, uns ulls tristes i cansats esguarden els passants. Per les parets altes d'un jardí penja la cabellera flenja d'un desmai moll de pluja. Da-

amunt les teulades, cel amunt-un cel que gairebe sempre es color de plom-s'enfilen els cloquers de les esglésies, que són moltes.

El xiular dels trens, el klagsonar dels autos, l'espetegar plebeu de les motos sembla que vinguin, apagats per la distància, d'un altre món.

En un d'aquells carrers, prop d'una església romànica del segle XI i d'un palau de la Renaixença, vivia aquella "noia estranya" mig parenta dels Bertaux.

Aquella "noia estranya" es deia Simone i tenia quaranta cinc o cinquanta anys. Noia, malgrat els anys que passaven; noia per la seva virginitat. Vieille fille, diuen els francesos. Solterona, els castellans. Però, malgrat no haber-se casat hi ha moltes vieilles filles que han conegut-en el sentit bíblic-varó, que han tingut tracte carnal amb l'home. Simone, no. I tal vegada d'aquella abstinentia li venia l'histeria. La virtut es sovint perillosa.

Vivia sola en un casalet gran i fosc, ple de fredor, d'una fredor que corprenia, que feia pudor de florit. Cada mati hi anava una dona ja avia, madame Cecile, a escombrar una mica, treure la pols, encendre el foc, fer el dinar i el sopar, que Simone menjava sola, en fer-se fosc. La presència de la vella serventa, que cridava i reia fort i tot, ho feia anar en deina, duia al casalet una alenada de vida del carrer. Després, en anar-se'n a migdia, el casalet retornava al silenci, s'hi enfonsava.

Simone era una noia pàl·lida, esprimatxada, menuda, amb uns grans ulls d'un blau avioletat que semblaven no veure res, que semblaven no mirar ~~res~~ enlloc. Tenia un lleu tremolor a les mans i, ^{quan} li agafaven els atacs, la boca se li torçava i se li esbarriaven els ulls. Anava sempre vestida de negre i duia sempre, estiu i hivern, una manteleta de llana damunt les espatlles. Parlava en veu molt baixa, -una veu opaca, peruga-i la serventa, Cecile, ens digué que més d'una vegada l'havia atrapat parlant sola, anant d'una cambra a l'altra sense saber perquè, sense finalitat determinada. No reia mai. No somreia mai.

La casa, vella de moltes centúries, era de pis desigual, -per a passar d'unes cambres a les altres calia baixar o pujar dos o tres graons-tenia un gran pati senyorial d'entrada i, en canvi, una escala estreta i caragelada amb graons de pe-

dra molt alts.

Tu, Maria Anna, deies que era una escala de melodrama de l'Inquisició.

Els mobles eren vells i lletjos i negres. Hi havia uns ocellots dissecats, unes estampes del crim del correu de Lyon, de Maria Antonieta al tribunal revolucionari, uns miralls d'aigües sinistres - en passar hi pel davant els rostres esdevien caricatures que no feien riure: feien por. Hi havia un piano vell i desafinat al qual s'asseia Simone de tard en tard per a tocar sempre una melodia carrinclona de finals de segle passat, sempre la mateixa, talment com si no sabes tocar altra cosa. (O com si la melodia, lligada a qui sap quin record, fos una obsessió imposada pel subconscient) Quan li fallava una nota, s'aixecava d'una revelada i tancava el piano amb un cop sec, plena d'una ira absurda que li ratllava el front d'arrugues i li posava a les galtes marcides una breu pinzellada encesa.

Per ella, per aquella "noia estranya" tant allunyada de la nostra vida, ens quedarem a Poitiers més dies dels que pensavem.

Tu li deies, a vegades:

-Però perquè hi viu, Simone, en un poble tant trist? Perquè hi viu en una casa tant trista? Se'n hauria d'anar a un país de sol, vora la mar: a Niça, a Colliure.

...

Protestava, plena de pànic:

-Oh, no! No! Massa sol, massa claror...

I pregava:

-Deixint-me quedar aquí! Aquí, amb aquest silenci, amb aquesta pluja hi estic bé. Ningú no em veu, ningú no sap què ~~me~~ hi soc... M'he de quedar aquí, esperant; no puc anar-me'n a cap altra lloc... Aquí, no em puc moure d'ací...

S'excitava, s'agafava als braços de la cadira perquè ningú no se l'endugués, ens esguardava amb por ~~de~~ que ens l'enduguéssim.

Llavors tu, somrient amb dolcesa, talment com si es tractes d'un infant, li passaves la mà pel front. I li deies:

-Essent així, ni parlar-ne. Jo ho deia pel seu bé, però qui ho sap en es i quin

es el be d'altri!

El rostre de la pobra malalta s'asserrenava. Si n'haguess sabut, si li haguess estat possible, hauria semrigut. Mormorava:

-Gracies, senyera. Gairebe sempre, desde fa anys, tinc mal de cap, una mal de cap més fort!... Però quan veste em passa la ma pel front sembla que ~~s'ha anat~~ i em trobi millor i el mal fugi... Que hi te a les mans, senyera, que poden fer un be tant gran?

Si haguess gosat, la pobra malalta hauria besat les teves mans. I si haguess gosat, les hauria besat jo. Temia, però, que Simone, "aquella noia un xic estranya" que mai no havia estat besada per un home veies en el meu bes la goluderia sensual de l'home. I les besava amb la mirada, car els ulls també saben besar.

Quan anavem a veure a Simone, jo parlava poc, tant poc com podia. Aquella pobra noia, pal·lida i adolorida, m'impresionava i no trobava ni el to ni les paraules per a arrancar-la al silenci que l'anava corsecant. M'hauria plagut apropar-la a la nostra vida -m'hauria fet l'efecte que la ressucitava- i no podia.

Tu, Maria Anna, si que podies. Parlaves, li parlaves i la teva veu, que en aquells instants esdevenia gairebe maternal, feia el miracle. Escoltant-te, la pobra malalta semblava embellir, semblava deixar enrera la seva vida fosca per a apropar-se a la nostra vida de llum. Al costat d'aquella pobra malalta, d'aquella noia un xic estranya, al costat de tots els tristes i estafolats que han estat els nostres amics, es quan t'he sabut veure ~~xxxxxx~~ millor, quan m'has semblat més tu.

La historia de Simone era una d'aquestes tragedies ocultes -ocultes com un mal lleig, verinós- que la gent sospita però que mai no acaba de posar en clar. L'element tragic no es vestia amb fastuositat ni esclatava amb clams de final d'acte. Era un tragic espès i brut, vestit de parracs; un tragic vergonyant i en tò menor, més maligne per com havia estat forçat a fegar-lo sota la capa espessa i feixuga de la respectabilitat, de la por del "que diran", el tragic del francès mitjà, ple de sordidesa i limitació, que adhuc la tragedia converteix en caricatura.

Simone era de bona familia -tots els personatges d'aquella tragedia, ~~seu~~

tots els titelles d'aquella tragedia eren de bona familia- pero de jove li cal-
treballar perquè ella i els seus pares vivien amb més miseria que benestar. Simone no es plan-
 yia: era jove, bonica, alegre i estava enamorada. Enamorada d'un bon noi del seu
 braç, seriós, formal, que treballava en una casa de banca i es volia casar perquè
 Simone era jove, bonica i alegre, no tenia el caracter dominador d'altres dones i
 reunint els dos jornals podrien viure com dos reis. Un bon noi sense massa perso-
 nalitat, que no feia politica, que no llegia perquè el llegir li feia venir mi-
 granya, que no anava al futbol perquè era massa car. Etcetera, etc, etc...

No tenien pressa en casar-se. Podien esperar: eren joves. Esperar que? No ho
 sabien amb certesa. Tal vegada aquesta cosa imprecisa que hom nomena "temps mi-
 llors". I els "temps millors" eren la guerra del 39, l'ocupació alemanya, la mort
 dels pares d'ella. I el festeig seguia. Festeig llarg, inacabable. Festeig que ja
 es com una anticipació cançonera i aborrida del matrimoni i que sovint no arriba
 al matrimoni. Festeig de nois formals que, ~~en~~ en complicitat amb la familia, pes-
 sen el pro i el contra, s'ho pesen i de tant pensar-s'ho acaben trencant el feste-
 teig.

En restar sola de cop i volta, brutalment, Simone fou recollida per una tia se-
 va. Una noia com ella, pobra pero de bona familia, no sabia viure sola. La tia di-
 gué que no ho podia permetre, pero no digué que si no hagués guanyat un jornal
 hauria oblidat que era una noia de bona familia i l'hauria deixat al carrer.

Persona molt com cal i respectable, la tia. Ningu no en tenia res que dir.
 Tal vegada algu, malintencionat, li hauria pogut tirar en cara que li agradaven
 massa els diners. S'hauria errat, pero: li agradaven els sous, la xavalla, que era
 pitjer. Els diners poden estimar-se amb una certa grandesa; la xavalla, no. La xa-
 valla, tota la xavalla -la del diner, la del talent, la de la dignitat- envileix.
 La xavalla pertany al mon de l'almoïna.

Simone i el seu promès seguiren festejant, esperant els "temps millors". I els
 "temps millors" arribaren amb la mort d'una altra tia, milionaria, que feu testame-
 nt en favor de Simone.

~~Simone, de cop i volta, ja no~~ ~~veuria la noia que no veuria llavors no~~

Simone, de cap i volta, ja no fou la pobra noia que, en morir llurs pares, els més dels familiars habien volgut ignorar. Era rica, molt rica, i ella no se'n sabia avenir. Ni es sabia avenir que tingues tants parents i que tots li donessin tants consells i li volguessin tan be. Quants parents tenen els rics!

A alguns, molt pocs, els coneixia d'haver-los vist alguna vegada a casa quan en cara vivien els pares. Als altres, mes nombrosos, no els havia vist mai. Però tots eren parents i venien a fer de parents. Fisicament no s'assemblaven pas massa. Moralment, si. I per la semblança moral-fa riure, diries després tu, Maria Anna, fa riure i fastig emprar aquesta paraula: moral, en parlar d'aquella gentussa-es veia que eren parents, que els lligaven el mateix instint terbel, identics sentiments terbels, i que, sota la capa de les conveniencies socials i la respectabilitat, no hi havia cap escrupol. ~~Entre ells~~. Ells, que del mati al vespre, feien anar la moral endoïna!

Un dels primers bons consells que donaren a Simone fou el de que calia trencar el festeig. Aquell pobre noi, aquell trist escriptor de Banca que, es clar, mai no arribaria a banquer, no podia casar-se amb una senyoreta tant rica. Què diria la gent com cal! Què diria la societat!

Simone, però, no ho entenia o pensava que la societat no tenia cap dret a maneflejar en la seva vida sentimental. Simone, que encara no era la noia "un xic estranya" que ens recomanà la senyora Bertaux, -els rics no ho son mai d'estranyos!- volia casar-se. I volia casar-se precisament amb aquell noi que, com ella, havia sabut esperar temps millors.

Però els parents, que tenien més seny i ~~una~~ experiència que ella i que tot ho feien a fi de be, no volien que es cases. I aquell noi fou traslladat a una sucursal que la Banca tenia a Alger.

Ho veus? Se'n ha anat. T'ha deixat. Això es que no t'estimava pas tant com et volia fer creure-digueren els parents.

I ja lliures d'aquella nosa es dedicaren a isolar Simone, a no deixar que ningú se li apropés. I es dedicaren verament a devorar, a esgarrapar, -ara l'un, a-

ra l'altre, ara tots plegats-la seva fortuna.

Passaren els anys, del promès mai més no se'n havia sabut res, i Simone semblava que ja no pensava en casar-se-ho semblava perquè no en parlava amb ningú-però seguia esperant. Havia envellit. Havia perdut les il·lusions, havia perdut la vida sense haber-la viscut.

I havia perdut els diners. Mancada d'energia i d'intel·ligència, ho compregué quan els parents comencaren a desaparèixer. No s'explicava, però, que tants diners s'haguessin acabat tant aviat, s'haguessin fet d'una manera tant misteriosa. Si semblava que no s'acabarien mai! Ni compregué que sols li restés una casa-aquell casalet negre d'un carrer negre de Poitiers on tu i jo la coneguerem-que, gracies a una clausula testamentaria, no podia vendre. Si hi havia tantes terres i tantes cases!

Tota aquella fortuna, tot aquell diner al els parents de mans avides i vils l'havien convertit, esgarrapant-lo, en xavalla.

Plena de vergonya, -la més trista, la més anguniosa, la més lletja: la vergonya d'esser pobra després d'haver estat ric-es tancà en aquell casalet i ja no en volgué sortir.

Visque molt pobrament d'una petita renda que no donava per viure. I en la pobresa i en la solitud enfollí dolçament. Llegia les novel·les de Balzac, que trobà a les golfes, i com la realitat sovint sembla copia de la ficció, la pobra Simone, que ja "era una noia un xic estranya", semblava un personatge de Balzac.

A la casa sols hi entraven Cecile, cada dia, i, de tard en tard, el senyor Levesque, que, un dels parents, que amb els diners de Simone havia posat una sabateria i, a més a més, es dedicava a l'usura. Hi anava perquè, més veraç que els altres, pensava que tal vegada encara podria esgarrapar alguna cosa que els altres haguessin oblidat.

El veierem un dia, per atzar, i ens esguardà amb recel i desconfiança. Era un home secardi, ja vell, de somriure llefiscós i amb una veu aflautada i ridícula.

Era un senyor respectable, un senyor com cal. Segur que tot-hom li maleia els ossos, però era ric-ric de xavalla-i, per tant, la gentussa dominada per la reverencialitat del diner, no en tenia res que dir.

Malgrat els seus somriures que prodigava a tort i a dret, malgrat la seva veu ensucrada, ens fou profundament antipàtic.

Tu, Maria Anna, digueres:

-Sembla un home de cendra.

Jo, més aspre, vareig afegir:

-Sembla vomitat.

A la casa trista i fosca hi entrava un altre personatge, que tant sols Simone sabia veure. Peryanyia al món dels fantasmes. Era un fantasma: el del promès que, com Simone, havia esperat temps millors.

On eren els temps millors? Què s'havien fet? En què s'havien convertir? En la misèria, en la solitud, en la follia, en la grisor d'aquella pobre vida que es feia lentament.

Et deia aquella noia un xic estranya:

-Quan vesté em passa la mà pel front, quan vesté em mira i em somriu... no se, però jo diria que tot el meu mal se'n va.

La teva mà, Maria Anna, que tenia carèsses d'ala. El teu mirar, que era com una gota de llum pura.

~~D'aquell viatge per terres de França en servaven un altre record: el d'un pobre home, el senyor Verdier, que, amb Jean Pierre el mariner, s'havia apropiat un instant a la nostra vida.~~

~~El coneguerem en terres de Provença. No la Provença de Mistral i Daudet, massa acromada, massa pintoresca - el pintoresc pel que hi ha en ell de parany per agafar cabuts mai no ens ha semblat recomanable - que no ens interessava: la de Van Gogh, més aspra i dramàtica.~~

~~148~~ 145

La mort dorm en nosaltres ja quan naixem. Un dia es desperta i ens diu:
-Soc aci i no puc esperar.

La mort, però, mor en cada criatura humana. La criatura humana, en canvi, si ha recollit un xic d'amor durant el seu pas per la vida, esdevé immortal gràcies al record.

146
Nº2

A mesura que avancem camí enllà, camí de la vida, camí plantat d'anys, rera nostre el paisatge va cobrint-se de boira, de fum. Car cada una de les humanes criatures crea el seu paisatge, el seu i no el d'altri, que és paisatge de migdia i de nit, de bonança i de tempesta, plantant-hi un arbre, una senyera o una creu; bastint una casa, collint un amor; destruint l'arbre, la senyera, la creu, la casa i l'amor. Si girem el rostre enrera, tot el que ^{hem} creat o destruït, tot el que hem viscut nosaltres ~~hem vist~~ hem vist que els altres vivien ha desaparegut rera una cortina de boira i del paisatge no en queda res.

Sovint, però, la cortina de boira s'esquinça -l'esquinça el vent del record- i el passat reapareix, fent-se present per uns instants, daurat pel sol del record, de la festa major del record.

En la nostra cortina de boira, en el fum argentat dels nostres passats dies s'obre un esboranc i apareixen, agafats ~~del~~ les mans, un home i una dona. Són joves, i ho saben -no et pensis: no ho sap tot-hom això- són pobres i no ho saben perquè s'estimen. Es a dir: ella, la minyona bonica, estima i l'amor la fa semblar més bonica; ell es deixa estimar. Ella es diu Rosa. Ell, Carles.

Pertanyen al món del passat com el senyor Serracant, com el pobre dels versos, com Llop el Pierrot, com Benet l'actor, com Jean Pierre el mariner, i soc jo

-anava a dir: som nosaltres- qui els apropa al nostre món present. Si fossin ells els qui s'hi apropessin, ella, Rosa, en veure't tan diferent de la d'ahir, fugiria espavordida i cauria agenollada i trencaria a plorar. Però no et veuen. Sóc jo que els veu, sóc jo que vull que els vegis tu car amb cada engruna del passat he de bastir la teva vida nova.

Son Rosa i Carles. Els recordes? Diga'm que si que els recordes, Maria Anna, diga'm que encara pots recordar.
~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ Els veiem transformar-se, canviar, vestits ara amb una roba ara amb una altra; ara amb un somriure als llavis, ara amb una espurna d'angunia en la mirada; ~~els veiem~~ en més d'una hora de la seva vida.

Duien, quan vivien -vull dir: quan els incorporarem a la nostra vida- unes robes velles, pobres, descolorides pel temps i per l'ús. I avui, recordant-los, arrengant-los del passat per obra i gràcia del record, els veig amb unes robes de colors virolats i llampanats, amb unes robes de personatge de crom: blau de cel en una brusa, vermell de clavell encés en una corbata...

Ella, Rosa no tenia pare -havia mort? havia fugit de la llar miserable?- i vivia amb la seva mare, ja molt ~~vel·la~~ vella, en uns baixos del carrer de la Diputació, entre la presó i la plaça de braus. La mare, una doneta menuda, aclofada més per les penes, -pels ~~mals~~ mals de cap, deia ella- que pels anys, feia feines per les cases. La filla treballava a la fàbrica i, malgrat el jornal me^squí, no volia que la mare treballés.

L'escribadaça amorosament:

-Encara no heu treballat prou?

Aparentment, dos personatges ben vulgars, ben de cada dia. Doncs, no: ni ho foren ni ho són avui, que els veiem sorgir del record, germà del somni.

(Tal vegada les coses totalment vulgars no existeixen. Tal vegada la vulgaritat sigui en els ulls que no saben esguardar amb intel·ligència i amb amor les pobres coses, els pobres essers de cada dia)

Avui, més que de la vida real, els veig com personatges de la ficció; com dos

aviat estava endrecada, cantant, cosint, rient. O, quan la feina estava enllestida, llegint a la mare, que no sabia llegir, les novel·les per entregues que li deixava una companya de la fàbrica.

De la gran ciutat sols en coneixia els carrers del seu barri i encara no tots. Si hagués volgut divertir-se -co que la gent nomena divertir-se -segur que no n'huria sabut. A la vida li demanava poques coses. Dues tan sols: que el treball de la fàbrica no li manqués; que la mare no se li morís. Ja no li calia res més. Era ben poc, veritat? i els qui la tractaven -tractar, no coneixer, car coneixer es més difícil- s'estranyaven que amb tan poc ~~xxxxxx~~ es donés per satisfeta. No sabien explicar-s'ho. Ni sabien explicar-se la seva joia, que era la seva més gran força moral. Riure? Un pobre, riure? I ara! Allò era no tenir sentits.

Per acerta mena de gent, riure es fer més palesa la misèria, fer-la més miserable. Rosa, en canvi, tal vegada intuïa que un raig de sol fa de bon veure, adhuc en les llars més pobres. I la rialla es el sol dels pobres.

Les minyones, que havien rebut amb hostilitat la mare, "la dona de fer feines", -la seva presència els havia semblat gairebé un insult que, per dignitat professional, no podien tolerar- ^{després} sentiren envers ella una gran simpatia.

La velleta es queixava:

-Hi ha dues coses d'aquesta casa que no entenc. Perquè m'han cridat havent-hi tan poca feina i perquè els senyors, tenint dues minyones, diuen que són pobres.

Remei li explicava, rient:

-Es que són uns pobres un xic estranys.

-Però si són senyors ja no són pobres! -protestava la dona de fer feines que no ho entenien. I afegia: -Em fa gairebé vergonya acceptar els diners que em donen.

-I això? Perquè? -feia Remei.

-Perquè no els guanyo.

Tu hagueres de dir-li un dia, per a vencer la delicadesa de la ~~xxxxxxxxxxxx~~ pobreta dona:

-Si, avia; si que els guanya.

I ella se't quedà mirant llargament, profundament i, com dient-s'ho a si mateixa, mormorà:

-No, no. El que passa es una altra cosa...

-Quina cosa?

-Que la senyora es molt bona.

Després saberem que, parlant-lo hi de tu com en devia parlar a la seva filla, ~~ella~~ ~~es~~ explicava a les minyones:

-Es tan bona perquè es tan maca.

I la pobra dona que no sabia llegir coincidia amb el concepte platònic de la bellesa.

Tu, a més d'un grapatet de diners, li donaves sempre alguna cosa de menjar. No les deixalles, car no hauries gosat. Les deixalles de la taula no s'han de donar als pobres. Fer-ho es humiliant per al qui les dona i per al qui les pren. Per a les deixalles de la taula hi ha els gossos i els gats, però no els pobres. I li donaves roba, roba que ja havies arreconat i que, pel seu bon estat, elles podien usar.

Un dia, al cap-al-tar, vingué la noia, Rosa. Et volia veure, et volia conèixer. I volia dir-te:

-La mare està molt contenta de venir a casa de vostès. I els estima molt. I jo també els estimo perquè són tant bons amb ella. Mai no n'havíem trobat de ~~xxxxx~~ senyors com vostès. Ens creiem que no n'hi havia.

Tu, rient com Remei, li digueres el que Remei havia dit a la mare de Rosa:

-Es que som uns senyors molt estranys.

Mes d'una tarda, quan eixies a caminar -no deies mai a passeig- entraves a la planta baixa que habitaven mare i filla. Un recó molt humil però tan net que ad-huc la pobresa ^{hi} semblava somriure. Si era a l'estiu, un gerani i una clavellina encenien la finestra. Si era a l'hivern, sota la taula hi havia un braser.

La noia havia dit que vivint-li la mare i no mancant-li la feina a la fàbrica ja no necessitava res més. Un dia, però, aparegué Carles i la vida de Rosa can-

via. Era la mateixa Rosa d'abans i, no obstant, era una altra. La rialla era més plena, la mirada més encesa, la veu esdevingué més ~~calida~~ calida, més sensual. La noia havia esdevingut dona, dona veritable, tempestejada, com un arbre en Primavera, per la passió **amerosa**. Havia trobat, abans, molts homes -al carrer, quan anava al treball o en tornava, i a la fàbrica- però no havia fet cabal de cap. Els homes? Tots eren uns bruts i cap d'ells no valia deu centims. Tan sols volien aprofitar-se i passar l'estona. Després quan ho havien aconseguit, anaven per una altra. O be, si duïen bones intencions, -que ja es difícil, Mare de Deu, que els homes d'ara duguin bones intencions- es casaven de bó de bó. I després, qué? Després, misèria i companyia. No, no: ella, amb la mare. Ja no necessitava res més.

Carles, però, era altra cosa: Carles era l'amor. L'amor com en les novel·les. L'amor com tan sols existeix en les novel·les: com un gran enlluernament. A Rosa li feia pensar en els homes que veia a les il·lustracions de les novel·les per entregues, però no vestit de senyor, com en les il·lustracions de les novel·les per entregues: vestit d'obrer. Un obrer, creia la noieteta, que semblava un senyor. Jove, simpàtic, ben plantat, amb un gran atractiu físic, tal vegada una mica fat.

A la mare no li fou simpàtic. A nosaltres tampoc. Sobretot en saber que era un gandul, més amic de la taverna i el ball de patecada que del treball. Tenia pretensions de tenor i volia deixar l'ofici -era paleta- per a debutar al teatre. Ell era un artista i no un ase. I el treball, -llevar-se a hora fixa, cobrar un jornal de res, anar brut, viure pobrement -cosa d'ases. Ell era un artista. Li agradava llevar-se tard, dur corbates llampants, rellotge d'or, anells, mitjons de seda, beure i menjar coses fines i ésser servit per criats amb patilles, anar sempre en cotxe i posar-se els cabells plens de brillantina. Ell era un artista. I s'emplenava la boca amb aquella paraula màgica: artista, que l'imbècil pal·ladejava com un dolç.

A més de gandul i imbècil era hipòcrita. Endevinava l'antipatia de la mare de Rosa i la netra i, no podent esvair-la, fingia no heur-n esment. Per a revoltar-se li hauria calgut ço que no tenia: dignitat. La hipocresia -o la pell gruixuda- és més útil que la dignitat, que per a certa mena de gent sempre resulta un luxe

massa car

A Rosa no gosava -ni li convenia- parlar-li malament de la mare. De nosaltres, si. A nosaltres ens trobava orgullosos, plens de manies i prejudicis, com tots els rics, que viuen del treball dels ~~altres~~.

En saber-ho, trencarem a riure. Manies i prejudicis, nosaltres! Nosaltres, rics i explotadors dels pobres!

La mare de Rosa no podia, com hauria volgut, treure'l a empentes, llançar-lo al carrer, a les escombraries del carrer: Rosa l'estimava. Però tampoc sabia fer-li bona cara i rebre'l amb cordialitat. Ella no en sabia de fer comèdia. La comèdia era cosa dels ganduls, dels Carles.

I quan aquest, no podent per hipocresia, car les ganes ja hi eren girar-se contra la mare de Rosa, malparlava de nosaltres, la velleta, defentsant-nos, li escopia al rostre tot el fàstig que envers ell sentia.

L'home aguantava amb un somriure fi com una ganivetada. Somriure que volia traspuar humilitat i babejava cinisme.

La mare sermonejava ~~X~~ la filla: aquell home no li convenia; no era un home com cal, treballador i de sa casa; era un gandul, un perdulari i qui sap si quelcom pitjor.

La noia callava i sofria. Callava per amor a la mare. Sofria, per amor a Carles, com el qui sofreix un "mal lleig" i vol ocultar-lo als ulls de tot-hom. Carles era el seu "mal lleig".

Amb tu no callà. Quan li parlaves d'ell, quan maldares per a obrir-li els ulls a la realitat, quan li volgueres fer veure que l'enganyaria com tantes en devia haver enganyat, digué, amb veu apassionada i tremolosa:

-Ja ho sé. Tot el ^{que} pugui dir-me, i jo li agraeixo que m'ho digui, ja ho sé. Sé ~~av~~ que vosté i la mare tenen raó; que faig un disbarat, que es un gandul i em perdré. Però l'estimo i no puc pensar si estimant-lo faig be o faig malament. L'amor no es cosa de perdre ni de guanyar, com ~~X~~ la rifa. L'amor no es cosa de pensar-s'hi.

Rosa havia dit una gran veritat, una bella i dolorosa veritat: l'amor no es cosa de pensar-s'hi.

~~~~~

~~~~~ queda enfollida per l'angoixa

enlloc, per massa vella, ^{no} la volien. Tu i les minyones no li feieu veure que ja era massa vella. Al contrari: li donaven a entendre que el seu ajut ens era molt necessari, que encara era forta, que encara treballava amb energia de jove. No tenia, sobretot, cap altre lloc on poder parlar de la filla, que seguia esperant sempre.

-Ja tornarà, -deia.- Ja tornarà un dia o altre. No tornarà. A la pobra mare un dia la trobaren morta, asseguda cara a la porta esperant la filla.

I un altra dia, a la plaça de Sarrià, retrobares Rosa i Carles. Ell cantava cançons cursis i barroeres, cançons de purria- i ella passava el platet.

Deturares l'auto amb una frenada violent. Cridares, contenta de retrobar-la i entristida de com la retrobaves:

-Rosa!

En veure't, -havia oblidat que demanava caritat pels carrers- somrigué joiosa. Després, un instant després, en recordar que demanava caritat pels carrers, s'avergonyí. Hi degué haver, però, tanta bondat en la teva veu i en el teu rostre, que la vergonya i la humiliació de la pobra noia es fonien com la neu al sol. Estava més prima que abans, més pàlida que abans. Anava més mal vestida que abans. Però els seus ulls i la seva boca encara sabien riure.

S'havia apropat al cotxe -"Black", engelosit o tement que volgués pujar l' ~~xxxw~~ acollia amb uns lladrucs no massa cordials i et saludava, un xic confusa, però tan sols un xic:

-Senyora Maria Anna...

(Talment com si et digués, per a explicar-te la seva misèria com una cosa que cal acceptar perquè no té remei: Si, miri, ja ho veu...!)

-Que demanes caritat?- feres tu, que no volies veure.

-No es ben bé demanar caritat. Ell canta i jo passo el platet.

-Però això, Rosa, és molt trist.

-No, senyora. No ho cregui pas. Com ell, pobret, no pot cantar al teatre perquè no el volen, cantem pels carrers. Abans em feia un xic de vergonya però ara ja m'hi he acostumat. I estic ben contenta d'aquesta vida, ^{perquè} ~~per~~ abans, quan treballa-

va a la fàbrica, no coneixia cap carrer, cap passeig de Barcelona i ara els co-
nec tots. Que són bonics els carrers de Barcelona!

Ho digué rient. I el riure, salvant-la momentàniament d'aquella vida miserable,
la conver~~ti~~ti en la noia de la vida clara d'abans.

En deixar-la, li posares unes monedes a la ma -no al plat~~xx~~, el plat de pobre
que pidola una almoïna: a la pobra ma que tan necessitava l'escalf d'una altra ma-
i en arrencar el cotxe li feres un petó.

Segur que Rosa t'agraï més el petó que els diners. Carles, que embotxacaria els
diners, t'acomia~~da~~da amb una mirada d'odi.

Idil-li trist el de Rosa i Carles. Idil-li trist i lleig, dramàtic i negre i
absurd, si es que l'absurd existeix en el món de l'amor, de cimes tan altes i abis-
mes tan ombrius i profons. Idil-li suburbial, daurat raig de sol damunt el detri-
tus de la miseria irredimible. Idil-li miserable i fastigos en el qual Rosa era
la llum i Carles l'ombra.

La cortina de ~~llum~~ fum -el passat- que el record descobria, s'havia espesseït
rera la figura d'aquella mare que morí de tan esperar. Malaltia que cap metge
ni cap medicina no pot guarir. I ara s'espesseeix rera Carles i Rosa que avancen
enllà del fum del record, cantant i demanant caritat.

Els vestits de l'aparició, que el somni embellia donant-los-hi colors llampants
de crom, són els mateixos. La vida, però, els ha usat, els ha ~~envellit~~at, els
ha esquinçat, els ha descolorit, n'ha fet parracs. ~~xxxxx~~ Parracs de drap cobrint
els parracs humans.

M'he enclinat al teu rostre immo^{m. f.}vil, estimada. I m'ha semblat que, talment com
si preguessis per ella, mormoraves:

-Pobra Rosa!

rosaltes 147

Què volèu, vos? Què volèu? Creure que parlo sol, com un foll, per a poder creure més certament, més tranquil·lament en la vostra sensatesa? ^{vosstra}
 No. No parlo sol, però no vull que sàpiguem amb qui parlo car el ~~teu~~ saber es un saber de subsol, de latrina, que tot ho macula.

~~Folia! Tal vegada en vius. Què en sabem de la follia? Qui en pot saber res d'aquest món espès i misteriós de la follia? Però si la follia n'ajuda a viure, si en lliga a la vida -em cal viure per tu, Maria Anna!- benedicta sigui la follia.~~
 No. No parlo sol.

~~Què sabeu vos del meu parlar i de la meua solitud?~~

148

Sóc jo, Maria Anna!

Jo, qui et parla; jo, que et parlo perquè ja mai més no podré parlar sinó amb tu. Els morts, saps?, seran els altres: els vivents de paraula freda, de paraula morta; certs i determinats vivents que no saberen veure't, que no saberen parlar-te.

149

D'ara en avant no ens deixarem mai més. Vindràs sempre amb mi. I la gent, la pobra gent que no sap veure-hi, dirà, parlant, de mi:

-Sempre va sol. Des de que Maria Anna es morta sempre va sol.

No m'estranyarà que ho pensin i ho diguin. Caldria una sensibilitat gairebé hiperstesiada, que ells no tenen, per a poder saber que "algú m'acompanya."

No passarem altra porta que la de casa. I sempre, quan tu hi siguis, -hi seràs com una aparició- semblarà que hi hagi un raig de sol al llindar. Les altres cases, les altres portes, plenes de fosca, les deixarem de banda, les convertirem en inexistents. No anirem a casa de l'un o a casa de l'altre: anirè-m a un parc d'ombres verdoses, a passejar lentament per un camí solitari, a la vora d'un riu d'aigües lentes que el vent pentina, a la vora d'un camp de blat ros de la rossor de la tarda lenta.

¶ Quan entrèm o eixim de casa jo obriré la porta i em faré a un costat per a que passi's la primera. I si em veu algú -a tu no es ~~cap~~ possible que et vegin-m'esguardarà amb tristesa i amb angunia. I amb un xic de por: la por que fan els fells als massa assenyats, als que viuen una vida sense tempestes, als que viuen en un món fred i limitat que, desconeix les passions, als que ignoren que la vida no té mètode ni mesura i es feta d'instants que relliga la incoherència.

150

~~D'ara en avant serà jo que la gent massa assenyada -Deu ens guardi del seny excessiu, Maria Anna!- nomena "un home estrany". Seré l'home que la gent massa assenyada esguarda amb llàstima i amb racel. Seré l'home del qual la gent massa assenyada diu:~~

~~"Pobric! Valdria més que es morís!~~

~~Imbecils! No saben que no puc morir perquè la meua vida sóc jo, perquè la meua vida i en la meua vida, que feta de jo, continuu viure et veig?~~

Passaran els dies, els mesos, els anys. I el camí dels dies em durà a la primavera, a l'estiu, a la tardor, a l'hivern. Que no seran la primavera, l'estiu, la tardor i l'hivern de tot-hom, car formaran part d'un món de fantasmagoria, d'un món en el qual tu i jo hi serem sols.

En entrar a la primavera, a l'estiu, a la tardor, a l'hivern, -veus? en entrar, talment com si es tractés d'entrar a una casa de sostre d'arbres o d'estels que tan sols a tu i a mi ens obrís les portes- diré a Remei o a Adela:

-Prepari els vestits de la senyora.

Remei o Adela, que "no tenen estudis", que "no tenen lletra", -la lletra que fa per-

dre i l'esperit-comprendran. I, sense més explicacions, obeiran.
I les teves robes t'esperaran preparades per a les grans passejades, per als grans viatges que ja no faràs mai més.

151

entrém

Quan ~~entrém~~ a la tardor, l'època de l'any que més estimavem, i l'aire tingui una àcida frescor i faci de bon estar al sol, i a les nits encenguem els primers focs de la llar i els arbres al bosc es vesteixin d'or, d'aram, de bronze, de porpra i de flama, et cridaré:

-Vina, Maria Anna, que ha arribat la tardor! Vina, que la tardor t'espera! La tardor que te perfum de fruita madura, de fulles seques que es podreixen en el fang de les primeres pluges • es cremen lentament, cobertes de terra, a les vores dels camps; la tardor que te perfum de matinalada freda a l'obac, de vi novell i d'oli verge.

Vina, Maria Anna, que la tardor t'espera!

152

Aquesta es una clínica important, cara. L'administrador l'administra com si es tractés d'un hotel i els malalts fossin viatgers. Ja ho son, es clar: algunes vegades el viatge, més • menys llarg, s'acaba bé i el viatger retorna-un xic més feble i no gosant creure del tot en la realitat del retorn-a la llar, a la vida de cada dia. Altres vegades el viatger no retorna mai més. (El viatge no te fi?)

L'administrador d'aquesta clínica, polit i correcte com un maitre d'hotel, canta les excel·lències de l'establiment-el confort, la higiene, el luxe-talment com si la malaltia, pel sol fet de passar-la a la casa, fos una cosa envejable. A la clínica, a ~~XXXX~~ més d'altres atraccions, hi ha la biblioteca-a base de literatura "que no faci pensar" i pugui posar-se en totes les mans-, i capella i capella per als que creuen en un cel de "novel·la rosa" amb nuvols de color de crema dominical i angels que toquen el violí.

El capellà es un pobre home ni bo ni dolent que de la rel·ligió n'ha fet ofici. Li manquen el fervor, la intel·ligència i la finer espiritual tan necessàries al sacerdot.

Un dia parlava amb l'infermera. Parlava de nosaltres. Parlava de tu. Deia:

-No son casats segons la llei de Deu. Es la seva amant.

Tu, que habies passat una nit tan dolenta, semblaves dormir. Jo vaig sentir la paraula-pel menyspreu i l'incomprensió amb que havia estat dita, com una bufetada.

Quan va entrar -venia a confessar-te, fent més amarga i cruel la teva agonia- vaig guardar-lo amb ira. T'havia insultat, car el mot, en eixir de la seva boca, es vestia d'insult. Avides a morir i t'havia insultat. No tenia cap dret a fer-ho. Precisament pel seu ministeri, que l'obliga a ser comprensiu, indulgent envers el feble, a tenir pietat dels que sofreixen, a perdonar als que han pecat, no tenia cap dret a fer-ho. Vaig preparar-li:

Una bufetada, malgrat les robes que vestia. Les robes mai no m'han imposit. Es l'home i no l'uniforme qui ha de ser respectable.

Vaig treure'l de la cambra. -Ho, no. Ho, per l'amor de Deu!

El de la clínica m'ha fet recordar-fantasma del mon passat, ~~XXXX~~ fantasma

unint-se a la processó de fantasmes- un altre capellà: aquell bon mossen Llorenç que ens visitava amb freqüència.

Mossen Llorenç no volia saber si erem amants o si estavem casats com Deu mana ni volia saber si compliem amb l'Esglesia. Mossen Llorenç, veritable cristià, tan sols ens demanava:

-Sigueu bons. La més alta superioritat de l'home és aquesta: la seva bondat.

Per correcció, per delicadesa, per un sentiment de veritable respecte, mai no parlavem de rel·ligió. I en ell, ~~nosaltres que no freqüentavem el temple, nosaltres que no creïem~~, veïem dignissim el sentiment rel·ligiós que representava.

Era baixet, estremadament flac, amb un front que la calba feia més ample, amb un ~~rostre~~ d'asceta, amb uns ulls negres de mirada intel·ligent i franca. Era un savi, un gran musicògraf i ^{ho}adhuc composava obres gens vulgars.

En renunciar als goigs del món per amor ~~de~~ Deu s'havia refugiat en la música i tocava esplendidament Bach, Haendel, Beethoven.

Deia, sense tristesa ni rancúnia, que eren molts ~~els sacerdots~~ ^{els} que no l'estimaven.

Nosaltres ho compreníem perfectament. A un home com ~~xxx~~ mossen Llorenç els altres, la majoria dels altres, ~~sacerdots~~ ^{els}, per esperit mefí, intolerant, enemic de l'intel·ligència, no podien estimar-lo.

La seva amant ...

La paraula m'ha humiliat com una bufetada. I a bufetades he estat temptat de respondre a l'humiliació.

Després, però, l'ira ha anat afeblint-se i ha desaparegut. El mot l'havia dit aquell pobre ignorant -que, per ignorar, adhuc ignorava l'esperit de Deu- en un tò d'insult. El mot, en passar pels seus llavis eixuts de tendresa, en eixir de la seva boca ~~seu~~, esdevenia infamant.

456
N9

453

I què hi feia!

Amant ve d'amar, cosa que no passa amb la veu matrimoni. Hi ha molts matrimoni legalitzats per la llei i per l'Església en els quals l'amor ha estat maculat i pròstituit pels diners o per la vanitat. I n'hi ha molts en els quals marit i muller s'odien i es menyspreen, cada un d'ells va per les seves i si no es separen es per por del que diran, per por del comentari inmisericorde i groller.

Amant, si. Has estat la meua amant. Meua totalment. I jo totalment teu.

I què?

La nostra vida ha estat més pura i més digna que moltes de les vides que uneixen el jutge i el capellà. A nosaltres ens uní l'amor. Hi ha diferència, però la diferència es a favor nostre.

Amant, si. I més pura tu, més digna, més honesta que moltes de les pobres dones -pobres en el sentit pejoratiu del mot- que, perquè ~~xxxx~~ han passat pel jutgat i per l'església, haurien pogut creure's amb dret de menysprear-te.

~~150~~ ~~150~~
150

En dir-te això m'he inclinat davant del teu rostre i m'ha semblat que somreies feblement com si, agrada i enamorada, em regradicessis.

~~153~~ ~~153~~
153

Tot passa. No cal amoïnar-s'hi: tot passa. Res no val la pena d'amoïnar-se: tot passa.

Conhort que en realitat no ho és. Disfressa banal i esquinqada del conhort veritable.

~~153~~ 162154

"Els dies se'n van", es plany el que, per feblesa moral, per peresa moral sols sap planyer-se; el que, per feblesa moral, per peresa moral, s'ajup al plany i refusa la lluita.

Si, els dies se'n van. Enfilall de dies, processó de dies en l'ombra i la llum de la nostra vida. Se'n van els dies i resta l'home que els ^{vell}anar-se'n

I què? Els d'avui, aquest ~~xxxx~~ d'avui, que es dia vestit de nit, també se'n anirà.

Però jo restaré: per a que tu no em ~~xxxxx~~ deixis. Per a fondre ~~xxx~~ en la meua vida d'home la teua vida de fantasma.

Vida que jo et dono i contra la qual no poden res els dies que passen, els ~~ut~~ dies que se'n van.

~~154~~
~~155~~155

Adela, la teua serventa, quina llàstima fa! Vanament Renei, més forta, més coratjosa, vol conhortar-la. S'ha negat a menjar res i s'ha passat el dia plorant.

Ara és al jardí de la clínica i t'està esperant. Les infermeres, veient-la tan desolada, no l'han ~~deixat~~ entrar, no han volgut que et ~~xxxx~~ vegi.

Pregava:

-Diguint-ho al senyor, que ell si que ho voldrà.

No ho he volgut. No vull ningú. Tu i jo, sols. Com abans. Com ahir. Com demà. Com sempre.

Lletja que era, la pobra, el dolor ha acabat d'enlletgir-la. Va despenitjada, s'ha vestit de qualsevol manera, el plor envermelleix els seus ulls de fura i, torçant-li la boca, li arruga la faç. Es una caricatura horrible.

Qui ho diu que el dolor embelleix? Literatura! Avui, però, més lletja que mai, l'estimo més que mai: perquè plora per tu.

M'ha demanat, sanglotant, que des de demà li donés dues hores cada dia per a cercar-se casa. Li he dit que no calia i que, si volia, podia quedar-se amb mi. Gairebé li he pregat que es quedés. Veient-la a ella, tant lletja, trastejar per casa, em semblarà que tu, tant bella, no ets lluny. La pobra, plorant, m'ha besat la ma.

~~160~~ 158 156

Si, Adela t'espera: per a acompanyar-te amb els altres. La mare no t'acompanyarà. Ha vingut del poble, com altres vegades. Ha vingut quan ja no eres a casa, quan ja te'n habien tret per a no tornar-hi mai més. (Mai més? Qui sap!) L'ha dut l'etzar i es la primera vegada que em dol que hagi vingut. Hauria volgut amagar-li la teva malaltia, la teva mort. Quan li he pregat desesperadament que no vingués a la clínica - al cap i a la fi tu ja no hi eres - ni a l'enterrament m'ha esguardat estranyada, no podent explicar-se el perquè del meu preg.

A tu ja puc explicar-te'l: cal que la mare no et vegi morta. Cal que et vegi vivent, com abans. Cal que l'última visió que de tu servi sigui la de la Maria Anna que somreia, cantava i sempre tenia a la boca la flor d'un petó.

~~161~~ 157

Des d'ací no pots veure ~~la~~ la mar, que tant et plavia. També em plavia a mi i ara em fa per.

Per, si.

Es aquesta por que em privarà d'anar massa sovint a la nostra casa de marina. Viur~~hi~~hi, tancar-m'hi, ni pensar-hi.

Hi viuria amb tu, ja ho sé.

Però es que tindries prou força per a evitar que un dia em llancés a la mar?

I no vull morir, saps? No puc morir perquè amb la meva mort perdria la teva segona vida.

casa blanca cara a la mar blava. casa - a kir - de l'amor, de la flama. Avui, casa de la cendra i del fantasma.

~~158~~ 158

121

Fantasmes que se'n ^{de} la nostra vida, que retornen a l'ombra densa del seu mon de fantasmes. Foren presencia incidentalment i ja tant sols sen absència.

I tu? I tu, Maria Anna? Tu no pots anar-te'n, car sempre estaràs deslligada de la noció d'absència. Visqueres amb ells uns mesos, uns dies o unes hores i els incorporares a la teva vida.

I perque visqueres amb ells, ells, fantasmes, m'ajudaran a ~~retrobar~~ la teva vida, m'ajudaran a re-fer-la, a ressucitar-te. Ells em duran a tu.

Bah! Paraules. Conhort imbecil de la paraula. Buidor i fredor de la paraula llançada al buid, de la veu que no troba ~~resposta~~ la resposta d'una altra veu.

~~164~~ 159
mon

I de sobte un nou fantasma ha saltat al meu ^{mon} desolat d'avui. He dit saltar i no es així, no es aquesta la paraula. Els fantasmes no salten: llisquen silenciosament amb peus de vellut. En l'ombra es impossible el salt, que sols la llum facilita.

Es el més fantasma de tots, el que creia més oblidat, més enterrat. (Oblidava ^{son} que els fantasmes inenterrables. Hom no pot enterrar la beira)

Gairebé no recorde com ni quan l'havien conegut. Tal vegada quan viviem al carrer d'Urgell. O be anant a visitar la mare de Rosa al carrer de la Diputació, prop de la ^{plaza} ~~ma~~ de braus. I tu? El recordes?

Pel nom, que es com una ma que ens guia en la fosca, recordem la persona o la cosa car el nom es qui dona personalitat i singularitza. Aquella Carme, aquella pedra, aquell arbre i no un altre arbre, una altra pedra, una altra Carme.

Tenia un ^{dir-se} nom, aquesta cosa que tot-hom te, adhuc els que no en tenen i se'l fan ells. Debia ^{nom} Delors, Neus, Matilde, Cinteta, Pepa, o un altre qualsevol, pero no el recorde, no el puc recordar. (O tal vegada ~~xx xx / xx / xx xx~~ mai no el saberem?) Es el fantasma més pobre, el fantasma que no té ni nom.

En una llibreta anotava els noms dels malalts que havia vetllat. Si guarien, els anava a veure de tant en tant i es sentia lligada a ells per un lligam gairebé familiar. Si es casaven, • tenien un fill la convidaven al casament • al bateig. I deien:

-Sort varem tenir d'ella quan estiguerem tant malalts.

Si morien anava al cementiri a dur-les-hi un pomellet de flors. (Les hi donava a meitat de preu, quan no les podia vendre, la florista d'un cabaret, amiga seva) No hi anava, com fan molts, una vegada l'any i per obligació. No: hi anava sovint, sempre que podia i per devoció. Però eren tants els difunts i ella tenia tant poques hores vagatives per a dedicar-les-hi!

Tenia ¹ ~~xxx~~ obsessió de la malaltia i de la mort i els que estaven bons i sans li semblaven gent estranya, gairebé anormal. Creia, convençudíssima, que les flors no eren per als enamorats: eren per als morts. I l'únic que l'interessava del diari eren les esquelles mortuòries. No l'interessaven, però, la mort d'un gran ~~xx~~ personatge, un enterrament massa luxós. No, no: allò, fer de la mort un espectacle, li semblava poc seriós. Ella sols comprenia la mort humil, quieta, apagada i sense disfressa; la que veia ~~xxx~~ cara a cara a les cases on la cridaven perquè l'endemà habien d'anar a treballar i no podien perdre la nit vetllant el malalt.

L'ofici no donava gaire però ella vivia molt humilment, era sola-feia l'efecte que sempre ho havia estat, que no era com l'altra gent, que no tenia família com l'altra gent; feia l'efecte que la seva família eren els malalts i els morts i no necessitava gran cosa. Es vestia amb la roba que deixaven els morts i que, si no era massa bona, li donaven els parents. Ella la feia tenyir de negre perquè deia que no podia vestir de coloraines.

Quan venia a casa - que hi venia a fer? diga'm: que hi venia a fer a casa nostra aquella dona endolada que ens mirava i ens somreia d'una manera tant sinistra? - semblava talment com si pensés:

-Quina llàstima que no estiguin malalts! Tant be que els ~~xxxxxx~~ vetllaria!

Mirada de fantasma, somriure de fantasma que ja no et podrà mirar ni somriure

mai mes.

Mai mes.

~~162~~ 160

Del fantasma endolat de la pobra dona que encara deu viure per a ajudar a ben morir els altres, triomfaven la teva claror, el teu somriure clar, la teva veu clara.

Totes les paraules, adhuc les d'us més de cada dia - fa fred, fa calor, fa sol, fa lluna, plou - en dir-les tu esdevenien paraules mágiques i semblaven plenes de claror.

El nostre amor es feia cada dia, s'anava fent cada dia, com l'infant, que cada dia es fa un xic home.

I et feies tu amb ell i amb ell em feia jo, talment com passa amb els personatges de les novel·les, de la vida de les novel·les i de les novel·les de la vida que es fan sovint contra el voler de l'autor.

~~163~~ 161

D'aquell viatge per terres de França en servavem un altre record: el d'un pobre home, el senyor Verdier, que, com Jean Pierre el mariner, só havia aprofitat un instant a la nostra vida.

El coneguerem en terres de Provença. No la Provença de Mistral i de Daudet, massa acromada, massa pintoresca - el pintoresc mai no ens ~~xxx~~ ha semblat recomençable pel que hi ha en ell ~~per~~ de parany per a agafar babaus - que no ens interessava: la de Van Gogh, més aspra i dramàtica.

Al senyor Verdier el trobarem a Arles, en un cafè pobre i de pobres. Vivia en un carreronet a les afores de la vila, tocant als camps. Era un home ja vell - no: vell, no: usat, sacsejat i estiraganyat i manetejat per la vida - tenia una calba

secrética, un restre al qual el sol, colrant-lo, havia donat color de cuir i una boca que s'havia marcit com un d'aquests fruits que, per no haber-los vist a ~~un~~ temps ningú no cull i es marceixen sense caure de l'arbre. Era baix i mes aviat ^{gras.} Vivint miserablement com vivia el més logic es que hagués estat magre, que hagués estat un hipocondriac. Dencs, no: estava gras i sempreia sempre. Es deia fabricant de licors i tenia a la planta baixa on vivia, una mena de fascina molt humil i primitiva. Fabricava una mena de pastis, que era l'única cosa que, per llàstima o per treure's-el del davant, li compraven els taverners i cafeters de la rodalia, pero cercava la ^{fórmula} d'"un licor que mai ningú no n'havia fet cap de tant ~~xx~~ bo". I la fórmula li fallava sempre i la mixtura que en resultava tenia sempre un gust estrany i adhuc mes d'una vegada estava dotat de efectes de purga o vomitiu.

Com vivia sol-mai ningú no li havia conegut dona ni familia-i no sabia cuinar, es nodria de pa, ~~anous~~, olives i figues seques.

A vegades agafava un sac i se'n anava camins enllà a cercar herbes per a la fabricació dels seus licors. Dormia a les pallisses, menjava als masos i pagava el menjar que li donaven i ell no volia que li donessin preparant per als que l'acollien un litre de pastis o de ratafia i explicant-los-hi els dos únics grans viatges que havia fet: a Nimes i a Marsella. Ni l'una ciutat ni l'altra, per massa poblades i serolloses, li plagueren i havia retornat al seu viure fosc i tranquil a Arles.

No anava pas més brut que altres pagesos que tenien familia ni feia-gracies a la menta, a l'absenta, a l'anís estel-lat que manipulava amb altres essències a la fascina-pudor de pages.

No havia tingut, ni de jove ni de vell, que es quan son més terribles, problemes sexuals; desconeixia la passió amorosa que, per ell, era una cosa tant absurda com l'àlgebra. Deia:

-Això de l'amor i els enameraments son falòrnies que s'han inventat els que escriuen histories. Es com el menjar: una necessitat i, per tant, no val a fer

tants escarafalls. Quan la necessitat ens apreta menjem • ens n'anem al llit amb una dona. I prou.

A mi, ~~xx\xxx\~~ però, em digue un dia:

-Si de jove haguess conegut una dona com la vostra, com la senyora Maria Anna, me'n hauria enamorat com s'enamoren els personatges de les histories. Altrament, ella no m'hauria pas volgut i jo m'hauria mort de tritessa • m'hauria matat de rabia. A ella, no l'hauria mort: a la senyora Maria Anna no se la pot matar.

Et mirava sense saber què dir, sense trobar les paraules belles que t'hauria volgut dir. Et mirava no amb geluderia d'home: amb enlluernament d'infant.

Es feu molt amic nostre. Ens acompanyava arreu, com ens acompanya Jean Pierre. I també, com de Jean Pierre, ens deien del senyor Verdier:

-Es un guillat, un tocat de l'ala.

A casa seva no volia ~~xx~~ gats ni gossos. Però com l'home no sap viure totalment sol, el senyor Verdier tenia un grill.

El duia dintre un troc de canya els dos extrems del qual havia tapat amb tela metal·lica molt fina per a que la bestiola podes respirar i duia l'imprevista gavia, amb el grill dintre, a la botxaca alta de l'americana. Cada dia, mati i vespre, li posava un pessic d'herba • de tomatec per a que mengés. I arreu en anava el senyor Verdier l'acompanyava el "ric-ric-ric" del grill.

Ens donà una ampolla ~~xx\xxx~~ d'un licor fabricat per ell. Temiem que fos una perqueria-com el senyor Verdier era un tocat de l'ala no podia fer res de be- però, per no ofendre'l, en beguerem un glop. I el licor tenia un ~~xx\xxx~~ sabor i un perfum exquisits.

En anar-nos-en ens digué:

-Ja no tornareu mai més i oblidareu aquestes terres i m'oblidareu a mi. Jo, no: jo em recordaré molt de vosaltres.

I t'allargà la canya amb el grill:

-Teniu, senyora. No tinc res més per donar-vos.

I fugí sense mirar-me, mirant-te tant sols a tu, emplenant-se els ulls de la

teva claror i la seva presència per a poblar amb la seva claror i la seva presència la seva fosca i la seva solitud.

El senyor Verdier no t'haurà vist morir. El senyor Verdier, Maria Anna, et veurà sempre vivent.

Que es com jo vull veure't

Ho vull, em sents? Ho vull!

~~166~~ 167

Kolinick, Mollat, Jean Pierre, els Bertaux, Simone, el senyor Verdier, pertanyien a un món a part, molt allunyat del nostre. Avui, vistos a distància, tenen l'aspecte al·lucinant de les figures de cera d'una barraca de fira.

Els segueix veient perquè els veïeres tu, perquè tu t'apropares un dia a la seva vida i hi deixares un xic de claror, un xic de caliu humà.

Sense tu no existirien, Maria Anna. Peren perquè tu ets.

167

L'home-el de cada dia, el plural, i el d'excepció, sigui el singular-passa el temps parlant i sentint parlar de la vida i de la mort. La vida i la mort ens surten a l'encontre a cada pas. O bé les creem nosaltres?

Hi ha homes que es passen la vida tement la mort, parlant-ne, pensant-hi. Això es com cridar la mort donant-li vida, fent-la factible. Les coses són perquè les pensem, perquè les creem pensant-les, pensant-ne el llur concepte.

No saltres no hi pensavem mai. Fins ara no havia sabut perquè: perquè amb tu, Maria Anna, la vida era el miracle d'una alba sense posta. La vida, aquesta cosa tant simple i tant misteriosa, era tot el que, tocant-ho, semblaves crear, dotar de ritme, de veu • de perfum.

La vida eres tu.

La vida ets tu, encara. Car la vida no pot morir. Heus aci perquè no et ^{puc} pensar morta, perquè no et sé-ni vull-veure't morta.

La manera d'aconseguir-ho es senzilla: recordar-te entre els Bertaux, Simone i tota l'altra gent lletja i negra i finida que hem conegut. Com eres vivent entre aquella pobre gent negra i lletja i finida! I adhuc d'ells, d'aquells morts que caminaven, aconseguies fer-ne brollar una espurna i un caliu de vida.

La vida de l'amor no te demà, no te futur i es sempre avui, sempre present. Tota la nostra vida amorosa, la teva i la meva, Maria Anna, es i serà sempre present. I en el nostre present la mort no hi te entrada.

165

No vull l'evocació i la fantasmagoria, tant cares als romàntics. Jo no soc un romàntic i em semblaria edies i vil convertir en retòrica el meu amor. No, jo soc, simplement, un pobre home que sofreix físicament, en la seva carn, del teu abandó. Jo vull la teva presència. ~~XXXX~~ Invisible? No hi ha presència invisible, car si no et veig deixes de ~~désser~~ presència. I et vull veure, et vull sentir.

L'evocació del que ha estat i ja no es sempre em semblaria imperfecte i falsa. No: ~~XXXXXX~~ jo no et vull veure, com els romàntics, en una vida més alta i poetitzada pel misteri. No hi ha poesia del misteri: hi ha tant ~~sols~~, la poesia de la realitat, la de les coses de cada dia, les més ínfimes, les més de cada dia, a les quals una dona com tu dona accent i aire poètics. La vida de cada dia, quan la viu una dona com tu-aquest pronom: tu, anella del diàleg, em lliga encara a la teva presència, et fa presència i no absència car hem no dialoga amb el buit.

es una vida plena de diaries meravelles: la de besar, la de cantar, la de collir ~~unes~~
unes flors, la de posar un plat a taula, I la meravella mes gran, la de l'amor.

Cal una capacitat d'amor inexaurible per a convertir en un mon de meravelles
el pobre mon de cada dia.

112

I creuré -la criatura humana te el dó meravellós de creure el que vol- que em
respons.

I quan em deixis, com abans, -estic tan plé de la teva vida que podré fer-la
reviure fins a la fi de la meva- sentiré el teu dolç "Bona nit" d'abans, el teu
dolç bes de les nits d'abans i et veuré allunyar-te i veuré la porta que es tan
ca, empesa suaument desde fora. Talment com si es tanqués sola.

Vera el foc, les nits d'hivern, sol amb tu...

~~111~~ 158
118

Recordes aquell mariner mig foll, o foll del tot, que coneguerem a Concarneau?
Aquell Jean Pierre enamorat d'una sirena?

Quan no el trobavem en lloc i temiem que "li hagués passat alguna cosa" la
gent ens tranquil·litzava: Beu molt, però s'aguanta ferm. Matar-se, suïcidar-se?
Te massa por de morir.

Ell, un dia, ens confirmà les paraules de la gent: No, no: morir, no. Si morís,
qui pensaria en la seva Sirena que Deu l'hagi perdonat? [Li calia viure: per a re-
cordar-la.

I avui, a mi em passa el mateix amb tu. He de viure per tu, per a donar-te la
meva vida, que t'ha de ressucitar en el món del record.

~~111~~ 155
110

Ahir encara parlaves, encara els teus ulls tenien claror i els teus llavis
somreien. Ahir encara vivies. Semblaves més alegre, més forta que els altres dies
Semblava que tombaves per be i així ho vaig dir a l'infermera.
L'infermera, somrient tristament, em digue:

-De totes maneres no es faci massa il·lusions.

213

La teva alegria, el teu benestar més aparent que real eren com el fugisser raig de sol en un dia rúfol, com un feble raig de sol que s'encén en un esboranc de la cortina de núvols.

Parlaves. Em demanaves que no ~~estes~~ ^{estigues} trist, m'asseguraves -et menties sense saber-ho o be em menties a mi, per pietat, sabent-ho?- que caviat et posaries bona i aniríem a la nostra casa de la platja i ens enduríem tots els llibres que encara no havíem llegit i no tornariem a ciutat fins que ~~estes~~ ^{i quedis} ben bona.

I jo et deia que si, que si a tot, guanyat per la força del teu engany trágic. I per la trágica necessitat d'acceptar l'engany.

No era, però, la ~~vida~~ ^{vida}; no era el retorn a la vida: era l'estat d'euforia que precedeix ~~la~~ mort.

Aprofitant aquells instants de bonança en la tempesta vaig anar a casa. Tu m'ho pregares:

-T'has de ~~canviar~~ ^{canviar}, t'has de polir car si no m' enamoraré d'un altre.

I reies.

Jo no sabia que aquella era l'última vegada que et veia riure.

I em besaves posant-me com abans, ~~els~~ braços entorn del coll.

Jo no sabia que aquella era l'última ~~besada~~ ^{besada} que rebia dels ~~teus~~ ^{teus} llavis ni que era aquella l'última vegada que m'abraçaves.

A l'interior del taxi, abstrert, perdut en la meua obsessió, enfollit per la follia de l'esperança impossible, tenia els ulls negats de llàgrimes i parlava en veu alta i em deia:

-Si, si que es posarà bona... I això haurà estat com un malson... I tornarem a ser feliços...

Hauria volgut ~~creure en~~ ^{demandar a} Deu: mai com en aquells moments dolorosos havia volgut ~~creure en Deu~~ ^{per a implorar-li}.

-No em prenguis, Senyor, la seva vida!

Havia dit al xòfer que s'esperés i havia trucat a la porta del jardí. Mentre esperava que m'obrisin -no recordava que tenia una clau i podia obrir jo- vin-

gué a trobar-me aquell vell paleta que guardava les obres d'una terra que hom bastia enfront de la nostra; aquell pobre vell que, finides les obres, no sabia en aniria a raure car ja no podia treballar i tan sols servia per a vigilar el material i les eines del treball dels altres.

I m'enprenia, i em deia que tenia moltes ganes de parlar-me perquè havia sabut que la senyora, tan bona i tan ^{amable}gentil, estava malalta. Passava ànsia per tu. Tan temps de no veure't!

I em preguntava com seguies i em desitjava la teva salut, - a mi, comprens?, me la desitjava a mi perquè intuïa que la teva salut era la meua vida-, amb paraules senzilles, vulgars, de cada dia, però que en boca d'ell i en aquells moments semblaven paraules de poeta.

Vingueren a obrir-me Remei i Adela que, sense ni donar-me el bon dia, em demanaven:

-I la senyoreta? Com està la senyoreta?

En saber que estaves més be s'abraçaren. I Adela sols sabia dir, amb la veu trencada:

-Ai, Deu meu! Ai, Deu meu!

Els gossos acudiren rabents i saltaven i glapien de joia al meu entorn. "Black", però, després dels primers alegres, restava ^minmobil mirant-me, talment com si em preguntés:

-Perquè vens sol? I ella? On és ella?

A la casa tot estava en orde, tot era al seu lloc, net i endrecat. ~~Una~~ Un detall, però, delatava la teua absència: la manca de flors. No n'hi havia ni al rebedor-tu n'hi volies sempre: per a donar la benvinguda als que venien a ~~venen~~ veure'ns- ni al menjador, ni a la meua cambra de treball, ni damunt el meu canteró ni damunt el teu escriptoriet. No n'hi havia en cap dels llocs on abans sempre en posaves.

No era un oblit d'Adela i Remei: era que, sense tu, no volien flors a casa. Adela, més supersticiosa, - Remei ~~l'escridava~~ l'escridava rient: Ai, mare! Sembles una gitana! - deia que quan hi ha algú malalt, les flors porten malastruga. (La malastruga que els malaurats veuen en tot)

La manca de flors em feia més efectiva la teua absència, subratllava dolorosament la teua absència.

A la casa hi havia un gran silenci, accentuat, subrallat per les remors múltiples del defora. ~~El silenci~~ Les persianes tancades, la penombra feia més espès aquell silenci. I en la casa muda i abandonada -abandonada malgrat la presència de les serventes- recordava la teva veu, les teves paraules:

-Ves a casa... Ves a donar-hi una mirada... T'has de mudar, t'has de polir, si no m'enamoraré d'un altre...

I vaig sentir un calfred glaçat que em fetejava l'espina i vaig sentir una angouxa esglaiadora.

Inconscient del que feia, perduda tota noció de la realitat, caigut en un món de pesombra, volia cridar:

-Maria Anna!

I la veu no m'obeia, no es produia.

Obria balcons i finestres per a que entrés la ~~llum~~ claror del dia, però a que entrés, sobretot, la remor del defora feta de múltiples remors: claxons d'autos, les veus d'uns que passaven, les campanes de Pedralbes, els crits joiosos d'uns infants...

Anava d'una cambra a l'altra: el menjador, el rebedor, el nostre "recó d'estar sols" -sento novament el calfred i l'angouxa en emprar el pretèrit- la meua cambra de treball, la de bany, el dormitori.

M'havia deturat davant del moblet segle XVIII que, gràcies a una llum de Venècia, era on tu, quan anavem a un teatre o a un concert, donaves l'últim retoc al maquillatge. Manossejava ~~els~~ els llapiç de tocador, les cremes, les capses de sabó i de polvers, els flascons de perfumeria. I els flascons tenien perfum de tu més que de les complicades ~~alquímies~~ alquímies dels perfumistes. Tota la cambra feia olor de tu. Tota la casa farà sempre olor de tu.

M'havia deturat davant les pintures, davant els mobles, sobretot davant el teu piano i el nostre llit.

~~Devant del llit, el llit on t'havia tingut nua i palpitant d'amor als meus braços, m'agenollava i, prè d'una gran emoció, trencava a~~

plorar desesperadament. Roentes llàgrimes d'home impotent enfront de la mort, la
riuada tumultuosa que tot s'ho endú. Roentes llàgrimes que encara em cremen els
ulls. No em veia ningú però si m'haguessin vist m'hauria estat indiferent. Els
homes, molt homes, també ploren.

Era com si et digués adeu, com si digués adeu al teu cos, com si digués adeu a les nostres nits d'amor, a la nostra vida.

I una veu secreta, ofegada i trista com un plor, desolada com un miserere, em
deia que en aquell llit -ni en cap altre- ja no t'hi ~~XXXXXX/XXXXXX/XXXXXX/XXXXXX/~~
tornaria a tenir als ~~seus~~ braços

Podria cercar-te de ci de lla, arreu en passarem, en visquerem uns dies: en aquell alberge dels Alps italians, en aquell auberge de Bretanya, en aquell ~~hotel~~
~~de la serra de Gredos~~ parador de la serra de Gredos, en aquell hotel de la parisenca rue de Rivoli, en aquell altre del Russell Square
londinenc, en aquell altre del llac de Como. Car arreu en visquerem uns dies sabe
res crear un caliu d'intimitat, de llar.

Fora, però, cercar determinats moments de la teva vida, dipersats al llarg dels camins. I jo no vull la teva vida trossejada en moments, en espurnes. Jo vull tota la teva vida, tota la llum i el caliu de la teva vida.

Haviem conegut, recordes? una dona ja vella de fatigues i d'anys -mes vella de fatigues que d'anys-que anava a fer feines per les cases. Li havia fugit la filla amb un home, un perdut que la dugué a perdre.

La pobra dona tan sols vivia per a esperar el retorn de la filla. L'esperava sempre, a tota hora del dia i de la nit.

-Potser avui. Potser serà avui quan tornarà, -deia, cada matí, en florir la primera claror del matí.

I en caure el dia, suspirava desconhortadament:

-No, avui ja no vindrà.

Però l'esperança, sense la qual la vida és impossible, renaixia:

-Potser demà. Potser serà demà quan tornarà.

Com ella, com aquella mare dolorosa, jo també t'esperaré.

Quan tornaràs, Maria Anna? Quan tornaràs a mi?

Quin demà misteriós i resplendent et sentiré al meu costat i oiré la teva dolça veu, dient-me:

-Aci em tens. I sols me'n aniré quan t'en vagis tu, amb tu.

173

Es, encara, l'estiu de la meua vida: un estiu, però, ja entrada la tardor. Un estiu de coloracions abrindades i tempestes. La més paurosa, haurà estat la tempesta de la teua mort.

Ara vindrà el meu hivern. Un hivern sense primavera. (Què n'he de fer sense tu de la primavera?) Un hivern de dies clars i nits serenes per a recloure'm a casa nostra, vera el foc, amb el teu record, pensant en tu, pensant-te, re-fent-te, resuscitant la vida del passat feta somni per a incorporar-la al present.

173
175

Qui ho diu que ja pertany al passat i que el passat no torna?

Imbecils! No saben que el passat és un temps de la nostra vida, un dels tres

temps de la nostra vida.

Imbécils! No saben que si el passat es un grapat de cendra, sota la cendra crema la brasa.

Imbécils! No saben que si en lloc de cendra és boira, rera la boira resplandeix la llum.

176

Tinc por d'enfollir; por de perdre't, caigut en el pou de la follia. Si m'ha de separar de tu, que Deu em salvi de la follia.

Però si la follia fos aquest anhel desesperat i dolorós de creure't vivent, de voler-te vivent per a que jo pugui viure, benvinguda sigui la follia!

Ja ho veus: m'he adreçat a Deu -i deia que no hi creia- per a que em salvi i et salvi a tu en mi.

No ho sé si hi crec o no hi crec. Sé únicament que sóc un pobre home que avança a les palpentes i voltat de tenebres; un pobre home que cerca la llum i la llum ets tu, Maria Anna, estimada.

No pot ésser que hagi mort, que m'hagi deixat sol. No pot ésser. No pot ésser. Si jo visc i la meua vida ets tu, com vols que cregui en la teua mort?

Paraules de foll. Potser sí. I què? L'amor ja ho és una follia. ~~L'amor no el casar-se com Deu mana o ajuntar-se com les bestioles en un espasme vil.~~

Mon de la follia, mon de l'amor.

No hi te entrada tot-hom.

175
178

Al teu escriptoriet del "recó d'estar sols" vaig trobar un llibre que el nos-

tre amic Jean Cassou ens havia enviat: Les massacres de Paris, llibre d'una gran, d'una colpidora bellesa.

El recordes a Jean Cassou? Cada vegada que anavem a Paris ens veiem al seu pis de la rue de Rennes o al nostre hotel de la rue Scribe. Una nit, sopant a Montmartre chez la Mère Catherine, et digué, parlant de mi:

-Es un infant.

I ell, ^{per} no es també un infant? Un infant capaç de sacrificar-se ~~dr~~ un bell ~~xxx~~ enlluernament? Tot artista esdevé un infant quan topa amb l'asprer i la mefquina-
ra de la vida de cada dia. I, sortosament, el que hi ha en ell d'infant el salva d'adaptar-se, acceptant-les, a l'asprer i la mefquinesa de la vida de cada dia, aigües térboles dels que neguen la vida de l'esperit.

El llibre de Cassou l'estaves llegint quan et dugueren a la clínica. En veure re'l, me'l posava a la botxaca malgrat que sempre em renyaves quan em posava llibres a la botxaca.

Mira-te'l: te l'havia dut per si, convalescent, volies acabar de llegir-lo.

172
-170

Veure la meva cambra, la nostra cambra, el nostre llit, els nostres mobles, ~~xxxxx~~ aquella llar que sense tu em semblava forastera i en la qual de la teva presència vivent tan sols en queda el record era com retornar al nostre passat.

Al dormitori, involuntariament, vaig mirar-me al mirall. Anava a passar de llarg i no podia: la meva imatge, des del mirall, em lligava, em retenia. Era jo i no era jo. Era jo i era un altre. Era el jo dels grans trasbalsaments, de les grans sotragades. Acostumat a veure'm en el meu estat normal, sentia una desagradable sensació d'inquietut, de dolorosa estranyesa enfront d'aquell rostre lívid, ~~xxxxx~~ amb els ulls encesos de febre que, desdibuixat a ^{urpades} ~~xxxxx~~, m'esguardava de fit a fit. I el meu ull crític, el meu esprit d'anàlisi em deia:

~~mai~~ -Es el dolor, si; el dolor del qual jo en faig caricatura.

Mai com en aquell instant, ni en Goya, ni en Daumier, havia vist una caricatura tan ~~trista~~ trista, tan sinistra.

En intentar fugir, horroritzat, un nou lligam em retenia enfront del mirall: tu. No l'imatge de ~~la~~ la Maria Anna ^{present} ~~absent~~: la d'una Maria Anna absent que, arrapada al mirall dels dies feliços, pervivia més enllà del temps, triomfadora del temps.

Era el teu mirall d'ahir i no el meu d'avui. Era el mirall que t'havia vist quan la teva boca encara tenia somriure i els teus ~~ulls~~ ulls mirada. Fou en les hores passades, que ara em semblen tan llunyanes i resplendents, amb els teus vestits de carrer, abans de posar-te l'abrig si era a l'hivern i eixir al carrer; amb els teus vestits de nit, quan anavem a algun concert o al teatre de l'ópera; amb els teus païames de seda, als matins, quan saltaves del llit per a anar al bany; quan et despullaves i el mirall resplendia de la teva nuesa.

I en aquell mirall tan plè de tu m'hi veia novament, sol, caigut, atuit pel cop brutal de la teva malaltia. El pensar en la malaltia em feu pensar en la mort.

Brutalment, l'angoixa s'accentuà, esdevingué insuportable. No vaig voler canviar de roba, no vaig voler arrenjar-me, com m'havies demanat. Tenia por de ~~veure~~ veure, no trobar-te.

I, corrent com un esperitat -no podia respirar, m'ofegava- eixia al carrer, saltava ^{de} ~~el~~ interior del taxi i me'n venia aci.

Tu encara hi eres. Gràcies, Maria Anna, ^{de} ~~per~~ haver-me esperat!

Tenies els ulls oberts en un esforç dolorós i la mirada clavada a la porta.

En veure'm entrar clogueres els ulls amb un gran alleujament i somreies. Jo m'apropava a tu, corria a tu i et besava la mà, el rostre. La teva mà, ~~trista~~, entre les meves, encara tremolava. La teva boca, sota la meva, encara tenia un lleu, molt lleu estremiment.

77
184
187

Ben aviat finirà -ací, a la clínica- aquest parlar amb tu, aquest monòleg cruel i dolorós que vull convertir en diàleg. Què hi fa, si podré recomençar-lo a casa? A casa nostra, a casa nostra i amb tu.

Aviat finirà aquest pesombre i seré lliure i podré donar-te la meva llibertat. Què en faria, de la meva llibertat, sense tu?

Aviat vindran a cercar-te per a dur-te al lloc d'on no es retorna. I jo vull que se't enduguin aviat, com més aviat millor. Sí, sí: ho vull. Morta, mates l'imatge de la Maria Anna vivent. Mentre siguis ací m'ocultaràs l'imatge de l'altra, la que he de salvar i que s'ha de salvar amb mi. Tinc por de mirar-te, saps? Tinc por de que al parany de la teva presència hi caigui la meva mirada. No et vull veure, a tu. No et vull veure perquè ja sempre més et recordaria entre ella i jo. I es l'altra, la meva, que vull recordar. Tu ets la Maria Anna de la mort, i vull que se't enduguin aviat, com més aviat millor.

Veritat que em perdones?

No, jo no t'acompanyaré. Jo et deixaré marxar sola. Sola • amb qui vulgui acompanyar-te. La gent? Què n'he de fer de la gent? I què n'ha de fer la gent, de mi? No vull saber on ets, on t'han deixat. No vull saber que una paret, que una llosa de marbre separa el teu cos del meu. Vull defugir l'estampa lletja i odiosa del final: els xiprers, les boques dels ninoxels, les creus, les corones, les flors seques de l'oblit. Crom sinistre del cementiri.

Jo retornaré a casa. Sol. Sol amb les meves llàgrimes, amb el meu descomhort. I amb el meu engany. Si d'enganyar-se viu la humana criatura, quin engany més bell que el meu?

A casa hi haurà les flors que a tu et plavien i als llocs que a tu et plavien. El llibre de Casou el deixaré, a mig llegir, -jo no voldré acabar de llegir-lo- damunt del teu escriptoriet.

Emplenaré els mobles i les parets de retrats teus per a ~~que~~ ^{ar-te} trobi arreu i arreu pugui dir-te: Bon dia, estimada. Bona nit, estimada. Gràcies per la teva bona companyia.

Conservaré al lloc on foren sempre, on tu les deixares, les teves robes, els teus perfums, les teves nines. Voldré que a totes hores tot l'inanimat em parli de tu. Però no voldré, si no es conciliant-se amb la meua follia, que me'n parlin les serventes. Tal vegada la mare, quan vingui... Car vindrà, saps? n'estic segur. Ja ho veuràs com vindrà... (O ja ha vingut i m'espera?)

Passats uns quants dies, no sé si pocs o molts, reprendré la meua vida de sempre. Seré, però, socialment, un home acabat. Un home sorrut, aspre, desagradós, que no s'interessarà per res. No vestiré ^{de} dol. Dol? Perquè? No vull que el dol em recordi l'irremeiable. No vull la babosa i freda llàstima de la gent. La gent no hi ha de fer res en la nostra vida, no hi ha de fer res entre nosaltres.

Aniré pels carrers, entraré a un cafè, a una llibreria, a un teatre. I algú, veient el meu aspecte absent, dirà, emprant una frase molt gràfica del nostre poble: No hi es tot. I és clar: em mancaràs tu. L'home és sempre incomplet sense l'amor.

A tu, però, et retrobaré en l'intimitat de casa nostra i seràs, com sempre has estat, la meua vida veritable. Vida secreta que la pobra gent del carrer mai no podrà sospitar.

I serà tanta la força il·lusòria del món on viuré des d'ara que, com el pobre senyor Serracant fa amb les joguines, em deturaré davant l'escaparata d'una joieria per a esguardar un brillant o una maragda, pensant:

-A Maria Anna li plauria aquesta maragda, aquest brillant. Entonarien amb el vestit de vellut negre que s'ha fet darrerament.

I tal vegada entri a la joieria per a comprar el joell i deixar-lo al costat dels altres "per a donar-te una sorpresa",

O tal vegada, com abans, et compri flors.

O, com abans, tal vegada un dia preguntaré a Remei o a Adela:

-La senyoreta és a casa?

I Adela o Remei m'esguardaran amb una llàstima infinita.

Pensaré, si no puc, Deu meu, pensar altra cosa! -que no te'n has anat per sempre, que no has marxat definitivament, que ets fora, de viatge, i que tornaràs!

I tornaràs, es clar que tornaràs! Tornaràs, em sents? Vull que tornis. Ho ~~vull~~
vull!

Car no et puc saber morta... Deixa-m'ho cridar una vegada més: la mort no
existeix, no existeix, no existeix! Vius en la meva vida i de la meva vida, en el
~~meu~~ deliri i del meu deliri.

Escolta 'm... Em sents bé?... T'esperaré cada dia, cada hora. I a les nits dei-
xaré obertes ~~les~~ les portes, totes les portes de casa per si vols venir a dir-
me: soc aci, amb tu.

Ai, Maria Anna, dolça i estimada criatura meva!

Lluís Capdevila

Saint Brevin l'Océan, 15 de juliol,

Poitiers, ~~7 de~~ d'octubre 1959

MARIA ANNA. Nòvel·la de Lluís Capdevila

Propietat de Joaquim Capdevila, Enric Capdevila i Pilar Capdevila (Hereus)